

AMSTEL

KLASSIEK

HERMAN HEIJERMANS

INTERIEURS

VEEN, UITGEVERS

AMSTEL

KLASSIEK

In de vijf verhalen, die deze bundel vormen, wordt ons vijfmaal een fijnzinnig kijkje gegund in het leven van de hoofdpersonen.

In 'Begrafenis' is zojuist het hoofd van het joodse gezin overleden. Het geharrewar rond de begrafenis en het gesjacher met geld leveren nogal wat humoristische situaties op.

Verre van komisch is het verhaal 'Amieke', waarin de tragische jaloezie van de blinde Amieke jegens haar echtgenoot centraal staat.

Tragisch is ook 'Huwelijk': genezen verklaard van een ernstige ziekte krijgt de jongeman alsnog toestemming om te trouwen.

Tot de ziekte de kop weer opsteekt...

En dat een dienstmeisje zonder zich ervan bewust te zijn een vernietigende invloed kan hebben op het huwelijksgeluk van een echtpaar, toont Heijermans ons in 'De meid'.

Eenzaamheid ten slotte is het lot van 'Bep die dwaze jongen', die zich geplaatst ziet tegenover een vijandige en onrechtvaardige wereld.

Herman Heijermans (1864, Rotterdam) vestigde zich in 1892 als dagbladschrijver en letterkundige te Amsterdam.

Van 1897 tot 1901 redigeerde hij het door hem opgerichte socialistische tijdschrift 'De Jonge Gids'. Hij woonde van 1907 tot 1912 te Berlijn. Heijermans verwierf bekendheid door zijn toneelstukken zoals 'Op hoop van Zegen' en 'De wijze kater'. Hij overleed op 22 november 1924 te Zandvoort.

(afbeelding omslag: H. de Toulouse - Lautrec 1864-1901)

ISBN 90 204 2462 9

VEEN, UITGEVERS

INTERIEURS

Als Amstel Klassiek verschenen werken van:

Alberdingk Thijm
Aletrino e.a.
Jane Austen
Honoré de Balzac
A.L.G. Bosboom-Toussaint
Charlotte Brontë
Emily Brontë
Carry van Bruggen
Frans Coenen
W. Collins
Louis Couperus
Charles Dickens
Fjodor M. Dostojewski
Alexandre Dumas
Marcellus Emants
Gustave Flaubert
Nikolaj Gogol
Maksim Gorki
O. Henry
Herman Heijermans
Hildebrand
Ernst Hoffmann
Victor Hugo

J. Kneppelhout
C.E. van Koetsveld
Aart van der Leeuw
Michaël J. Lermontow
P.A.S. van Limburg Brouwer
Jack London
Thomas Mann
Guy de Maupassant
J. de Meester
H. Melville
Conrad F. Meyer
Multatuli
Jan Frederik Oltmans
Charles Perrault
Edgar Allan Poe
Alexander S. Poesjkin
Abbé Prévost
Stendhal
R.L. Stevenson
Iwan S. Toergenjew
Leo N. Tolstoj
Anton P. Tsjechow
Wolff/Deken
Emile Zola

AMSTEL KLASSIEK

HERMAN HEIJERMANS

INTERIEURS

MCMLXXXV

VEEN, UITGEVERS – UTRECHT/ANTWERPEN

© 1985 Uitgeverij L.J. Veen B.V., Utrecht/Antwerpen
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp: Karel van Laar
D/1985/0108/040

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Heijermans, Herman

Interieurs / Herman Hijermans ; [bezorgd door Frank
Engering]. – Utrecht [etc.] : Veen. – (Amstel Klassieken)
Oorspr. uitg.: Amsterdam : Becht, 1898.

ISBN 90-204-2462-9

UDC 82-3 UGI 410

Trefw.: romans ; oorspronkelijk.

Inhoud

Begrafenis 7

Amieke 65

Huwelijk 83

De meid 123

Bep, die dwaze jongen 155

Verantwoording 173

Begrafenis

I

VOORAVOND

'Pas op voor de meid . . . '

'Já-a-a, Geer!'

'Mevrouw daar is 'n meneer.'

In d'r uitgekookte handen – heel voorzichtig bij 'n puntje – hield ze 't visitekaartje.

'Hè-je dan niet gezegd . . . '

' . . . Nee 't is goéd ma,' zei Ben en knipoogde: 'c'est ce saligot.'

'Wie-ie?' vroeg oom David met z'n hand als 'n schulp om z'n oor.

'Laat meneer in de zijkamer, Geer, en steek 'n lichie op.'

'Wie-ie is d'r?' hardpraatte oom David weer.

Eerst wachtte Ben tot de deur dicht was.

'Hangjas!'

'Wie-ie?' vroeg oom nóg eens, schreeuwrig, met 'n pluizig samenfronsen der dikke wenkbrauwen.

'Hángjas . . . ik kan 't toch niet schrééuwe . . . De man is hiernaast!'

'Is dát de bewuste?' vroeg neef Aaron.

'Ja . . . L.J.G. Hangjas Junior . . . Hoe zo'n vent zich ánstelt! . . . Nee, blijf jij maar bij moeder, Aaron . . . 'k Zal 'm alleen wel te woord staan . . . '

'Win je niet op, Ben,' vermaande z'n vrouw, boven d'r

natte zakdoek.

'Nee, asjeblief geen ruzie over zulleke dinge,' zei moeder, huilerig.

'Is 't niet beter,' hardpraatte oom 'dat ík met 'm spreek. Ik heb 'm gekend als jonge... als zo'n kleine jonge... Wátte?... Wátte?... Wátte zeg je Toos?'

'Nee, nêé! Blijf asjeblief zitte... Late we ásjeblief geen onnodige drukte make... Goeie God me hoofd loopt tóch om...'

'... Watte zeg-ie, Jet?'

Jet, bleek, met rooie ogen, schreeuwde 't nog eens in de behaarde oren.

'Ga je gang! Gá je gang,' zei de dove, stijf-koppig: 'gá je gang... Bemoei je maar met gebruike, waarvan je... niks weet. Och! Och! Jullie benne állemaal gojiem!'¹

'Begint de ruzie nou wéér!... La-me met rust met die vervloekte onzin!'

Nijdig flapte Ben de deur dicht, liep de zijkamer in, waarvan de deur op 'n kier stond. Bij de gesloten lessenaar, 'n ouwerwets bureau, zaten er twee. De een, kaalhoofdig, met wat viezig pruimhaar aan de slaapstreken, bladerde in een notitieboekje. Z'n fletse ogen knipoogden achter 'n gouden bril. Van het viezig pruimhaar liep een bedding afgeknipt grauw stoppelhaar om het gehele gezicht, langs de vale jukbeenderen, om 't spits kinnetje. Z'n boord was vuil. 't Zwarte dasje wipte er overheen, wat-ie telkens met 'n groezelige hand in orde probeerde te brengen. De ander, dik, klein, had 'n zwarte hangbaard, bolle konen, zwart-listige oogjes en 'n jas,

1. Niet-joden.

waaraan twee knopen bengelden. 'n Zenuwtrekking kriede om z'n neus. Z'n ene hand bibberde op de vette knie.

De kaalhoofdige lei 't notitieboekje op de tafel, 'n potlood er boven en stond op. De kleine vette bleef zitten.

'Mijneer Hangjas?'

'Om u te diene. Did is meneer Snoek.'

De kleine vette boog.

'We hebbe vanmorge 'n bijzonder rare boodschap gekregen. . . 'n Erreg rare boodschap. . . Zeker 'n vergissing van de bode, niewaar?'

'Wat nôemd u een vergissing?' zei Hangjas. Z'n hoge stem praatte tussen keelschrapertjes achter elk woord. De kleine vette keek hem aan, zenuwtrekkend, streek z'n zwartbaard in 'n wolpunt.

'Wát 'k 'n vergissing noem, mijneer. . . Dat noem 'k die hõndse boodschap. . .'

'Wád voor-'n boodschap? . . . Mijn is niks van 'n hõndse boodschap bekend, mijneer.'

' . . . U is toch de directeur?'

' . . . Ja, de direcdeur ben ik.'

' . . . Nõu? . . . D'r was vanmorge zekere Levi. . .'

' . . . Lever . . . Isaac Lever . . . adsident-sjamos. . . '2

' . . . De naam doet 'r niks toe. . . Die man kwam námens de directie – de directie ben u toch, niewaar? – Late we asjeblief spijkers met koppe slaan –, námens mijneer Hangjas, zegge, dat 'r eerst 'n vierhonderd gulden betaald moest worde. . . Wa's dat voor áfzetterij, meneer!'

' . . . Ogh, wadde grode worde! . . . Waardoe diene zulle-

ke grode worde? . . . Ik hou niet van grode worde . . .
We zijne fadsoenlijke mense onder mekaar . . . Zulleke
gróde worde zijn helemaal niet van pas . . .’

Kalmerend duwde ’t groezelhandje de opspringende rafeldas naar benee.

‘Wás de boodschap van u, ja of néé?’

‘Jawel zéker, mijneer . . . Jawel zeker . . . Ik heb Lever gezonde, omdat we vanmorrege twee begraffenisse hadde . . . Anders was ’k zellef gekomme . . . Is Lever niet nétjes geweest met z’n boodschap? Dan heb-u maar te klage.’

‘Ja, d’r ware twee begraffenis . . . een bij de familie Marpurgo . . . een bij Braat . . .’ vulde de ander aan.

‘Als u denkt da-we zó krankzinnig zijn om eerst vierhonderd gulden te betalen . . . dan heb-u ’t glád mis . . . Hoe reken u dat uit? . . . Hoe kom-u ’r in gósnaam toe . . . om vierhonderd gulden te rekene . . . Da’s blóédgeld.’

‘Ha’k doch wel gelijk toen ’k dacht, dad Lever de boodschap weer schlemielig zou overbrenge . . . Wat ’n gammerkop! . . . Wat zéi-je, Snoek? . . . Die mod dan maar geen boodschappe meer doen . . . Da’s al de tweede keer . . . Zied-u nou is, mijneer Pruim . . .’

‘Ik heet Schuit . . .’

‘Heed-u Schúid? . . .’

‘Ik ben schoonzoon van de overledene.’

‘O . . . Bennu gedrouwd met de éne dochder . . . O, jawel . . . Nou herinner ik me . . . Med juffrouw Cado, nie-waar?’

’n Flets lachje rimpelde tussen de grauwe baardstoppels.

‘. . . Jawel, jawél,’ gemelijkte Ben.

‘. . . Zied u, mijneer Schuid – O, u bemoeid zich zeker

met alles – die vierhonderd... wachd is effen... 't staad in me boekie... wáár staad 't... Nee, dád is 't niet... Pruim... Pruim... Wacht-is effen... Mijkel Pruim... Daar hê-je 't... Ja, dád is 't... Die vierhonderd een en dertig gulden, vijf en veerdig cent...

'Wátte... Zijn jullie kránkzinnig!... Denk je da-we met geld smijte!...

'Maar is dad nou uidvalle, meneer Schuid... Wij zijne toch maar beamdbde... Wij hebben geen halleve cent voordeel an 'n begraffenis... Die vierhonderd een en derdig gulden... vijf en veerdig cent... da's nied eens voor de begraffenis... Denk u dad-wij de familie Pruim niet vertrouwe... Al was 't voor duizendé... voor duizendé, niewaar Snoek... Wíj komme eerst om 't geld als de begraffenis afgelope is... Zo zijne wij niet onder zúl-leke omstandighede... We wede ommers in 't geheel nog niet hoeveel koesse d'r modde zijn... en of u koorde wil hebbe... en hoeveel adsident-sjamoziem... Begrijp-u wel?'

'Wat is 't dan! Wat is 't dán! De hele familie was woe-dend over zulke maniere!'

'De gabroonem gewre³ zijne zo niet... als 't óns anging zoue we de familie Pruim helemaal niet lasdig valle... Wij begriipe hoe onaangenaam 't is, niewaar Snoek? Maar meneer Pruim was tijdens z'n leve vierhonderd... vierhonderd... waar is 't?... Marpurgo... Braat... Pruim... Pruim... Pruim... Vierhonderd een en derdig gulde en vijf en veertig cende an de gemeente schuldig... En eer dad angezuiverd is, magge wij nied begrave...'

3. Begrafenis-genootschap.

'An wie? . . . An de gemeente? . . . Wátte an de gemeente? . . .'

'Killegeld.'⁴

'Wátte! . . . killegeld?'

'Van de kille. . .'

'Ja van de kille,' zenuwtrekte de ander.

'Was me schoonvader vierhonderd dertig gulden schuldig an de kille? Wel allemachtig! Wie heeft dát uitgevonde?'

Bedaard duwde Hangjas z'n das naar benee, zette z'n bril recht, krabde zich in de stoppellaag en keek Snoek an, die an een van de bengelende knopen draaide.

'Laad ik u is uidlegge,' begon Snoek, die met een dikke tong sprak: 'dad de gemeente d'r géén reekning mee houd, of iemand niet bedale wil . . . Meneer Pruim het z'n aanslagbiljed behóórljik thuis gekregen . . . ellek jaar . . . éllek jaar . . . zo goed as u . . . En nou begrawe we niet of d'r mod betaald worre . . .'

Woedend stoof Ben op.

' . . . Maar dat is dan toch ónbehoorlijk . . . Da's gewoonweg diefstal . . . U moest u schame meneer om zo te handele, nou 't lijk boven aarde staat! . . . Da's geen fatsoenlijke behandeling! . . . Da's schandelijk, schándelijk, schándelijk! . . . 'k Zal d'r 'n stuk over in de krante schrijve! . . . Zo iets heb ik nog nooit gehoord . . . !'

Even was er stilte. Hangjas speelde met 't notitieboekje, keek schapig-nadenkend naar 'n poot van de lessenaar. Snoek liet z'n zwartbaard door z'n hand glibberen.

' . . . Als ik u 'n beleefde opmerking mag make . . . ' begon

4. Gemeentegeld.

Hangjas, voorzichtig: 'dan is 't dad-we zó niet erreg opschiede... Wij doene onze plicht... Wij zijne beambde... Wij verdiene d'r geen cent an... De begraafplaats is van de gemeente... En de gemeente begraaf niet als d'r schuld is... En zo is 't bij alle gemeendes... niewaar, Snoek?...

'Ach, wél zeker,' beweerde Snoek met z'n dikke tong: '...t Is ommers geen mót om bij ons te komme... En as je wrij ben tijdens je lewen... mot je bij je dood niet wroom worre...'

'k Verzoek u er an te denken, dat-u in 'n sterfhuis is!'

'...Snoek bedóelt 't zó niet, meneer... Maar recht is récht, meneer Schuit... Recht is récht... Als 't killegeld niet voldaan is, kan je niet trouwe... geen barmitswe^s doen...'

'Nee je kan niet trouwe... en geen barmitswe doen... Eerst bedale...'

'Maar we wille toch voor 't graf betale én voor de onkoste!'

'...Da's ieds van later zorreg... Dat komt terecht... De familie Pruim is 'r goed voor... 'k Wou dad 'k van de familie Pruim duizendé kreeg... duizendé... De familie Pruim zal 'r niet mee weglope... Maar de kille geeft niet langer krediet... En anders zou de dooie op de christenbegraafplaats moede begrawe worde...'

'Als 't an mij lag, mijneer, gebéurde dat ook! Maar de laatste wil van me schoonvader wille we eerbiedige...'

'Daar hebbe wij niet mee te make, mijneer Schuit... Wij zijn beambde... niks meer...'

‘Wil u me schoonvader mórgе begrave, já of néé.’

‘... Alles staad klaar, meneer... alles is in orde... D'r hoeft maar 'n boodschap an de stalhouder gezonde te worde... De rest is bezorgd... 't Graf is 'r... De machting van de stad is 'r... Al de wormaliteite zijne in order, niewaar, Snoek, maar de begraffenis springt af, als 't killegeld niet bedaald wordt.’

Opgewonden liep Ben heen en weer. Z'n grijze ogen keken van Hangjas naar Snoek.

't Mannetje met 't kaal hoofd, krabde met z'n wijsvinger in de stoppelhaartjes onder z'n neus, schraapte z'n keel. Z'n zwarte dasje stond opgewipt over 't vuile boordje. Snoek draaide aan de knoop van z'n jas.

‘Geertje! Gee-ee-ээр!’ riep Ben, gedempt, om de hoek van de deur.

‘Ja meneer.’

‘Laat me neef Aaron is hier komme.’

‘Enkel u neef?’

‘Ja, vlug.’

De stilte bleef in 't zijkamertje. Hangjas keek met 'n knippen van z'n kleine oogjes achter de brilleglazen, naar de poot van de lessenaar. Snoek, zenuwtrekkend, bepluisde zijn baard. In de andere kamer gonsde stemgemompel – 'n deur piepte –, 't stemmengeluid klonk éven harder en Aaron, ernstig, stroef, kwam in de zijkamer.

‘Heb je me late roepe?’

‘Weetje van wát die vierhonderd dertig gulden zijn? Dat zul je nooit raaié!... Van de kille...’

‘Van wát?...’

‘Schuldig gebleve killegeld... Nou, wat zeg je dáárvan?’

‘Wát is killegeld?’ vroeg Aaron.

‘Wéét meneer niet wat killegeld is?’

‘Kóm, dat zal meneer niet wéte...’

‘Als ’k vraág is dat ’t bewijs da ’k ’t niét weet,’ zei Aaron stroef.

‘Is meneer geen jid?’ vroeg Snoek.

‘Ik vraag wát killegeld is...’

‘Da’s aanslag...’

‘Wat hebbe wíj daar mee te make!’

‘Dat dacht ’k ook... Maar de here hebbe me zo wijs gemaakt, da’k nou weet dat je oom niet begrave kan worden, vóór die aanslag betaald is.’

‘Dus was ’t geen vergissing vanmorge?’

‘Nee.’

‘En hoe komme die lui ’r op om oom voor zóveel an te slaan. Tante blijft toch haast onbemiddeld achter...’

‘Dad’s over ’n hele boel jare, meneer... Vroeger kwam u oom in de kerk... vóór-die trouwde... Vroeger heeft-ie bedááld... ’t Is van af... van af... laat ’k is kijke... Waar is ’t?... Melkman... Néé... Polak... Néé... Marpurgo... Pruim... Pruim... Pruim... Waar staad ’t?... Van af drie en zevendig... Van af drie en zevendig is niks bedaald...’

‘Nou maar,’ redeneerde Aaron, kort en bondig: ‘daar komt niks van in. Wij wille de begrafenis goed betale... maar van die ándere boel... Geen cent!... Niewaar, Ben, geen cent!’

‘Dat heb ’k óók gezegd. Maar d’r is niks an te doen.’

‘Wel álle-jezis!’ zei Aaron opspringend.

Hangjas keek Snoek aan en Snoek draaide an ’n knoop.

‘Vier honderd dertig gulden in ’t water smijte!... Vraag voor wat!... Oom die z’n hele leven zo liberaal is ge-

weest... zich nooit met die onzin bemoeid heeft!...
Wie geeft jullie 't recht om an te slaan!

'Wij hebbe d'r niks mee te make meneer. Dád geld is geen verdienste voor de gabroonem gewre... Da's van de kille... Dat he'k al an meneer gezegd!...'

'Goed. Best. Aangenomen. Kom u daar is de volgende week over spreke... De familie, de vriende, alles is angeschreve tegen morgemiddag één uur... U zult toch wel begrippe, dat we niet op 't laatste ogenblikkie...'

'Als 't van óns afhing meneer... als 't van mijn afhing, niewaar Snoek... maar 't hangd niet van ons af... Gisteravond kreeg ik de schuld op... Van morrege dien uur is Isaak Lever bij u geweest...'

'Da's 't mes op de keel zette, meneer!'

'Ja, 't is 'n gosschande!'

'Late we nou kallem blijwe' beweerde Snoek: 'wij zijne hier nied om u in de wiele te rije... Wij zijne beambde...'

'Ja, dad zeg ik al hónderdmaal tegen de here.'

'Je bent krankzinnig, Ben, als je betaalt... 't Is gewoonweg ploertig om dat gesjagger an te hore, als 'n lijk boven aarde staat... Wat 'n schandaal...!'

'Me neef heeft gelijk,' zei Ben, weer driftig, opgehitst door de woede van Aaron: 'de gemeente wil profiteere van de situatie. Ik betaal niet. Geen cent. Eérst fatsoenlijk begrave. Morgenavond, als u wil, kunt u bij mij thuis komme... Zulle we er over práte... En als de begrafenis morge niet doorgaat, zult u er plezier van hebbe...'

Snoek hoestte. Hangjas stak z'n notitieboekje in z'n zijzak, plette de dunne lippen saam, verschoof z'n gouden bril en keek diepzinnig zwijgend naar de poot van de lessenaar.

'U hebt met geen oplichters te doen,' zei Aaron, die heen en weer liep van de kast naar de deur: 'wij late ons niet op die manier ringelore.'

'Wat 'n óngepermitteerd schandaal!'

'Als oom Mijkel dat eens hoorde. . . Niet zóveel gaf-ie om de vormen! Als-ie op de jodenbegraafplaats wil ligge – dan is 't omdat z'n vader 'r ligt en z'n moeder – en dat moet jullie respectere. . .'

'Ja, zó iets schandelijks! vierhonderd dertig gulden. . .!'

'En dát vraagt niet eens of tante 't missen kan. . .!'

'En oom, die zóveel goeds heeft gedaan!'

'Gaf-ie niet elke jaar vijftien gulden an 't weeshuis. . . Contribueerde die niet an de joodse school? . . . Droeg-ie niet bij an 't kraamvrouwenfonds? . . . Geen cent betaal ik. Onder zúlke omstandighede spréék je niet over geld!'

'Aanslag. . . aanslag! Wie geeft jullie gemeente 't recht om an te slaan?'

'Vierhonderd dertig gulden. . .'

Schapig-wijs zat Hangjas te prakizeren.

Snoek dee niks dan de neus vertrekken in 't bol gezicht. An de uitgerafelde draden schommelden de twee knopen.

'Héb-jij dan nog wadt te zegge?' vroeg de dikke na 'n stilte.

'Ikke-nee. Dan zulle we gaan, here.'

'Dus morgenmiddag één uur, niewaar en tien volgoetse.'

'Nee meneer. D'r kán en d'r mág niet begrawe worde voor 't geld 'r is!'

'Dan begraaf je maar niet! Dan láte jullie 't maar!'

Maar Ben, die bedaarder was, begon te begriipen dat 'r

iets aan 't geval gedaan moest worden. Bijtend op z'n snor, zat-ie in berekenend nadenken.

'Viens un moment,' zei hij opstaand. 't Was z'n ouwe gewoonte om Frans te spreken, als er vreemden waren.

'Pour quoi faire?' vroeg Aaron.

'Tu verras. . . Een ogenblik, here.'

In de gang stond-ie te fluisteren met Aaron, die 't krankzinnig vond – of 't geen schánde was – en of je ze niet in d'r nek zou nemen. Waarop Ben antwoordde, dat die mensen gewone instrumenten waren. Of Ben zó gek was? Hij zou 't nóóit doen –

In 't zijkamertje zaten Hangjas en Snoek.

'Ogh!' zei Hangjas met 'n keelschrapertje.

'Ogh! ógh!' schudde Snoek, z'n dikke tong klakkend.

Hangjas nam 'n leren toetje uit z'n jaszak, rolde 'n pruimpje, stak 't in de mond.

'Wad e geschte,'⁶ zei Snoek, strak naar de deur kijkend: 'ógh, wat è gesjochte⁷ boel.'

'Die jongste is e mamzer benenidde.'⁸

'Gooi die ánder ook nied weg' diklispelde Snoek: . . . 'ik zeg je, 't is 'n frotter haurek.'⁹

Hangjas frommelde de pruim tussen z'n dunne lippen, duwde z'n dasje neer, keek naar de deurknop, knipperde met de ogen.

'Dád leeft,' zei Snoek na 'n stilte, waarin flauw stemmengezoem buiten, 'dád leeft as 'n gesjmadde jid¹⁰, as-die de krenk¹¹ het, denkt-ie eerst an z'n miese¹². . . 't Is 'n ewei-

6. Schorem. 7. Arme. 8. Slimmerik (iron). 9. Schurk. 10. Gedoopte jood. 11. Ziekte. 12. Dood.

re¹³ om met je koosjere¹⁴ hande zo'n treifene¹⁵ jid an te raken – ógh wat e gotspe¹⁶ van die ene – ógh! ógh!

'Ogge-nebbiesch,¹⁷ 'k heb doch rachmones¹⁸ met dat gajes.¹⁹

'Rachmones... Ráchmones!... Die Schuit is betoech²⁰ wad ik je zeg... Die probeerd 't koefnoen²¹ te hebbe... 't Pruimpje kwabbelde tussen de dunne lippen. Een keer dacht-ie dat de deur openging, dee-die de nat-bruine prop gauw in z'n hand. Buiten hield iemand de deurknop vast.

'Of ze nou lang of kord smoeze,' zei Snoek: 'n cent e makke²² minder.'

De deurknop klotste tegen 't hout.

'Ogh wat e gotspe,' bromde Hangjas.

'Zulleke jehodiem moeste zich late kasjere²³ meende Snoek, zenuwtrekkend.

De hand liet de deurknop los.

'Niks geen mazzeltot²⁴ bij zó'n lawaaie,²⁵ verzekerde Hangjas, z'n pruim weer versappend tussen de bruine lippen.

'Had-ie minder chazzer²⁶ gevrete!' zei Snoek, bot-ernstig, opdraaiend de ene knoop dat-ie angenaaid leek.

'... Afzetterij? Ogh!... Die neef is 'n māmser, 'n māmser...'

'Wat maak jij je de sappel! Laat 'm zegge... Laat 'm zég-

13. 't Is zonder. 14. Ritueel geoorloofd; zuiver. 15. In tegenstelling tot koosjer; vuil. 16. Brutaliteit. 17. Interjectie die medelijden uitdrukt. 18. Medelijden. 19. Niet-joden; schorem. 20. Rijk. 21. Gratis. 22. Geen cent. 23. Koosjer maken. 24. Geluk. 25. Begrafenis. 26. Varken(svlees).

ge... Heb jij met 'm te make?... Heb ik met 'm te make?... Laat 'm lope naar de asjmedij...'²⁷

'Als 't an mij lee, gaf 'k 't minder... Cente laat-ie niet na...'

'Ogh! Ogh!... 'n Chazzer 'n hoor eraus...!'²⁸

'n Schandaal?... 'n Schandaal?... An Sjabbes risjes²⁹ doen, dát noem ik 'n schandaal!... 'n Stuk in de krant schrijve!... Oj?... ój?... ój... Je mod wat hore... Hèhèhè!... Pas op...'

De deurknop piepte in de ijzeren voeg. Maar Ben en Aaron bleven buiten.

'...Wat e gesmoes...'

'Nannó... Vierhonderd derdig gulden... 'k Heb tóch rachmones...'

'Ze snijje zich géén krieje,' giechelde Hangjas... 'géén krieje... en toch 'n krieje...!'³⁰

De dikke buik van Snoek schobberde op en neer van 't lachen.

'...Geen krieje... en tóch 'n krieje,' lachte die na.

'...Dát wóu Pruim olef-e-sjolem,'³¹ zei Hangjas weer, droog-komiek en krabde met z'n wijsvinger in 't grauwe stoppelveld. Buiten – vlak voor de deur – was 't stemmengeschuifel. Binnen, kijkend naar de bewegende deurknop – praatten de twee joodjes, giftig, afgevend op Schuit, die zo driftig geweest was en op Aaron's trotse, kort-en-bondige manier van doen. In het zijkamertje mufte getto-lucht. Nu ze alleen waren, niet gedwongen om kruiperig-beleefd te zijn voor de geld-meerdere, de

27. Duivel. 28. Trek een zwijn een haar uit. 29. Kwaadaardigheid.

30. Scheur (in kleding) bij wijze van rouw. 31. Wijlen.

beschavingsmeerdere, kwam de ingehouden woede los van conservatief vormen-jodendom tegen christelijk-vernist-jodendom. In de grond van hun hart hadden ze een zeer grote minachting, hâätten ze zúlleke jechoedim... zúlleke chazzer-vreters... voelden ze dat ze gedúld werden vandaag, geduld mórrige... voor de lawaaie dat overmorrege meneer Bernard Schuit op ze zou neerzien als-die ze in de jodenbuurt toevallig ontmoette... Zulleke gojiem onder de jechoedim³²...

Met z'n drieën kwamen ze weer binnen. Oom David was er bij. Dat gaf zekere verzoening. Oom David kende Hangjas en Snoek, zag ze dikwijls in de synagoog. Met 'n lach van vriendschappelijke welwillendheid om de dikke, zinnelijke lippen, gaf oom 'n hand aan Hangjas, knikte Snoek toe.

'Wel meneer Hangjas... Wat 'n droevige geschiedenis... Wátte zeg u d'r van... 'n Beetje hárdere alsjeblief...'

Hangjas die nog niéts zei en 'n beetje verlegen was met de natte pruim, die hij in de hand hield, condoleerde oom.

'... Suikerziekte gehad.'

'... Zo, suikerziekte.'

'Wél, wél... zuikerziekte... Daar is Pommademan ook an gestorrewen...'

'Wátte? ...'

'Pommademan is d'r óók an gestorrewen...'

'Pommademan? ... Is die dood? Is Pommademan dood? An wátte is die gestorve?'

32. Christenen onder de joden.

‘An suikerziekte.’

‘... An suikerziekte... Net als me broer... Wel verschrikkelijk...’

‘... Is mijnheer Mijkel l ng ziek geweest?’

‘W tte?’

‘... Is u broer l ng ziek geweest?’

‘... Ja dat zal wel. Ja dat zal wel,’ antwoordde oom David, knikkend alsof ze hem naar z’n gezondheid gevraagd hadden.

‘Enne hoe maakt ’t uw vrouw, meneer Hangjas?’

‘Be- st, mijneer.’

‘Zo-zo – Zo-zo –  lles wel bij u thuis?’

‘Dank u. Alles wel.’

‘Heeft uw zoontje z’n barmitswe al gedaan?’

‘Jozep?... Nee dat zal over ’n week zijn... Als mijneer mijn de eer wil andoen.’

‘Zeker-zeker. Zo-zo... Ja dat heb je zo niewaar... In ’t ene huishoue vreugd... In ’t andere leed... Me broer was nog geen vijftiger. N g geen vijftiger... Op Simches-taure³³ was-ie gebore... Wel ’n toeval, watte?... Toen was ik twee jaar... Jaja... Jaja... We worre allemaal ’n daggie ouwer... Wat ik vrage wou... Wat is dat met dat geld?’

Behendigjes viel de pruim in de zijzak van Hangjas. Met de nog-natte hand nam-ie ’t notitieboekje weer op en praatte, halfschreeuwend in de behaarde oren van oom David.

‘D d is van killegeld!’

‘Hoeveel?’

33. Vreugde der Wet; joodse feestdag in oktober.

‘Vierhonderd een en derdig gulden vijf en veerdig cente.’

‘Hárder... ’k Versta geen woord...’

‘Vierhonderd één en derdig gulden... en vijf en veerdig centé... van killegeld...’

‘Van killegeld, ja, dat heb ik wel gehoord... Zo-zo... En watte is daarmee?’

Geduldig gaf Hangjas de uitlegging. Oom David luisterde met aandacht, de pluizige wenkbrauwen saamgeschroefd, knikkebollend alsof-ie ’t volkomen eens was.

‘Wat hou u de boel nou óp, oom,’ zei dan Aaron inééns: ‘u weet toch alles van a tot z.’

‘Nee dat weet ik niet.’

‘Heb ik u niet in de keuken verteld...’

‘Ach van jóuw uitleg heb ’k niks begrepe... Meneer Hangjas heeft ’t me duidelijk gemaakt... Zo-zo – Enne mot dat betaald worde?...’

Hangjas en Snoek legden ’t nóg eens uit.

Oom schudde begripend en toestemmend ’t hoofd. Z’n grijsgrauwe haar was in een stage trilling. Onrustig wiebelde het been van Ben, die tegen de lessenaar geleund stond. Aaron trommelde met de vingers tegen ’t behang. ‘Late we ’t nu in gosnaam kort make, oom,’ zei Ben, ongeduldig.

‘Ja-ja. Zeker-zeker,’ knikte oom, die voor ’t zaakje breeduit ging zitten alsof-ie ’n post dadels of sinaasappelen an ’t afsluiten was... ‘Dus ’t mót betaald worde... Da’s récht en billijk... Dat zou Mijkel óók zegge... Dat zou Mijkel zéker zegge... Alléén bij je dood de voordele... en bij je leven niks, dat gáát niet an... Néé... Da’s heel juist... Daar valt niks tege in te brengen...’

‘Maar oom, gebruik nou toch je verstand!’

‘Watte zeg je, jonge?’

‘Dat-u je verstand mot gebruike! . . . ’t Is ’n sluipmoorde-naarsmanier om zó ’t geld af te dwingen!’

‘Ja – nêtjes is het niet, mijnneer Hangjas. . . U is ’n door en door net man. . . Nêt is ’t niet. . . Me zuster zit hiernaast te huile. . . En d’r twee dochters. . . En dan ’n úúr geredeneer over geldzake. . . Maar u doet ’t ook niet voor u plezier, niewaar? . . . Ik begriip wel dat-u ’t niet voor u plezier doet. . . Weet u wát we moeste afspreke. . . U moest me morrege de nota op me kantoor zende. . . dan zal ’k d’r is nakijke. . . Dan hoeve we nou niet langer over geldzake te spreke. . . Niewaar? . . . Geldzake vanavond. . . in een sterfhuis. . . en me goeie Mijkel bóve. . . me goeie broer. . . met wie ’k gespeeld heb als kind. . . Oe-oe-oe. . .!’

Oom David snoot z’n neus, snikte éénmaal, schudde ’t hoofd zeer-langzaam, snoot z’n neus nog ééns met breed-uitgalmend getoeter.

‘Ik héb al gezegd. . .’ begon Hangjas weer, duwend an z’n dasje en krakerig-schreeuwend bij ooms behaard oor – en wéér deed-ie ’t verhaal dat hij máár beambte was en dat-ie als directeur niet mocht begraven vóór de schuld angezuiverd was. Snoek bemoeide er zich óók mee.

‘Kijk nou is hier,’ zei-die met z’n dikke tong en trekkend met z’n neus bij elke twee-drie woorden: ‘we hebbe nog pas zo ieds in de gemeente gehad. . . en ’n gewal dat nóg anders was. . . Ken u Haas. . . Mozes Haas. . . Die was al gedrouwd op ’t stadhuis. . . Heb-u daar niet van gehoord. . .!’

‘Wat vertelt-ie toch?’ vroeg oom.

‘. . . Die zou de volgende dag kerkelijk drouwe. . . ’s Mor-

gens ben 'k bij 'm voor schuld van hem én zijn vader – verstaad u wél, van hem én zijn vader – én van zijn vader, hoor u? – en die zei ook dad-ie 't niet had – en we hebbe 'm niét gedrouwd. . . Dad was voor zeven en zesdig – néé, voor zeven en tachtig guldens. . .'

'Is 't af te make voor honderd gulden contant?' vroeg oom plóts, rustig, zeker in z'n koopmanschap.

'Ik scháám me oge uit me hoofd!' schreeuwde Aaron heftig.

'Ogh wat! . . . Waar bemoei jij je mee, jónge. . . Heb jij te betale? . . . Meneer Hangjas en ik wete wát handel is. . . Wátte? . . . Las mar gèhn. . . De jeugd, mijnheer Hangjas. . . Is honderd gulden contant goed, en de rest na verificátie?'

'Nee, mijnheer Pruim. Ik heb de vólle kwidanzie van de gemeente.'

'Wátte?'

'Kijk u maar.'

'Nou ja. . . Wat zégt dat? Wat zégt dát? 'n Kwitantie zegt níks. . . Zulle we honderd vijftig contant zegge? . . . Wie? . . . Wie? . . . Sind doch alle gesjochte. . . Mach's e bische. . . Wie? . . . Waas. . .?'

's Gehd niegt. . . Hab keen Wort da drúber zu sage. . .'

'Comme ils sont bêtes, nom-de-Dieu!' snauwde Ben: 'Is me dat út met jullie gesjagger! . . . Geef óp je kwitantie!'

'Bennie. . . wát begin je. . . ' schrikte oom, verbaasd.

't Hangt me de keel uit, dat gekónkel!' vonkelde Ben. Dwars over de kwitantie schreef-ie haastig 'n paar woorden.

'Asjeblief.'

'Bedaalbaar bij? . . . Bedaalbaar bij? . . . Bij wie?' vroeg

Hangjas lezend.

'Bij me kassier.'

'In órde meneer. . . De handtekening van mijneer Schuit is zo goed als bankpapier. . . En geloof u mijn. . . dad'k niet. . .'

'Jawel-jawel. . .'

'...Late we dan op tweehonderd afmake,' kwam oom weer, die niet begrepen had.

't Is betááld!'

'Wátte?'

'Méneer heeft betááld!'

'Betaald? Betaald? . . . Daar bemoei ík me mee. . . Bewounes senerabbe. . . !'³⁴

'...Dus om één uur de begraffenis?'

'...Om een uur precies.'

'...En hoeveel koesse, mijneer?'

'...Tien. . .'

'...Elleke koes is zeven gulden meer.'

'... 'k Praat niet over geld. . .'

'...O goed. . . o-goed mijneer. . . En verlangd u koorde?'

'Wat zijn koorde?'

'Koorde op de koes. . . koorde op de uniforme. . . Weed-u niet?'

'Goed, kóórde. . . De boel moet 'r netjes uitzien. . . Alles éérste klasse. . . versta u?'

't Zal naar u genoegte zijn. . .'

Oom David met z'n ouwe huisjasje, kwam vlak bij Ben staan, vroeg mee:

34. God betert.

‘Enne . . . heeft mijneer Hangjas de lijst?’

‘Welleke lijst?’

‘Van de familie die meerijdt, bedoelt mijneer.’

‘De lijst? . . . Nee da’s waar. Schrijf jij is op Aaron . . . Wacht, d’r ligt binne ’n lijst van kennisgevinge . . . Haal j’m is?’

Aaron haalde de lijst. Hangjas vond ’t beter om voor acht en dertig heren twáálf rijtuigen te nemen. – Twee reserve rijtuigen was nooit te veel. – Dat was goed. – Maar dan was ’r weer ’t bezwaar dat als hij, de directeur, meereed, er dertien rijtuigen achter de lijkwagen zouden rijden . . . Of ’t dan niet beter was, dertien volgkoetsen te bestellen . . . dan rejen er veertien . . . En al hechtte mijneer er niet aan – ’t stónd als er véél rijtuigen achter ’t lijk waren . . . ’t Scheelde net zeven gulden. – Goed. Dertien rijtuigen. – En dat kwam ook heel mooi uit. Want op de lijst stonden de rabbijn en de voorzanger niet. – Die rejen zeker wel mee van ’t sterfhuis . . . De assistent-sjamoziem dat kostte zoveel niet. – ’n Gulden voor ellek. – Zo. En nou ’t regelen van de rijtuigen. Dan liep morgen alles van ’n leien dak-je. Snoek met de bibberende beroerte-hand op de vette knie was met oom een gesprek begonnen. Oom met de handen in de zakken van z’n kapot huisjasje – dat morgen zou dienen voor krieje snijden – vertelde hoe de laatste dagen van Mijkel geweest waren en dan Snoek, sympathiek-meewarig aan ’t kijken naar de scheurkalender op ’t behang. – Tetetetè, wel verschrikkelijk! – Krankzinnig. Of je bij suikerziekte krankzinnig wer? – Pommade-man, die had ook wel geleje – maar die was de laatste dag nog bij z’n verstand geweest – die had z’n vrouw en z’n kinderen nog herkend – niks hadde ze an ’m gemerkt,

letterlijk niks tot voor 'n maand – zo gezond ât-ie en zo-
veel dronk-ie. – Die at meer dan z'n vrouw en z'n kindere
bij mekaar. – Mijkel had óók schrikkelijk gegete, hoofd-
schudde oom David dan – die kon ongeloge 'n halleve rib
an en 'n hele schaal aardappele – maar ze wiste 't dattie
suikerziekte had. – De neef, meneer Aaron Pruim, die
daar stond, was student in de medicijne – die had toeval-
lig de urine onderzocht, 'n jaar, ruim 'n jaar geleje, toen
Mijkel 's 'n paar dage niet lekker was, 'n gewone verkoud-
heid – die had 'r suiker in gewonde – wel vijf-zes procent.
– Tetetetè. – En toen hadde ze 't eerst niet geloofd. – Maar
Aaron had de urine an de huisdokter gegeve – en die had
't óók gezegd – en toen hadde ze niks an Mijkel gezegd
en niks an z'n vrouw – maar Toos en Jet, de dochters, die
hadde 't gewete. . . Tetettè. – Tetetetè. – En dan vertelde
Snoek weer van Pommademan en schreeuwde oom: wât-
te, en keek Snoek met klein-zwarte oogjes van het kapot
jasje van oom naar de correcte jassen van de twee andere
heren en grolde de kwaadaardige minachting in 'm op
voor de chazzervreters, die óók jood ware, ook jehoe-
diem, die zich schaamden voor d'r gelóóf. Ze hadde 't
wel niet nodig om zich morrege 'n krieje te late snijje,
maar an d'r risjes-ponem zag je wel, dat ze 't evenmin
zoue doen voor d'r eige vader. Hangjas zat voor de tafel
en nummerde de heren op 't lijstje.

Ben, naast 'm gebogen, wikte, overwoog, was 't 'r niet
over eens of Dikkels in het vierde of vijfde rijtuig moest.
Z'n plaats was in 't vijfde, eigenlijk in 't zesde, maar 't
was lastig met hém en met Van Zuilen én met Baak. Dat
ware christenen. Baak was minder. Die was huisvriend.
Die ging véél met joden om. Maar Dikkels, lid van de

Kamer van Koophandel, zo'n in-nette vent, die nooit anders dan op 't kantoor van schoonvader geweest was, om posten assurance af te sluiten en die meereed uit genegenheid voor Mijkel, die 'm zo net behandeld had bij de brand van de graanpakhuizen – én Van Zuilen, de overbuurman – dié twee waren lastig. Daar zat je mee in. De neven gingen vóór. Maar Dikkels, sámen met de huisvrienden, met Brammetje Soesman, Tobias Ledder en Daantje Kaas – de whistvrienden van Mijkel, die elke zaterdagavond met 'm gewhist hadden, tien jaar lang, dat gíng niet, dat gíng niet.

'Als 'k Dikkels bij jou in 't rijtuig zette mét Kaas en Van Zuilen?' Hè? Wat?'

'Mij goed,' zei Aaron, onverschillig. Tegen de deur leunde-die, viés vindend de levendige aandacht van Ben, vies óók de intimiteit van oom David met 't vet-zwarte joodje. Moe van het meewaken, moe van de oppassing van de krankzinnig-geworden ouwe man, aan wie hij zoveel, zo álles te danken had, was hij nou beu van het goor begrafenis-gescharrel. – Wat deeë ze als lompe idioten. – Met d'r geredeneer over ziektes, waarvan ze niks wiste – ziektes, waarvoor ze zo báng ware. – Wat viel Ben 'm tegen. Ben met z'n angstige zorg voor ceremonieel, Ben met z'n inspanning om niemand te froisere – alsof 't een bruiloftstafel was. – En dat vieze smaasje met z'n ongeschoren, fletse gezicht. – En die andere met z'n loshangende knopen en z'n bibberhandje. – Ware dát schatkistbewaarders van joodse traditie – waarvan-die uit z'n kindertijd herinneringen had, toen z'n vader en moeder nog leefden – joodse traditie, waarvoor oom David in vuur kon gerake – joodse traditie waarvan-ie niks wist,

die hij zo onbelangrijk vond, tegenover zĳn eenvoudige fantasie van God? . . . Wat 'n péstluchtje was hier. Oom inschreeuwend tegen 't vet-zwarte smaasje, hem 'n snuifje presenterend, – Ben an 't zagen over de volgkoetsen, in de warm met 't christenkantoorpersoneel, dat-ie liever niet samenplaatste met 'n handelaar in augurkjes van de overzij, die zo'n verschrikkelijk joodse spraak had. Wegschemerend met de gedachten naar boven in de sterfkamer met de brandende kaarsen, zag-ie glim van verwilderde ogen, verwilderd in dorst-waanzin en bloedrig lidteken op het eerwaardig hoofd, dat zich gekwetst had tegen het ijzer van 't ledikant. Dat zag-ie alles strak, droogstrak, zonder vermogen om te huilen.

Terwijl was Ben gevorderd aan rijtuig nummer tien. Hangjas stak telkens 't afgekauwd potlood in z'n mond, zocht naar de naam, zette er het nummer achter. Hij schreef op 't tafelkleed. Als-ie hard-andrukke duwde 't stompe potlood 't papier stuk, likte-die er nog eens aan en schreef met een sopje van potlood en speeksel. Dan wou oom de lijst óók eens zien. Ongeduldig, dat 't nóg langer duurde, stampvoette Ben, hield zich in voor de twee joodjes. En oom, áándachtig, opzoekend de cijfers met z'n wijsvinger, las de namen één voor één. Ja, zó was 't wel goed. – Maar of 't niet beter was de christenhere bij elkaar te plaatse? – Wat Ben dee opstuive. – Zóveel moeite had-ie 'r nou mee gehad, dat-ie niks meer veranderde. – Anders kon je wéér van voren af aan beginnen. – Je kon toch, in gosnaam, Dikkels, zo'n in-nette vent, niet in 't zevend rijtuig stoppe. – En Baak was wel 'n héél fatsoenlijk man, maar met Dikkels in één rijtuig, dat ging niet. – Niewaar? – Baak met z'n prutszaakje samen

met jé graanhandelaar, iemand die haast lid van de Raad was. – Nee. – 't Was zo best. – Wat? – Wat zeg jij, Aaron? – Zeg jij nou ook is wat! – Jij bemoeit je met niks! – jij laat mij voor alles opdraaie! – 'k Heb 'r zenuwhoofdpijn van.

Oom David, áánhoudend, koppig, zich niet thuis voelend bij de familie van z'n broer, die niks van 'de gebruike' wiste – die d'r allemaal zo liberaal over dachte, vroeg dan plots aan Hangjas en Snoek of 't ánging, dat z'n schoonzuster en z'n nichies op 'n kanapee zou zitte – als morrege de lawaaie was – of niet de hele stad d'r schande van zou spreke dat de vrouw en de kindere niet sjiwwе zate.³⁵ Maar Hangjas, wijselijk-kijkend hield zich daarbuite. Dat moest mevrouw Pruim zéllef wete. . . Hij bemoeide zich alleen met wat búide gebeurde. . . Niewaar. . . De een die dacht zus en de ander zó. . . 't Stond voorgeschrewe. . . Maar tegenwoordig had je zóveel vrije jode. . . nàh. . . en die moste d'r ook zijn. . . Kwamme ze in Brussel niet op Sjabbes met 'n zigaar in d'r mond naar de schjoele rije? . . . En had je in Berlijn geen muziek in de schjoele? . . . En ware d'r geen kerreke waar de manne en de vrouwe bij mekaar zatte? . . . Als 't aan hém lee. . . an hém. . .

. . . Maar mevrouw Pruim wíst wat 'r paste en mevrouw Schuit die wist 'r óók alles van. . . en mijnheer Schuit had z'n barmitswe gedaan. . . Hij bemoeide zich alléén met de begraffenis. . . Was dad niet 't beste, mijneer Schuit? Bij negenen stonden ze op. Ben liet ze uit, trok aan 't deurkoord, liep mee naar benee. Oom David draaide 't

35. Op de grond zitten bij sterfgeval.

licht in de zijkamer af, ging met Aaron naar de huiskamer terug, waar moeder van huilen-moe, met rooie ogen in 't bleek gezicht, ingedut lag. Ze schrikte op van 't dichtslaan der deur beneden.

'Is 't zónder ruzie afgelope, Aaron?'

'Ja, tante.'

'God watte herrie, watte drukte,' zei Ben, die nog buiten adem was van 't trap-opwippen: . . . 'Wil u gelove, ma, dat 'k 'r hoofdpijn van heb.'

'Waar zijn Toos en Jet?' hardpraatte oom David.

'Achter . . . De naaister is bij ze.'

'Wie-ie? Wie-ie?'

'De naaister,' herhaalde Ben.

'Wat mót de naaister? Waarvoor is 'n naaister nodig?' vroeg hij weer, lastig, bemoeiziek.

'Voor de rouwklere, natuurlijk! Oom, wat bè-je weer onbegrijpelijk. Maak 't ons toch niet zo lastig onder de omstandighede . . . '

Met de handen in de zakken van 't kapot jasje, liep oom heen en weer, brommend, snauwerig – uit-z'n-humeur, dat-ie nóóit zo iets bijgewoond had – nóóit – zó'n familie van allemaal-gojiem – d'r kón geen zegen op ruste . . . geen mezoesos³⁶ an de poste – geen God, geen gebod – zúlleke jode ware de grootste risjesmakers³⁷ – geen sjiwwе zitte . . . geen krieje-sniije . . . en rouwklere – met rouwjurke an, op de lawaaie! – 'n schande voor God. Ben, hoofdpijnachtig, geprikkeld, vroeg of 't nou uit was, of de ruzie nóg eens moest beginne, dat ma gelijk had, gróót gelijk, dat je je moest voege naar de christenmaat-

36. Busjes met bijbelfragmenten. 37. Aanstootgevers.

schappij waarin je leefde. . .

'Hoúe jullie nou op,' bad moeder: . . . 'jullie make me dóód. . .'

'k Zal niks meer zegge,' hardpraatte oom David, 'an jullie is niks dan sore en weitik³⁸. – Nou wéét je 't. . .'

38. Ongeluk en ellende.

II

‘DE STOET ZAL TE EEN UUR HET STERFHUIS VERLATEN.’

Ome Jemp en tante Duif waren er 't eerst. In de achterkamer van de grote suite zaten moeder en Toos op de sofa. Er naast op een tabouret, Jetje. Moeder was in zware rouw, heel eenvoudig, zwart tibet gegarneerd met zwarte crêpe. Toos en Jetje zagen er elegant uit, hadden zwarte japonnen met brede, luchtig-bollende crêpe pofmouwen. Tante Duif, de enige zuster van Mijkel, in zwarte zij, was bij haar schoonzuster gaan zitten. Ze was een verimpeld jodenvrouwtje met harde trekken en ouwelijke voegen om de gebogen neus. Ze droeg een bandeau van glimmend zwart haar met een bleek-glimmend effen gekamd wegje er in. Onder 't ravenzwart van de bandeau leek het gezicht geel en verouwelijkt. Zolang Mijkel getrouwd was, had ze hem hoogstens een of twee maal in 't jaar een bezoek gebracht. Ze voelde zich niet thuis bij d'r broer. De kinderen hadden geláchen om de bandeau van tante – later was er gène geweest als tante Duif op visite kwam en er 'mensen' waren. Haar schoonzuster was schuld van alles geweest. Ze háátte haar om haar christen-gezicht, haar christen-manieren, haar koelheid. Als de kalme, grijze, ietwat-hautaine ogen van schoonzuster haar ankeken, voelde ze zich benepen, was ze haar zéker-

heid kwijt. Haar zwarte, kostbare zij, haar bloedkoralen in goud gezette oorknoppen, haar bloedkoralen in goud gezette ketting, haar échte diamanten ringen werden weggekeken door de jeugd, de bevalligheid van schoon-zuster, toen-die nog in haar fleur was. Zo véél als Duif was in kringen van diamantslijpersvrouwen, zo weinig was ze hier. En Mijkel, die wel is bij haar kwam oplopen, was óók de oude Mijkel niet meer. Met z'n zwager Jemp, die zich van slijper tot baas opgewerkt had, kon-ie niet overweg. Jemp, die in de voorkamer, waar het gaslicht brandde, zachies praatte met Ben en Aaron – oom David was er nog niet – was druk van gebaren, schraal, levendig mannetje, met zwart ringbaardje, snoekenkopje en git-zwarte lichtende oogjes. Z'n mond kauwde zonder op-houden. Zijn handen die de eigenaardige wrong van ja-ren-lang tangen-vasthouden hadden, bewogen onrustig, argumenterend, met een bovenliggen der palmen, met een strekken der vingers.

Tante Duif troostte haar schoonzuster nóg eens, deelne-mend, zelf huilend. Maar an haar aandacht ontging niets. Het dure tibet en de crêpe-deftige oplegsels van de drie japonnen ergerden haar en tegen 't vriendelijk knikken van Bertha, een zuster van haar schoonzuster, die vandaag met Geertje 't huishouden dee, had ze wel snibbig willen uitvaren. – Zo è gotspe van die familie van d'r schoonzuster – allemaal mense van niks – nette mense – maar mense van niks – dochters van 'n gewezen officier van gezondheid – zonder 'n cent inkomme – maar 'n gotspe . . . 'n gotspe allemaal – ógh. – D'r hóórde niks an 't huishoue gedaan te worde . . . toen háár vader gestorre-we was . . . hadde ze sjiwwe gezete . . . sjiwwe . . . en niét

in de rouw... had dié buurvrouw 'n koosjere worst gebracht... dié 'n paar pond suiker... dié eiere... om te versterreke... toen de lawaaie afgelope was... Maar zo'n gotspe... over de wijnkast te gaan... en bouillonkoppe an de meid gewe... en sherry en maderaglaze uitzette... en de taarte uit de doze te hale... vān 'n koosjere bakker... ógh... koosjer voor vandaag... En zo'n vrindelijk knikkie... ógh... en alles op 't láátste nippertje... Je kon wel zien dat 'r hande verkeerd stonde... dat ze schooljuffrouw was... Zo'n lief knikkie van d'r... ógh... In plaats dad ze d'r behoorlijk condoleerde met 't verlies van d'r broer, zoals Ben gedaan had... ógh...

'Huil nou niet meer Chris,' zei ze dan weer, haar ringenhand op 't zwart crêpe leggend: '... Hij heit 't goed, niewaar... Nou is die uit z'n lijje, niewaar... Had-je liever gewild daddie ziek was blijwe lewe?... Kom nou, Christien.' Achter haar zakdoek huilde de schoonzuster stilletjes... stilletjes, stilletjes.

'...Kom nou... Mijkol-olef-e-sjolem heit 't góéd... Wat kan-je béter hebbe?... Kom nou.'

Frits, kantoorlopertje van Ben, die op de deur moest passen, 'n wit gestijfseld dasje droeg, met witgaren handschoenen om de dikke vingertjes, kwam met 'n krans binnen, de eerste. Oom Jemp nam 'm an, lei 'm in de grote leunstoel van Mijkol, die in de achterkamer stond. Toos en Jet, die 't zagen barstten weer los in snikken, tegen elkaar aangeleund. Oom Jemp eventjes verlegen door dat gesnik, dremmelde bij de stoel, keek schuw naar 't visitekaartje dat op de linten gespeld was. Ben kwam z'n vrouw troosten, sprak fluisterend bij haar oor, klopte Jet

op de schouder, speldde 't visitekaartje los, liet 't Toos lezen.

'Hoe lief, hoe lief, van die vreemde mense,' snikte Toos. . . 'zulleke goeie mense. . .'

'Van Bertelse, ma.'

'Wat 'n nette mense.'

'Vanmorge hebbe ze 'n brief ook gezonde. . . Heel attent. . . Héél attent.'

'Hangjas, meneer,' waarschuwde Fritsje, die aanklopte.

'Ga je mee, Aaron?' zei Ben.

Ze hadden 't zó geregeld, dat Ben beneden zou blijven om 'te ontvangen'. Aaron zou boven letten op de wakers en de dragers. Alleen kon je die lui natuurlijk niet laten. Niewaar?

Dan kwam Louis, aanstaande van Jet. Over 'n paar maanden zou die meester in de rechten zijn. Hij was klein, bleek, met scherpe, joods-aristocratische trekjes. 'n Stalen lorgnet knipte op z'n smalle neus. Flegmatisch, afgemeten in z'n bewegingen, gaf-ie z'n aanstaande schoonmoeder 'n hand én Toos 'n hand én z'n meisje 'n hand, boog voor tante Duif.

'De aanstaande van Jet, mijnheer Louis Frank,' stelde moeder voor. . . 'm'n schoonzuster, mevrouw Revita.'

Onzeker knikte tante Duif. Uit de hoogte, afgemeten, zeer correct in z'n zwarte rok boog de student in de rechten. En 'n effen stilzwijgen benauwde de kamer door de strakke deftigheid van de aanstaande. Oom Jemp, die in de voorkamer drentelde en de schilderijen bekeek, wiebelde ook binnen, zanikend an z'n boord dat te hoog was voor z'n korte nek, verlegen in deze entourage van niet-opzichtigheid.

‘Wat ’t portret van Mijkel gôed lijkt,’ zei-die zachtjes óm wat te zeggen: ‘kom jullie motte niet zo húile. . . God wil ’t nou. . .’

‘Dad zeg ik óók,’ ondersteunde tante Duif. Maar niemand antwoordde. Jemp kreeg het gevoel of-ie te véél was, werd druk in z’n verlegenheid, sprak z’n aanstaande neef an.

‘. . . Is u niet de aanstaande van Jet. . . as ’k vráge mag.’

‘. . . Om u te diéne, mijneer. . .’

Jet, rood-huilerig, maakte excuus dat ze niet voorgesteld had.

‘Is u familie van Frank – David Frank – van de Hoogstraat?’ . . .

‘Heb niet de eer,’ zei de student, afgemeten correct.

‘Zo-zo. . . Ook niet van Frank, die in darreme en blaze doet?’ . . .

‘Heb hier geen familie,’ zei Louis stug-kort, z’n mond spits vertrekend, voornaam in z’n rok met zwart-zijden revers.

De even opduikende vrijmoedigheid van oom Jemp, zakte weg voor de straffe lorgnetglazen van de aanstaande neef.

‘. . . O. . .’ glimlacherde hij met zoet kijken der ravenoogjes in ’t snoekenkopje. Met de handen wriemelend voor z’n buik, bleef-ie in stilte knuffig doorkauwen. Tante Duif, zwaar van zwart-zijden waardigheid had ’r man kunnen wegstijgen. Zo’n schlemiel. . . om zich niet op ’n afstand te houe. . . Oom kauwde genoeglijk-ernstig. Z’n mollig kinnebakje trok diepe velplooien over het hoge boord.

‘. . . Is u in de hándel?’ vroeg-ie nog eens, zélf verbaasd

over zijn durven, haperig, schuchter-bewegend het snoekenkopje.

‘Nee, mijnéér.’

Daarmee lag ’t gesprek nogmaals páf.

‘Ga u niet zitte, oom?’ vroeg Toos, achter haar zakdoek.

‘Zitte. . . Nee, ’k stá liever.’

‘Ja, die staat nou altijd,’ zei tante.

‘Zid ik niet genoeg as ’k werrek?’ vroeg oom.

‘Nou laat oom staan als die wil,’ zei Jet.

‘Ik sta liever dan dad ik zit,’ beweerde oom wéér.

‘Nou goéd, – blijf dan staan,’ zei tante.

‘Wel, dág Jemp. . . da-ág Duif – jullie benne vroeg – Wát zeggie? – Wátte?’ Oom David kwam binnen met z’n vier zoons.

‘Dag tante, wél gecondoleerd.’

‘Dag tánte. . .’

‘Dág Jetje.’

Aarzelend gaven ze handjes, in zwartgaren handschoenen, de joggies, fluistrend sprekend, schuw bij de drie vrouwen in rouwkleren, schuw in de warme kamerschemering – fris als ze kwamen van buiten.

De vier neefjes hokten bij elkaar in de voorkamer. De oudste droeg al ’n hoge hoed. Oom David, hinderlijk van hárde stem in ’t sterfhuis, praatte met ome Jemp, die z’n best dee, om niet hárd terug te praten.

‘Is je zoon Jácob d’r niet?’

‘Nee, die het infloe-enza.’

‘Wátte?’

‘Infloe-enza. . .’

‘Wat praat je toch záchies. . . ’k Versta geen woord.’

‘Die is niet goed in order.’

'Is die ziek?'

'Ja-a-a.'

'Wat mankeert-die?'

'Infloe-enza.'

'Wátte?'

En dan ome Jemp, nóg eens hard, met verlegen buigen van het snoekenkopje naar Davids behaard oor – wat was 't lám om 'n vréemd woord zo dikkels te zegge met die vreemde meneer 'r bij – 'In-floe-en-za.'

'Infloe-énza? . . . Daar mot je mee oppasse . . . Jullie beleve anders wél simche³⁹ an de jonge, hè? . . . Wat zeg-ie? . . . Hárder.'

'Ja-a-wél!'

'In wélleke klas zit-ie nou?'

'In de vierde.'

'Zo-zo . . . Mijn Levie is van 't jaar blijve zitte . . . 'n sôé-zer . . . maar-die leeft als-die op 't kantoor mag komme – niks voor de studie die jonge . . . 'n gewikste koopman – wat ík je zeg . . . Hoe staat 't met de staking van de roosjesslijpers? . . . Wat zeg-ie?'

'Ze zulle krije wád ik ze wens . . .'

'Wátte?'

'Geen droog brood meer te verdiane met die stakings! . . .'

' . . . Weet je wie die stakings anzette? . . . Lui die niks te verspele hebbe . . . Allemaal gesjochte mamsers . . . Niet toegéve . . . Geef je vandaag je pink . . . dan stele ze morrege je hand . . . Ze neme de bróóche⁴⁰ van 't vak . . . Wátte! . . . Mamser benenidde . . . anders niks! . . . Wátte . . . ?'

39. Vreugde. 40. Zegen.

'Groot gelijk. . .'

'Van wie is die krans, Jet?'

'Van Bertelse.'

'Van wie?'

'Van Bértelse!'

'Wie is Bertelse?'

'Bertelse van de gracht.'

'Bertelse van de gracht? . . . Van de gracht . . . Welleke Bertelse is dat? . . . Ik ken maar één Bertelse in specerijen. . .'

'Néé!'

'Wátte?'

'Néé, oom. Hij 's assuradeur.'

'Assuradeur? . . . Is d'r 'n assuradeur Bertelse? . . . Is die soms getrouwd met 'n juffrouw Beem? . . . Wátte. . .?'

'Dag oom, dag Louis,' zei Ben, die boven klaar was. 'Doen jullie me 't plezier en ga vóór – anders kan 'k me strakkies hier niet bewege – Gut wat-è drukte – Me hoofd loopt om – Nou heb 'k nog 't lijstje voor Hangjas moete overschrijve! – Meneer kon de name niet goed leze, meneer moest de voorname 'r bij hebbe – Toé nou oom, ga nou as je blief vóór en ú ook ome Jemp – asjeblief – Laat 'r 'n beetje decorum zijn, niet zo'n gepraat.'

'Mesjoegaas,'⁴¹ bromde oom David zachies: 'allemaal mesjoegaas – mesjoegaas van 't begin tot 't einde.'

Frits bracht wéér een krans binnen, een grote, zware van frisse, witte rozen. Met uitgelopen letters stond op 't ene witte lint *Van uw Kantoorpersoneel*.

'Verbazend attent . . . Machtig attent,' zei Ben. Maar dan

41. Onzinnigheid.

werd-ie weer zenuwachtig door Berta, die met Geertje in de zilverkast scharrelde.

'Is 't nou nóg niet klaar – God, 't is twalef uur – over 'n uur zijn de mense hier.'

'Wat is u ópgewonde,' zei Berta, gepikeerd: 'ze *zijn* er toch nog niet.'

'Dat zég ik ook niet, dat ze er *zijn*, maar ellek ogenblik kunne ze kóme.'

'... Als 't zóver is, heb ik hier niet meer nodig. Wat 'n nódeloze opwinding.'

'Ik ben niet opgewonden, tante – ik wou de boel graag nétjes hebben – met 't nodige decorum – we zijn in een sterfhuus... Taisez-vous donc devant la servante...'

Aandacht werd afgeleid door Frits, die een krans én een tak in z'n garen handschoenen hield.

'Geef maar hier, Frits – Van z'n whistvriende – Van Soesman, Ledder en Kaas – Wat zijn al die mense áttent – Dat roert je – Dat doet je goed, hè, mama? – Doet 't u geen goed, dat-ze... Ach hóe aardig, een tak van de meisjes van tante Mathil – Hoe aardig, ma, van Mies, Claar en Nelly – hoe touchant, hoe verbazend-attent... Vin je niet, Toos... kom, níét zo prakkizere... Is d'r 'n lepeltje hier?'

'... Berta... heb je 'n lepeltje?'

'Waarvoor is 'r 'n lepeltje nodig?'

'Geef 't nou maar, geef 't nou maar... Laat Geer is 'n glas brenge... Levi, haal jij is 'n glas uit de keuken.'

'Nee, Ben, geef me niet meer van dat goed te slikke.'

'Kom – kom – kóm. Ik weet wel wat góéd voor je is... U ook 'n paar druppeltjes mama... Geloof me 't is góéd... De dokter heeft 't me spéciáál gezegd... Jij ook 'n slok-

kie, Jet... toe nou... Zeg jij d'r is, Louis, dat ze wat druppels neemt... Jullie zijn allemaal zo óp, zo nerveus... Je mag niet ziek worde, hoor... Kom nou ma, huil nou zo niet... Kijk die kranse is an, ma... Doet je dat geen goed, ma... Da's toch 'n bewijs hoe hoog ze 'm respecteerde, niewaar Louis... Dá's 'n troost voor je héle leve, niewaar? Wat's d'r nou weer Frits...?'

'... Meneer Aaron laat u effentjes roepe, mijneer...'

'... Fidonc – kan-die 't nou niet alleen af! Wat 'n onhandige jonge – schrikkelijk onhandig. – Louis blijf jij even bij mama, zolang. 'k Ben dadelijk terug...'

Druk, opgewonden, was-ie weer weg. Beneden werd gebeld. Tante Mathil, die ál-huilend binnenkwam, viel haar zuster – ze was met Berta de enige zuster van Christine – om de hals. En dan 'n snikkend gezoen van Toos en 'n niet spreken met elkaar. Oom Frederik, de advocaat, met z'n geaccentueerd gezicht, gladgeschoren met 'n stoppelsnor, bleef bij de kransen kijken, tot 'r 'n plaatsje voor 'm kwam om ook te condoleren. Ze waren juist in de stad aangekomen, hadden Mies, Claar en Nelly meegebracht. Die hadden ze achtergelaten bij 'n broer van hém. Om twee uur zouden ze komen. Nu was 't beter om de kinderen maar thuis te laten, niet waar?

Tante Mathil wou álles weten. – Wat 'n schrik. Ze was zo geschrikt dat Frederik de dokter had moete hale. – Zo onverwacht. – Zo hélemaal onverwacht. – Of Christine dan niet had gemerkt dat Mijkel suikerziekte had? – Nee, dat had ze niet gemerkt. – Aaron en Ben die hadde 't al 'n vol jaar gewete, maar niks gezegd om haar niet dood-ongelukkig te make. – Mijkel was eerst een maand geleje, bedlegerig geworde – toen had ze niet geschreve –

omdat ze zelf niet an 't ergste geloofde. – Maar tóén die krankzinnigheid. – En dat waken. – En die vermoeyenis. – En zo geleje als die had. – De goeie engel. En gestorve met haar hand in zijn hand. – En dat ze 't Aaron en Ben niet kwalijk nam, want als ze 't 'n jaar vroeger gewete had, dan was ze gék worde – gék – gék. . . en nou nog had ze moeite om te denke dat God 't gewild had. – Was 't 'n goeie God, die zúlleke dinge dee – zó 'n brave, eerlijke man wegneme van z'n vrouw – was dát 'n *Gód*. . . Tante Duif, diamantringenhanden op zwaar-zijden japon, gelig-rimpelgezicht onder zwart-glimmende bandeau, zei vermanend-ernstig achter de rug van tante Mathil, 'n Hebreeuwse spreuk, die niemand begreep. Tante Mathil keek verrast om, groette beleefd: 'Dag juffróuw,' wat tante Duif dee opkleuren van drift. . . Júffróuw! . . . Júffróuw! . . .

In de suite begon 't warm te worden. Vóór zachies-pratend waren oom David, oom Jemp, de vier zoontjes van oom David; – áchter, de weduwe, Toos, Jet, tante Duif, tante Mathil, oom Frederik en Louis, de student. Gasvlammetjes in gebloemde ballons kruifden zachte goudtintingen op het koper van lustres, op de schakels der dikke, rondende kettingen. Door de reten der gordijnen pluisde verdwaasd daglicht. Vóór stonden hoge massieve stoelen, een gebeeldhouwde boekenkast, een massale dof-bruine tafel – áchter, bij tante Duif was een glazen penant-kast met aardewerk, wit- en blauwe vazen, Chinese poppetjes, urnen, bakjes, rareiteiten. Voor pendant had die een glazen lage buikkast, gevat in vergulde ornamentiek, met Delfts aardewerk, pullen, drinkkannen. De tabouretten, de stoelen hadden dof-gouden leunin-

gen, met zittingen van zalmkleurig moiré. Voor de sofa stonden voetenbankjes van zalmkleurig moiré met vergulde poten. En er was een piano met geborduurd dek, er boven Beethoven op 'n vergulde driestand en 'n olijfkleurige pul met gedroogde bloemen. De kransen in de arm-spreidende lege leunstoel, dauwde zoete, zachtweë geur. Alleen de brutaal-harde stem van de dove oom baste in de fluisterstilte.

Ben, die 't boven 'klaar had gespeeld', kwam weer binnen met 'n nieuwe krans, die hij van Frits had aangenomen, een krans van laurierbladen van de familie Frank. Of oom Frederik ásjeblijf vóór wou gaan en Louis asjeblijf ook. De kamer hier was zo klein – als 't strakkies begon te lope, had niemand plaats en dan ging hij staan, gewichtig, geaffaireerd onder de gaskroon, handschoenen wrijvend aan de warme handen, 't haar glanzend gekuifd langs de slapen. Met z'n helder witte das en figuurtjes-overhemd, paste hij volkomen bij 't zalmkleurig-moiré, bij 't verguldsel, de kasten met pullen.

Half een kwam de eerste vréemde, de handelaar in augurkjes van de overzij, die 't als een gunst had verzocht, oom Mijkkel de laatste eer te bewijzen. Onhandig, onder de indruk van de suite, stijf in z'n geklede jas, schuifelde hij langs oom Frederik, om mevrouw te condoleren. Voor de sofa, gebrekkig-sprekend, goedig, bijna zelf-huilend, hield-ie de hand van de weduwe vast, schurkte z'n zinnen... '...Mewrau... ik khóndereer u met 't fries van u man – U mod zik maar niedeveel an-thrékkè... en denke wad God doet is wè-gedaan – en dat-ij-u voor werdre verrieze spaard...' Dan gaf-ie 'n

dikke schudhand an Toos en Jet, die beleefd waren opgestaan, mompelde nog zo iets, reikte z'n goedig-warme hand an tante Mathil die hij niet kende, an tante Duif, die *uit de hoogte* boog en bleef met de hoge hoed in z'n handen dribbelen, verlegen met z'n figuur, niet best wetend hóe naar de andere kamer te retireren. Ben, *vriendlijk-joviaal*, nam 'm onder 'n arm, fluisterde, stelde 'm voor an oom Jemp, in de andere kamer, nam zijn positie weer in als ceremoniëmeester onder de gaskroon.

In zwoelwarmte stierven de rose-witte rozen, met nog dauwparelen op de blaadjes. De linten, zwart en wit plooden er tussen. Levi van oom David was in de achterkamer geslopen, bekeek de linten, met de brutale blooheid van 'n hogere-burgerschool-jongen, probeerde te zien van wié de grote rozenkrans was. Maar Ben kreeg 'm in de gaten, gaf 'm 'n uitbrander. Terwijl gluurde 't jongste zoontje door 'n kier van de gordijnen. De grote omkringde ogen van 't uitgepieterd-bleek jongske keken met opgetogenheid naar de rijtuigen.

'Bram – kom is kijke . . .'

Bram, even bleek met branderige oogjes, schoof stilletjes weg uit de hoek waar-ie zich verveelde.

'Kijk is Bram wádde rijtuigen.'

'Niet zo hoog optille . . . Pas nou op, Max . . .'

'Kijk is . . . wadde dikke koetsier . . . wad-è dikkert . . . die rolt 'r haast af . . . poe-óé . . .'

'Jò . . . pas toch op . . .'

'Daar staad 'n smeris . . . wad-è mense . . . wad-è mense . . . écht, hè . . . écht!'

'Daar hebbie Mozes Krijn óók – zie je – nées dáár – bij die rooie vent – zie je nou niet, gammerkop⁴² . . . Hè, wad bè

jìj 'n schlemiel . . . !'
 'Nou wáár dan?'
 'Dáár . . . voorbij 't tweede, derde balletje van 't gordijn . . .
 Zie je 'm . . .'
 ' . . . Ja, da's Moos . . . Za'k is tikke? . . .'
 ' . . . Bè-je helemaal . . . Pas op, ome Jemp kijkt naar je . . .
 zachies prate . . .'
 'Komt ome Mijkel in díé koes? . . .'
 'Wel nee . . . Ka-je daar 'n lijk in stoppe? . . . Nee die is
 goed . . .'
 'Waar dan in?'
 'Kijk dan door 't spionnetje . . . Zie je die grote koes in 't
 zwart? . . . Ga op je tene staan . . . Zie je?'
 ' . . . Mot die dáár in? . . . Hélemaal alleen?'
 'Natuurlijk.'
 'En dan?'
 'Dan wordt-ie begrawe.'
 'Hoe gaat dat?'
 'Nou dat zal je strákkies toch zien.'
 'Wor ik later ook begrawe?'
 'Natuurlijk.'
 'Waarom natuurlijk? Is de moeder van Levi óók
 begrawe.'
 ' . . . Wat è gammerkop! . . . Natuurlijk.'
 Oom David was tweemaal getrouwd. Bram en Max waren
 van z'n tweede vrouw.
 'Worre álle mense begrawe?'
 'Allemaal as ze dood zijn.'
 'Wat écht, hè . . . allemaal met zoveel koese, hè! . . . kijk

is, nou motte de mense op zij... Kijk die smeris is douwe...

'Moos mot ook achteruit... Kijk. Kijk nou goed. Nou komt de lijkwagen voor... Zie je...'

'Waarom benne die paarde in 't zwart?'

'Da's voor de vliege.'

'Voor de vliege?... Voor de vliege?... En andere paarde dan?...

'Dad-weet 'k niet...'

'Mooi, hè?... Gaat tante Chris met ome Mijkel mee?...

'Wel nee... die bidt voor 'm... en in de hemel zien ze mekaar...'

'Wat gaat-ie dan alleen doen in de hemel...?'

'Hé, jij vraag zo'n boel... Daar mod-ie weze voor onze lieve Heer...'

'Rijdt die koes dan naar de hemel...?'

'Nee, eerst naar 't kerkhof.'

'En dan?'

'Nou én dan... én dan... dan komt ome in de hemel, begrijp-ie dat dan niet ezel, – wat e gammerkop bè-jij... dan komt-ie in de hemel, begrijp-ie niet – begrijp-ie nou niet – en daar ziet-ie de moeder van Levi – begrijp-ie niet?... Daar zien ze elkaar allemaal...'

'En wat doene ze in de hemel...'

'Nou, lekker ete en drinke... Kiks en booles en matzegremzels en sjaalet⁴³ en kerwelsoep met balletjes... enne daar voere ze niks uit... as bidde... en prate met de engeltjes... en daar krijgt oom Mijkel vleugels... enne daar vliegt-ie rond... begrijp-ie?'

43. Gebaksoorten.

De omkringde ogen van 't bleek jodenjongske droomden in de daglicht-lijn van 't gordijn.

'Wat zal Moos Krijn kijke, hè, as-die ons in 't rijtuig ziet stappe, hè...?'

'Echt... Wat écht!... Kijk die vent is – die laat z'n aard-apple valle... Poe-oe!... Poe-oe...!'

'Pas op, jò!'

Zacht mepte oom Jemp op de hand van Maxje, die 't gordijn vasthield.

'Maggie niet doen... afblijve hoor.'

Even wachtten ze.

'Kijkt-ie?'

'Nee... Lách dan ook niet.'

'Ka-jij de koese telle?....'

'Nou d'r benne d'r 'n hoop... wad e koese... wad e koese...'

'Modde we lang rijje?'

'Nou wel 'n hallef uur... Pas op voor oom.'

Fluisterend smoezelden de twee bleke jodenjoggies, gluufrig kijkend door de gordijnreet, kinderlijk-blij met de volte buiten, met de file rijtuigen, die tot achter in de straat stonden.

'Waar is ome nou?' vroeg Maxje weer, groot van ogen, met een zachtjes-wellende angst voor de fluisterstilte achter, voor al 't zwart en de stemmigheid.

'Bove...'

'Bóve?... Wat doet-ie daar?'

'Nou... wáchte...'

'Waarom komt-ie dan niet hier?'

'...Hij is ommers dood... gámmmer...'

'...O... Nou moste we zame in die koes magge rijje,

hè? ... Op de bok ... En jij sture, hé? ...'
 'Ik zou je danke ... As de paarde op hol gaan ...'
 'Ik zou wel dúrreve ...'
 'Dat kè-je makkelik zegge, nou je hier ben ...'
 'Wad è mense ... Daar komp meneer Kaas ... Zie je
 'm? ... Kijk die smeris is douwe ... Waarom modde de
 gordijne nou dicht? ... Zeg? ... Hoor je niet, Bram?'
 'Daar hè-je weer 'n krans ... Kijk is ... Kijk is.'
 '...Waarom modde de gordijne nou dicht ...'
 'Nou voor ... voor-e ... voor-e ... dad-weet 'k niet ...'
 'k Heb van ome Jemp 'n kwartje gekrege ...'
 'La's kijke.'
 'Nee niet ankomme – 'k mot 't zéllef vasthoue ...'
 'k Zal 't niet van je gappe ... 't Is geen kwartje ... 't Is 'n
 dubbeltje ... Wil je ruile met me messie? ...'
 'Met je messie ... Néé, voor je messie doe 'k 't niet ...'
 'Nou mét 'n postzegel van Brazilië 'r bij ...'
 'As we thuis komme ... Eerst mot ik 't messie hebbe en
 de postzegel ... Anders doe 'k 't niet.'
 In de luwe scheemring der suite – Ben had 't gaslicht wat
 afgedraaid voor het decorum – stonden vóór de mannen
 opgedrongen. De massale tafel was bedekt met hoge
 hoeden. Oom Jemp en oom David praatten met Bram-
 metje Soesman, Tobias Ledder en Daantje Kaas. 't Was
 een zacht-brommend gefluister met de harde stem van
 oom David er over heen. Louis sprak met de rabbijn en
 de voorzanger over de ziekte van de overledene. De rab-
 bijn, jong nog, scherp achter z'n glinsterbril, informeer-
 de met beschaafde belangstelling, gewoon aan sterfgeval-
 len bij nette joden. Hij was gekomen op speciaal verzoek
 van oom David, die parnes was, zou niet meerijden.

Louis, correct, aristocratisch, vroeg beleefd, om 't gesprek gaande te houden, naar dingen van Mozaïsch recht, waarvan-ie iets wíst door zijn studie. De rabbijn, beschaafd-belangstellend, gewend aan rek-gesprekken van familieleden, antwoordde met een belezenheid, die Louis frappeerde. Ze leunden in de hoek achter de gebeeldhouwde boekenkast. De rabbijn beweerde, dat Genesis II, 24. . . 'Daarom verlaat een man zijn vader en zijn moeder en hecht zich aan zijn vrouw, en zij worden tot één vlees' – in verband met de rib van Adam, een van de sterkste bewijzen was, dat vānaf de schepping van hemel en aarde, de vrouw de gelijke in rechten van de man was. – Louis vroeg of die tekst niet later onder christelijke invloed kon ingelast zijn. – Daar dācht de rabbijn niet aan. Het zou hem makkelijk vallen om door uitspraak van verschillende geleerde rabbijnen 't tegenovergestelde te bewijzen – heel Genesis was één doorwerkt geheel, één kunstwerk. – Dan Louis, geleerd-koppig aan 't vragen of de joden niet, tot de geboorte van het christendom, volle recht hadden hun vrouwen en dochters te verkopen of uit te lenen? – Zenuwachtig verzettend z'n glinsterbril vroeg de rabbijn, hoe mijneer Frank aan zúlke supposities kwam. – En dan Louis, doordrijvend, blij de rabbijn, *zijn* belezenheid te tonen, aan 't beweren, dat bij oosterse volken slavernij van vrouwen en polygamie gebruikelijk was – of de geschiedenis der patriarchen, rechters, koningen dat niet bewees? . . . of de rabbijn niet wist, dat tot in de 2de eeuw de regel gold *Servi et feminae inepti ad dicendum testimonium* en of niet ergens verder in Genesis stond, dat de man over de vrouw zou heersen? . . . Of 't hier de geschikte plaats was om over deze zaken te

débátéren, vroeg dan de rabbijn, fijntjes-stroef, – wat Louis, trots en gereserveerd, prikkelde. Was hij niet genoeg man van de wereld om te weten wát-ie doen en laten kon. – Of-ie láter dan eens 't genoégen mocht hebben om met de rabbijn over verschillende onderwerpen te praten? Hij had al lang eens met een ontwikkeld geestelijke over de Mozaïsche wet, die hem bijzonder interesseerde, willen spreken. – Dat zou de rabbijn met véél genoeg doen. – Gister was hem nog toevallig een boekje van 1778 in handen gekomen over erfenissen, voogdij-schappen, testamenten van Hirschel Lewin, opperrabbijn van Berlijn. – Dat kon mijneer Frank van hem ter inzage krijgen. – Heel graag. – Of de rabbijn, 't bijvoorbeeld óók niet zonderling vond, dat Abraham niets na had gelaten aan de zonen van zijn wettige vrouw Ketura, en alles geschonken had aan Isaac en de zonen van zijn bijwiven. Maar de rabbijn ontweek, beschaafd-zeker, de spitsige opmerkingen van de student. Men moest de Pentateuchus niet wikken en wegen met *schrandere* opmerkingen van gezond verstand. Wat bleef er over van 't niéuwe testament, niewaar, als men *per se* ontleden wou? . . . Gister nog had hem een diamantslijper, die socialist was, gezegd dat Christus in *Lukas* gebiedt om kapitalisten dood te slaan⁴⁴. . . Alles werd in domheid of in spitsvondigheid veroordeeld, bespot. . . Diezelfde man had beweerd dat Isaac evengoed 'n zoon van God was als Jezus. . . om Genesis XXI:6. . . En zo brak deze tijd van materialisme, van strijd om brood alle schone parabelen. . . Nooit was een beeldenstorm sterker geweest. Ze-

44. Lukas XIX:27.

nuwachtig opduwend z'n glinsterbril – zei hij dat-ie niet redeneerde, maar gelóófde, dat de schrift niet moest zijn een wetboek en de rabbijnen geen advocaten, dat er gelóófd moest worden, gelóófd. . . De testamenten waren er niet om te kritseren. . . maar nóg eens, áls mijneer Frank met hem débátéren wou, dan was 't in elk geval hier de plaats niet. En er drensde een onvriendelijke gapping in 't gesprek, tot oom Frederik bij hen in de hoek achter de boekenkast kwam en er wéér zácht gepraat werd over oom Mijkel en over andere dingen.

Oom Jemp en de whistvrienden Soesman, Ledder en Kaas, ernstig samenhokkend, hadden 't over 't laatste whistpartijtje. Met konen opgerimpeld in nadenken, ogen strak-weg naar de grond, stonden ze na elk zinnetje in zwijgende herdenking. Zo helder als-ie tóen geweest was – óch, óch – en zo ín z'n spel – zo fijn als-die z'n *missères* speelde. Dáár hadden ze 'm 't laatst gezien, bij de boekenkast, waar de Rebbe stond. – Dáár zat-ie met z'n rug naar 't raam en 'n plezier als 'r verkeerd samengegaan werd of als Klaas, die altijd wáágde, 'n solo verloor. – Dan schoot-ie zo in de lach dattie 'n hoestbui kreeg. – En zo aangenaam als 't geweest was in diezelfde gezellige kamers – de dames in de achterkamer – de heren an 't whisten – en z'n belangstelling in álles, in letterlijk álles. – De handelaar in augurkjes luisterde strak-ernstig op 'n afstand. Oom David – die door Ben gewaarschuwd was, dat-ie niet zo hard moest spreken voor de vreemden, die niet wisten dat-ie doof was – zat gebogen stil op 'n hoekstoel. Bij de deur, zwijgend, gedrukt, was het kantoorpersoneel, de boekhouder, de kassier, 'n bediende en 'n ouwe loper. Aan de raamzij, achter de tafel, Levi, Bram,

Max en Esau, zoontjes van oom David. Levi fluisterde verlegen met de voorzanger, die 'm kende van z'n bar-mitswe.

Telkens ging de bel over. Fritsje had 't druk bij het deurkoord. Het was kwart voor enen. Ben, gewichtig, droef-ernstig-geaffaireerd, ontving, lichtjes-buigend bij elke condoléance. Van Zuilen, de overbuurman, in nieuwe geklede jas, hoog en deftig, was bij hem blijven staan, als christen heer die 'n streepje voor heeft. Drie grote kransen waren er bij gekomen van groen en witte kelken. En met elke nieuwe bezoeker werd 't gonzerig-benauwd-stiller, werd de gêne van de een voor de ander groter, schoven de groepjes, vóór, wat op naar de raamzij, waar Bram en Maxje door de gordijnreet gluurden.

De vrouwen zaten stil, zonder gepraat, in heller licht dan de herengroep, – tante Duif, breed, waardig in glansplooien van zwarte zij naast de weduwe; – Toos, wit-rustig, met dof-rode ogen, Jet wakker-geworden door de mondaine beweging; tante Mathil en tante Berta op de zalmkleurig-moiré tabouretjes bij de glazen kast met pullen en vaasjes. Een verre neef uit Groningen, fris-rood van de straat met levendige joodse kroeskop, maakte z'n beklag, ingehouden-zachtjes, schoof onhandig weg als de anderen, verlegen met z'n houding in de zoetweë warme atmosfeer. En dan kwamen twee vrienden van 't huis, Kruif en Boonevanger, kennissen van mevrouw, keken eerst onzeker in 't half duister van de voorkamer, bogen voor de kantoorklerken, zagen de achterkamer in zachte tinting van gaslicht, met de bloemen in de eenzame leunstoel, met de hoogglazen teder lichtende penantkast, met de stoelen van zalmkleurig-moiré en verguld-

sel, met de piano – en dóór-ellebogend, met 'n angstig manoeuvreren der hoge hoeden, groetten ze Ben en Van Zuilen en condoleerden.

Hartelijk was Kruif, – *joviaal*-hartelijk: 'Kracht, mevrouw – én stérkte mevrouw. – D'r valt niet veel te troosten bij zó'n verlies, – maar uw kindere, niewaar – u moet leve voor uw kindere.' – *Vol* en *hartelijk* klonk z'n stem. Boonevanger, minder hartelijk-luidruchtig, knipte vlak voor de weduwe z'n ogen dicht, drukte haar hand, drukte die nog eens en nóg eens, driemaal – telkens ogen dichtknippend en lippen saamplakkend. Ze kenden de andere dames niet, bogen, glipten naar de voorkamer, waar ze oom Frederik vonden. Frits bracht terwijl nog 'n krans op.

'Sympathiek' zei Van Zuilen: 'érreg sympathiek zoveel bloeme.'

"n Héle troost voor mama,' zei Ben, die 't oog hield op de opening tussen de suite-draperieën van zalmkleurig-moiré.

'Erreg sympathiek, érrég.'

'Wil u gelove da'k zenuwhoofdpijn heb.'

'Kan 'k best begrippe... Vermoeiende dage voor u geweest, meneer Schuit...'

'Ontzaggelijk – óntzaggelijk – maar 'k zou ze tienmaal zo vermoeiend wille hebbe als 't geval er mee óngedaan was te make...'

'Is die dame een zuster van de overledene... die dame bij de kast?'

Ben keek vluchtig, gegeneerd, naar tante Duif, geel-ver-rimpeld onder zwarte bandeau.

'...Da's... da's... Excuseer... Excuseer... Dag mijn-

heer Baak . . . '

'Van hárte Schuit, van hárte . . . '

'Dankje – dank je.'

'Mevrouw van hárte – van hárte – als ouwe vriend weet u hóé 'k belang stel – van hárte – van hárte.'

'Dank u, mijneer Baak.'

Baak, christen huisvriend, in de puntjes, met nieuw puntboord, nieuwe witte das, nieuwe zwarte handschoenen, christen huisvriend van de meeste nette joden-families, maakte, vertrouwd met de omgeving, de ronde, condoleerde Toos en Jet, én Berta én Mathil – telkens *ván hárte* – en condoleerde tante Duif, die hij als gentleman met *mevrouw* aansprak. Even opdraaiend z'n mooie krulsnor keek hij dan de kamer rond of-ie niémand vergeten had, liet zich voorstellen aan Van Zuilen, schoof tussen de herengroep naar vóór, de rabbijn groetend, handen gevend aan oom Jemp en Daantje Kaas, die hij passeerde.

Er waren er ook 'n paar, die bij 't binnenkomen de volte ziend, inééns vóór bleven en bij 't raam de warme drukte aankeken, – maar de dokter, die er ook op gestaan had mee te rijden, de dokter lang, slank, met bakkebaardjes en 'n hiaar, liep in één lijn door naar de sofa, drukte handen, voelde polsen, verbóód Ben verder druppeltjes te geven en trok zich bij de glazen buikkast bij Van Zuilen terug.

Kleine opschudding kwam door Dikkels, lid van de Kamer van Koophandel, volkomen christen-aristocraat. Elegant, meester van z'n bewegingen in de volte, op-en-top heer in z'n rok, militaire houding, gesoigneerd, met dikke nek bobbelen over sneeuw wit boord en de gladge-

schoren kin tussen bakkebaard-kuifjes zocht-ie naar de weduwe. Ben, met een schok van genoeg, stoof op 'm toe, stelde z'n schoonmoeder voor.

'... Mama... Mijneer Dikkels.'

Mevrouw, stemmig-bleek, vrouw van de wereld in haar rouwkleed stond op, boog.

'Ik condoleer u met het verlies van uw echtgenoot, mevrouw – die een brááf man was – een brááf man – een dóór én dóór braaf én rechtschapen man. Mijn vrouw droeg mij op u uit haar naam te condoleren...'

'Dank u mijneer.'

'... Mijn vrouw... mijneer Dikkels...'

'Mevrouw Schuit...'

Buigingen en 'n stilte van eerbied. Rustig, harmonieus in z'n bewegingen, trok het lid van de Kamer van Koophandel zich opzij terug bij de piano, bewreef zijn handschoenen, stootte onder algemene opmerkzaamheid, Beethoven op de driestand om, lette er niet op, gemakkelijk van kijken, met het dikke, trotse, gesoigneerde hoofd in de richting der weduwe. Tante Duif probeerde schuchter-ongemerkt haar zijden japon weg te loodsen, waarop hij met één voet stond. Hij zag 't niet. En dan kwamen er nog twee neven, die de attentie afleidden. Haar stoel verschuivend, plukte tante Duif aan de zijden rok.

'O – pardon mevrouw – Pardon.'

Aan verrimpeld duur joden-vrouwtje gaf dát 'n vreugdeschok. Wat-è innette – sjieke goj.

Dikkels, neerbuigend, in de volle maat van z'n vriendelijkheid begon met haar een fluistrend gesprek. Hoog tegen de piano stond z'n goed geproportioneerd christen-

lichaam. Tante Duif, geel-ouwelijk onder haar bandeau, keek met zoete, schuchtere trekjes.

'...Mijn naam is Dikkels, mevrouw... Mag ik u condolere? – Zeker uw broer? –'

'Om u te diene menheer.'

'Jammer voor de man. Erg jammer. 'n Brave kerel... 'k Was zelf niet lekker – 'n ouwe ongesteldheid – maar 'k wóú 't niet verzuime – zo'n eerlijke kerel – 'k zal nooit vergete hoe-die mij geholpe heeft, mevrouw – 'k Ben werkelijk niet lekker, niet goed in orde, – maar de begrafenis zou ik nooit verzuimd hebbe...'

'Is u niet goed in orde? Wel, wel...'

'Astma... ouwe kwaal... 'k Heb 'n te korte nek...'

'U ziet 'r toch anders oenbeschrieje goed uit...'

Ben, ongerust over het zacht praten van Dikkels, kwam er bij, hoorde de goedge opmerking, coupeerde 'n antwoord –

Aaron, die al die tijd boven gebleven was kwam binnen, riep Ben weg. Hangjas moest 'm even noodzakelijk spreken, over 'n boodschap van de commissaris van politie. Ben, zenuwachtig, stommelde heen door de groep voor. Aaron drukte de hand van de dokter, bleef stil en alleen tegen de schoorsteenmantel leunen. Met de grote, ernstige donkere ogen in 't scherp, gebeiteld gelig gezicht, lichtschuw door de overgang van daglicht in roderig-schemeren, keek-ie naar de voorkamer, waar 'n zacht, doffig mompelen was, naar het snoekenkopje van kauwende oom Jemp, die wonderlijk afstak met z'n zwart ringbaardje tegen 't zalmkleurig moiré der draperieën, naar Baak, die met Daantje Kaas te praat-fluisteren

stond en z'n mooie krulsnor opdraaide, naar de goudtintingen op de ornamenten der gaskroon, naar de somberzware boekenkast met banden van purper en dof-blauw. Vaal-rood luwde het licht over de hoofden. In de kamer waar-ie stond, was alles kleúriger, wufter. De slordige aisance, 't verguldsel, de zalmkleurige zittingen, de kasten met oud-porselein, de drukke aquarellen met breedvergulde lijsten op effen-rood behang waren van 'n ruze-moezige burgerlijke coquetterie. De geur der stervende bloemen dee hem telkens weer denken aan 'n bruiloft. Ben, die dádelijk af was gekomen, om Dikkels niet alleen te laten met tante Duif, fluisterde met de diknekkige aristocraat. Tante Duif, verdrongen, ópgluurde zijlings, met 't geel-ouwelijk rimpelgezichtje, ijverzuchtig.

Droefgeestig-ernstig keek Aaron van Baak met z'n krulsnor naar het kauwend snoekenkopje van oom Jemp én naar Van Zuilen in z'n nieuwe geklede jas én naar mondain-rouwende nichtjes én naar tante, die nu récht-op zat én naar 't groepje bij de piano – en stekend-pijnlijk, met 'n bekruiping van stil-sentimente le haat, viel 't hem plotseling op, hoe daar bij de piano *álles* was – *álles* – tante Duif, kruipend, verlegen jodenvrouwtje – neef Ben, verchrístelijkt jodendom, – Duif én Ben, met 't óntzag voor de christen-aristocraat, die ze vernederde door z'n gelogen vriendelijkheid. . . tante Duif met het haast gelukkig-ijverzuchtig gezicht – neef Ben met z'n *blijde* aanwrijving tegen de christen – tante Duif weggedoken klein, benauwd onder haar bandeau – neef Ben, gemakkelijk, haast, háást, *bijná* de gelijke – én oom Jemp, schuw-kauwend, de christen aankijkend – én Jet, getroost, kanten zakdoekje in schoot – én de geposeerde

rust in de kamer door de christen-aristocraat, die de joden domineerde met z'n kalme, zekere gebaren. Dat alles sloeg hem als een belediging.

Somber-melankoliek leunde hij bij de schoorsteenmantel. Als-ie Dikkels en Ben en tante Duif zó bij elkaar zag, kreeg-ie de dwaze visie van 'n straat, bij winterdag, half sneeuw, half modder – achter 'n wagen een smaas – oud, vuil, grijs-stoppelig, met gebogen, knarsende knieën en voeten in platte, grote, opklauwende schoenen – en het schor, syfilitisch geschreeuw... Voddè!... Voddè!... Voddè!... en 'n grote burgervrouw, sterk in haar minachting voor de smaas, met 'n mand vuile lappen... En de harde snauwende stem: 'Máár vijf cente, jood?... ' En de jood in de rouwende sneeuwstraat... 'Zés dhan...' En de huizen er om heen, in witte sneeuwlijnen... En hij weer verder, trapsjokkend achter de wagen... Voddè... Voddè... Voddè-è-è!... Was dát niet de visie van Israël, zoals het vertrap lag en zich liet vertrappen?... Had hij zélf niet minachting voor de uitgestrekte sjaggerhand, vóelde hij niet rondom het neerbuigend dúlden der christenen... Waren de joden niet in hun ras-getto, hun geloofs-getto gebleven?... Vertroutelden ze niet de Bááken, die tot hen glimlachten?... Was liefde-begrip geen schone waan van een krankzinnige?... Was er in de gestorven eeuwen iets ánders dan liefde-uiteerlijkheid geweest?...

Tante Duif, die meende dat-ie haar ankeek, wenkte 'm met de ogen. Met z'n rug naar Dikkels gekeerd, hoorde-ie haar aan. Wat de verschijnselen ware van suikerziekte? – Waarom ze dat vroeg? – Ze meende, dat ze 't óók wel kon hebbe. – D'r vader olef e scholem was 'r ook an ge-

storve. – En oom Mijkkel . . . Of ze zich soms niet goed voelde? – Nou, altijd zo slaperig. – Of ze véél dronk? – Ja, dat déé ze . . . Zij, angstig, huiverig-kil bij de enkele gedachte, an 't vragen, opkijkend met schrikkoogjes. – Hij, geruststellend, glimlachend, – zeggend dat ze niks moest verbeelde . . . dat ze maar minder moest drinke . . .

Zonder dat iets gezégd was, kwam 'r plots 'n grote stilte in de kamer vóór, waar 't licht roderig over de hoofden luwde. Hangjas had de deur dicht gedaan. De zware lopers in de gangen en op de trappen dempten alle geluid. De vrouwen merkten nog niets. Maar Hangjas wenkte Aaron, die fluistrend met Ben sprak en terwijl Ben de weduwe bezig hield, reikte Aaron de bovenste kransen aan Baak, die 't dichtst bij stond. Toos zag de kransen in de handen van Baak, en snikte luid-op: 'Ogotogot . . . de kranse! . . . de kranse . . .!' viel haar moeder om de hals, die 't nu óók zag en mee snikte . . . 'Ze drage 'm weg . . .' huilde Toos . . . 'Ogotogot . . .!' 'Kalm, mevrouw,' zei de dokter, die bij de sofa was gekomen: 'Wees u nou kálm . . .'

In de gedrukte, warme stilte gaf Aaron de kransen door, een voor een. De linten slieden zij-ig over 't tapijt. Kouwe lucht tochtte door de openstaande deur. Gesnik van vrouwen klaagde achter zakdoeken. Jet leunde tegen tante Mathil, die met rooie ogen aan 't troosten was, – tante Duif zat strak-kijkend.

En, zachtjes, bij de deur, een glimmende hoge hoed met wrijfstrepen er door op 't stoppelhoofdje, las Hangjas de namen af van 't lijstje . . . 'Eerste rijtuig . . . de here Jemp Revita . . . David Pruim . . . Bernhard Schuit . . . Frederik

Jacobson . . . ' Oom David, slaperig op de hoekstoel werd aangestoten door de handelaar in augurkjes. Met de hoge hoeden op, gingen ze de gang in, trap af, voorbij Fritsje met z'n witgaren handschoenen . . . En langzaam, bij 't drensensd snikken van Toos, die aan lag te huilen tegen moeder, kwam er ruimte in de voorkamer, ruimte in de achterkamer. Van benee, door de opene straatdeur gonsde stemmengewar, langzaam hokkelen van wielen over keien, schrappen van paardehoeven. In de voorkamer stonden de stoelen scheef, opzij-geschokt. In de achterkamer, waar 't gaslicht glimmerde over de glazen penantkast, op de buikjes der blauw-aarden pullen en vazen, en teer-gouden glanzing over zalmkleurig-moiré fluweelde, gaapte de wijd-armige leunstoel met afgevalen roze-blaadjes. Tante Duif snikte hard-op . . . 'Mijn béste Mijkel . . . mijn goeie Mijkel . . . me arreme broer . . . me arreme broer . . . !'

Berta, zachtjes lopend, was met Geertje vóór bezig. Op de massale dof-bruine tafel, waar de hoeden gestaan hadden, zette ze glazen en wijnkaraffen. Geertje droeg de taarten aan, snotterde ook in haar zakdoek.

Amieke

Voor het raam, bewegend het hoofd mét de geluiden, de mond stroef-dicht, de handen slap-weggezakt, beluisterde ze zijn bewegingen met heel haar lichaam, nu de grote dode ogen geen ander nut hadden dan loom te rusten in vochtig-warme kassen.

Wat dééd hij nu? Voor de spiegel. Ja, voor de spiegel stond-ie. Ze hoorde de borstel zacht-schuddinkjes wrijven over het haar en de kam klakkelen op de schoorsteenmantel. Nu zag z'n hoofd er zó uit – ze zág 't volkomen, zág elk beweginkje van z'n handen met de mat-glanzigheid van de trouwring op 't witte vlees – zó: gladdig van saamgestreken zwart haar met een helder-witte scheiding, rechts, en zwarte nette haarstrepingen langs de oren, bij de slapen. Nu was 't klaar, hoorde ze niet meer 't gewrijf van de borstel, moest-ie bezig zijn aan 't bijkammen van 't zwart puntbaardje, móést-ie, móést-ie: z'n kleren ritsden in beweging, z'n adem ging dieper; soms haakten de kampunten in 't haargewar. Nu bleef de kam weer even klakkelen op de schoorsteenmantel. 't Was 'n gebogen kam, die niet dadelijk stil lei. Wat deed-ie nu? Wat deed-ie? Voor de spiegel stond-ie nog, ádemend. Zeker z'n snor, z'n net-zwarte snor. Heet gloeide 't in haar op, heet van huilrige spijtigheid.

'Wat maak je je mooi! Voor wie maak je je zo mooi?' schamperde ze.

'Me móói make? Daar dénk 'k niet aan. . . '

'Waarom sta je dan zo lang voor de spiegel!'

'Lang? Láng?' begon hij ongeduldig.

Maar ze zat zo droevig-hulpeloos in het witte licht van de sneeuwdag, dat-ie ineens, zonder overgang in de ouwe toon van vrindelijk meelijden sprak:

'Sta ik láng? Hoe kóm j'r op? Nee, hoe kóm j'r op? Gewoon me wat opgeknapt.'

Hurkend in de stoel, achterover, de ogen sluitend, 'm niet gelovend, beluisterde ze wat-ie nóg deed. De kleebrorstel schuierde over het goed. Niks vergat-ie. Alles dee-die van élke dag, precies, zeker, accuraat. Nu liep-ie naar de bel. In de keuken beneden tikkelde de schel met hees gerinkel.

'Ben je niet goed, Amieke?'

'O, jawel. Jawel.'

'Je ben zo stug, kind. . . '

'Zul je je verbeelde.'

'Ik blijf maar 'n half uurtje weg.'

'Niét zoene – pas op de meid.'

Met de blinde ogen keek ze naar de deurknop, boog 't hoofd wat, luisterend, luisterend, alle ritselingen, elke krasing, elke voetstap omzettend tot een scherp belijnd verbeeldingsbeeld.

'Heb u gebeld, mevrouw?'

'Nee Anne, ík. Me bottines.'

'Hè'k nèt meegebracht, meneer.'

De voetstappen donsden toe op elkaar over het tapijt. De bottines plakten even samen, leren geluidje.

'Mooi. En me overschoene?'

'Staan benede – heb 'k afgewasse.'

'Mooi zo.'

'Weet u dat 'r slik zit an uw broek?'

‘Slik an me broek? Nee.’

‘An die ene pijp. Blijf u maar staan.’

Stijfselkieren kraakten. ’n Nagel krabde over goed, de borstel rukte met zuigende schokjes heen en weer.

‘Dat hè’k niet gezien.’

‘Zit ook helemaal’ – de stem klonk benauwd uit een gebogen hals –: ‘helemaal van andere. ’n Hele rand.’

‘Niet zo trekke, Anne! Anders rol ’k nog om! Hahaha!

Wat heeft die meid ’n spiere, Amieke! Hahaha!’

‘Da’s nou iets van meneer! Hè! . . . Hèhèhèèè!’

‘Over ’n half uur ben ’k terug, Anne. – Zul je ’n ogie op me vrouw hou?’

‘Zal ’k hier de aarpels komme schille, mevrouw?’

‘Nee Anne. – ’k Kan je wel schelle als ’k je nodig heb.’

‘Nee. Nee. Doe dat nou liever niet. Als je struikelt is ’t te laat.’

‘Ik zal niet struikele. Ga maar gerust naar de keuken, Anne.’

‘Best mevrouw.’

De deur klopte tegen de houten post, knipte in ’t slot. Hij trok z’n bottines aan, telkens met inpersing van adem, met een gezuig van de voet tegen ’t leer, met een plomp als de bottine aanschoot.

Zij, stil, nerveus, zag hem bij de ronde tafel, lachend, neerkijkend op de meid, op de vrouwenvorm van helderpaars en stijfselwit – en ’t lachen – én ’t vrolijk-luchtige hahalachen. – Niet zo trekke, Anne. – Wat heeft die meid ’n spiere. – Niet zo trekke – én ’t weerom lachen van de meid, de gebukte meid in ’t paars en wit, bij de zwarte broekspijp – én het rulle gaan van de kleebrorstel – hahahahèhèhè.

Nou trok-ie z'n jas an, stond wéér voor de spiegel, wriemelend an de knopen. Wat nou? Z'n hoge hoed en z'n handschoenen. Knip-knip van de koperen knopen.

'Dag vrouwtje.'

'Dág...'

'Wat ben je onvriendelijk. 'k Ben waaráchtig in 'n half uur terug... Dag hartje.'

'Dag Bob.'

'Wil je liever hebbe da'k niét ga?'

'Je heb toch gezegd, dat 't nódig is.'

'Dat ís 't ook. Dat wéét je zelf. Maar als ik je 'r zo'n displezier mee doe...'

'Daar stoor je je wat an!'

'Nou – nou – nou! Niet zo kribbig zijn.'

'Waarom heb je je zo opgedirkt?'

'Ik? Ik? – Och wat 'n eeúwige gekheid! Wor-je dan nooit wijzer?... Verander je nooit!'

'...Ik weet niet... Ik weet niet... Ik weet niks... Ik zie niks... Ik moet alles late gebeúre... Ik ben 'n last voor je, 'n last, anders niks!'

'Zeg nou is eerlijk – bén ik niet goed voor je?'

'Je ben goed... Je ben goed... Maar wat ben ik voor jou?... Ik sta je in de weg... Je moet me wel dulde...'

Ach, lieve God, lieve God!...'

Tranen liepen uit de blinde ogen. Groot van meelijden, zag hij haar zitten in de leunstoel, 't bleek-betrokken gezicht onder 't blonde haar, 't jónge gezicht, 't héél-jonge gezicht.

'Dan blijf 'k thuis.'

'Nee, 'k wíl dat je gaat. Anders verwijt je me later.'

'Welnee.'

'Je gaat. Je gáát! . . . Maar . . . Máár . . . Bob, engel, liéve Bob, zul je niet naar andere vrouwe kijke?'

'Ah! Bravo! . . .'

'Zeg 't me. Tóe, zeg 't me.'

'Domme meid, blijf je nou áltijd jaloers. Hoe kún je dááaraan denke! Hoe kún je! En dát nou, nou . . . Heb je dan niks geleerd in je ziekte? . . .'

'Beloof 't me nou maar – toé – beloof 't,' zei ze triestig-lachend: 't is toch maar gekheid, da'k 't je vraag . . . toé . . . toé.'

'Ik zal naar niemand kijke. Alleen naar de punte van me laarze. Alleen naar de keie, hê? Alleen naar de sneeuw, hê? Háhaha! Malle, málle meid.'

'En hóu je nog altijd van me?'

'Altijd.'

'Éven veel?'

'Duizendmaal meer.'

'Op je erewoord?'

'Op me erewoord.'

'Zeg dan: zo waar help me God-allemachtig . . .'

'Maar m'n hemel Amieke – wat 'n krankzinnige invalle, wat kránkzinnig!'

'Toe nou lief-ie, zég 't. Zég 't. Hè toe, zég 't. Je maakt 'r me zo gelukkig mee. – Ach toe. Toe!'

'Wat wil je dan da'k zeg?'

'Je moet 't me názegge, precies názegge: Ik hou van me vrouw.'

'Ik hou van me vrouw . . .'

' . . . Amieke.'

' . . . Hou van me vrouw Amieke . . .'

' . . . Zo waar help me God . . .'

‘...help me God...’

‘...De opperheer...’

‘...De opperheer... Nog niet genoeg?’

‘...Zo waar help me God, de almachtige Héér...’

‘...Zo waar help me God, de almachtige Heer da’k ziels-
veel van d’r hou, innig veel, dol veel, álles, álles...’

‘En ga je bij niémand anders op visite?’

‘Kan je begriipe! voor geen goud!’

‘En zul je alleen an mij denke... an geen andere vrouw?’

‘Enkel an jou, lieve snoet, lieve goeie meid... Niet uit
de kamer gaan, hoor!... ’k Zal Anne opzende, hè?’

‘Nee. Nee-ee. Kom maar gauw terug.’

‘Dag. Da-a-ag.’

‘Da-a-ag.’

De deur ging open en dicht. Ingespannen van luistering,
hoorde ze hem lopen naar de trap en ’n lucifer afstrijken.
Dan de trap af, tree voor tree en praten met Anne. Wát
praatten ze? Wát? Met de handen in voeling vooruit,
tastte ze naar de ronde tafel, er langs, naar de andere
leunstoel, maar beneden sloeg de huisdeur dicht, opdreu-
nend door ’t huis.

Wéér voor het raam, in het witte licht van de sneeuwdag,
zat ze teruggebogen in de stoel. De blinde ogen keken
star-open naar de grote tuin, die in sneeuwbeddingen
lag, sneeuw over de perken – met koud *evergreen* er tus-
sen –, sneeuw over de grote gele *volière*, sneeuw over de
kippenren, sneeuw over het tuinhuis achterin. De stok-
ken der rozeboompjes spaakten met rode puntingen om-
hoog. De grote appelboom stond traag in zijn naaktheid
van zwart, loom onder plakkende sneeuwrepen. Zo ze nu
zat leek ze een huiselijke jonge vrouw, kijkend naar de

dingen van wit buiten, naar de duiven achter het traliwerk, naar de zachte sneeuw-monotonie. Maar in haar hoofd ging hij door de straten, slank in zijn lange jas, het zwarte puntbaardje over de fluwelen kraag, de hoge hoed op 't zwart-glimmend haar. Hij moest op de Herengracht zijn. Hij moest. Dat zei-die. Dat kon-ie wel zeggen. Alles kon-ie zeggen. En zij had stil te blijven in de stoel, voor het raam, en af te wachten tot ze hem wéér zag door zijn geluid. Als-ie nou tóch naar. . . Nee. Liegen dee-ie niet. Lie-gén. Nee. Waarom zou-die beliegen 'n vrouw in 't donker? Was het niet té gemeen om te liegen over dingen die in het licht stonden? En waarom nóu nog jaloers? Nou nóg! God had haar gestraft, gestráft. Zo schrikkelijk, afschuwelijk gestraft, geslagen van al 't mooie buiten in een eeuwige rouw. Toén was ze krankzinnig geweest, gék. O ja, volkomen waanzinnig, niet meer dénkend door jaloezie. – Die ene middag met die brief, met die brief an mevrouw Paap, toen ze niet wóu dat-ie 'm postte, toen de hele dag in ruzietjes verdrende, toen ze gelegen had op 't bed en – zich dood gewent had, dóód om zo'n kleinigheid, waarin hij niet wou toegeven. – O lieve, lieve God, wat was ze toen kinderachtig-slecht – door jaloezie geweest. . . En zo telkens. . . zo télkens. . . zonder ophouden. . . haast elk uur wat. . . altijd die angst, die vrééslijke angst, dat nooit rustend wantrouwen. Want tóén – tóén met die hond! De hond waarvan-ie zo veel hield en waarmee zij hem sarde. Had ze niet gewild dat-ie 'm wegdee. Had ze niet gehuild, gehuild, omdat-ie niet wou, had ze 't beest niet uitgescholden als hij 'r niet was. En die avond in de opera, met de zwarte Française aan de overzij. Hij had de Française aan-

gekeken. Jawel. Als hij dacht dat zij naar 't toneel keek en de ruzie toen, eerst in 't rijtuig, toen thuis en in bed, toen ze zich omgedraaid had en 'm niet goeiennacht had gezoend. En d'r woede als-ie zich elke dag liet scheren, vóór-ie zijn baardje droeg. Wat was 't 'n goddelijke tijd geweest toen-ie z'n baard liet staan, toen-ie 'r zo lékker-smerig uitzag, toen de andere vrouwen 'm oud begonnen te vinden, niet meer spraken van de 'mooie Waanders'. Wat 'n heerlijke tijd. – Maar d'r was méér herrie geweest. Veel meer. Herrie elke dag. O, die middag toen 'r 'n briefje gekomen was, 'n briefje met 'n vrouwenhand en ze 't opengemaakt had. Ja, toén was-ie woest geweest, woest en ruw. De dekschaal van 't goeie servies had-ie met z'n mes stukgeslagen. Ja, en toen was-ie weggelopen, woe-dénd. Wat 'n avond toen. 'n Halve nacht op de kanapee an 't huilen en kijken naar de klok en vóór uit 't raam gaan liggen om 'm te zien aankomen en d'r angst, d'r angst, dat-ie zich verdronken had. Mal bakvisje dat ze toen was. Mannen verdrónken zich niet, bédronken zich als ze verdriet hadden. O ja. Wel ellendig om je man te zoenen op 'n mond die naar cognac ruikt. Maar 't was alles haar schuld geweest, haar krankzinnige schuld. Bijvoorbeeld toen ook, toen Jet met d'r man waren komen dineren. En Bob zo lief dee. Zo misselijk lief. En naar boven liep in 'n draf om de nieuwgekochte vaasjes te laten zien en allemaal zulke attenties had, zulke overdreven attenties en 'n filipinne anging. Hij en Jet 'n filipinne. En toen zij an 't bouderen toen Jet en d'r man weg waren, 'm geen antwoord geven en 'm uitschelden. Waarom was-ie toen zo woedend geworden? Om wát weer? Ze had gezegd. Wat ook weer? Jakkas, wat naar en laf waren die

herinneringen. Was 't wonder als je 'n man van je ver-
vreemde door 'm an te hangen als 'n klit, door 'm geen
seconde vrijheid te laten, door 'm vast te houden als 'n pop
an 'n touwtje? Maar wat kón ze 'r an doen? Ze hield
krankzinnig-veel van 'm en nou ze blind geworden was,
nou ze hem nog alleen maar zag – ja, zó zag ze 'm eigen-
lijk – als 'n dode, als 'n dode, waarvan je 't lieve ont-
houden heb, als 'n dode, waarvan 't beeld verkleind, lich-
telijk vervaagd is, – hield ze nog duizendmaal meer van
hem, lééfde ze als-ie bij haar zat, over haar zat, in de ka-
mer was, altijd om en bij haar. Nu hield ze van 'm met
haar hele lichaam, fleurde ze op in 't geluid van z'n stem.
Als-ie in de kamer was, en zóng werd alles licht, vreugde-
lijk rose in de nacht van haar hoofd. Als-ie haar hand
vasthield dacht ze aan niets dan de voeling van z'n
huid die ze wit wist, precies, met de lange violetna-
gels, zag ze de blanke maantjes en de trouwring. Als-
ie haar zoende gaf z'n snor haar 'n gelukkig prikke-
lende sensatie, hoorde ze z'n adem snuiven, z'n adem
die ze zou herkénd hebben. Als-ie over haar zat, was
de kamer vol, vol van kalm geluk, schikte ze de meu-
bels om hem heen, de meubels met de doffe rustige
glimmingen, de tafel met het pluche kleed, de schoor-
steenmantel met de pendule en de vazen. Maar 's náchts.
O, de nacht had de lieve God gegeven voor blinden die
van een ziende hielden. Dan zagen ze geen van beiden.
Dan was zijn getast als het hare, zag hij haar niet, zag zij
hem niet, groeiden toch hun twee levens zo héllderziend
samen, drong zij zich tegen hem aan, werd hij een ander
mens, werd zij kinderachtig-vrolijk, spótte met haar ei-
gen ongeluk, vroeg hel-lacherig of-ie haar ógen zag, zei

hij née en drukte ze hem tegen zich an, haast huilend van plezier, in haar armen, betastte zijn gezicht, of z'n neus nog zo was, of z'n haren nog zo ingeplant stonden om de jukbeenderen. Dan gingen hun stemmen in hetzelfde donker als bloemen, wier stengels in éénzelfde angst-huivering voor de zwarte diepte rondom in teer begrijpen tot elkander schoven. Eens toen ze niet goed was had hij het licht aangestoken. Dat had haar zeker gemaakt, angstiger, wat hij gek vond, waarom hij gelachen had. Ja, hij hād gelachen. Hij was wel veranderd. Nee, hij was niet veranderd. Hij was dezelfde gebleven. Zij had geleerd de dingen beter te zien in die altijd durende, altijd levende nacht. En bij tijden drukte haar zijn medelijden, zijn vrindelijk geduldig medelijden, zijn stem die klanken had als van praten tot een zieke. Waar blééf-ie nou? 't Half uur was om. De klok hād half geslagen. Wel vijfhonderd tellen geleden. Wat was het hier akelig, ellendig bij dat raam in die grote, vierkante, holle, zwarte kamer. Zeker opgehouden. Vrinden tegengekomen. Vrin-den. Vrinden. Of was-ie toch bij Jet aangegaan. O, o. Andere vrouwen die hem konden zien, zien, zien de glans in zijn ogen, zien het wit in zijn ogen, zien het vocht in zijn ogen, zien de wimpers er om. Nee, bij Jet was-ie niet aangegaan. Hij had 'r beloofd 't niet te doen. Zo dadelijk zou-ie wel komen, zou ze de sleutel beneden in 't slot horen en z'n vragen an de meid: Niks geweest? An de meid. An Anne. Anne, Anne, Anne: wat klonk dat jóng. Anne, die z'n broek geborsteld had. – 'Niet zo trekke, Anne – Wat heeft die meid 'n spiere. . . Hahaha! . . . Hèhèhèhèèèèè!' – Anne, die naar 'm op had gekeken hél-lachend in d'r paars japonnetje, Anne, die

'm zág, telkens, Anne, die alles dee, 't eten kookte, 't huis schoonhield, 't linnengoed uitlei, – die gisteren 'n beschuittaart gebakken had, 'n angebrande taart, die hij zo lekker vond, zo hérelijk, zó: wat-had-ie-ook-weer-gezegd, dat 'r gehinderd had? Anne dee álles. Die was nou huisvrouw. Als zĳ doodging zou hij met Anne trouwen. Anne, die zo precies z'n gewoonten wist, die 't huis kende, die wist hoe-die z'n overhemden graag wou, hoe-die z'n thee dronk, Anne die zulleke lekkere beschuittaart kon bakke, Anne die hém hielp om haar op te passen, op te passen als 'n zieke met wie je zachies, heel-vrindelijk, meelijdend praat. Hóé had hij die meid angekeken toen ze gekniel lag? Hoe? Als-ie 'r nou is knipogies gegeven had? . . . Of in d'r koon geknepen? . . . Jakkas, wat 'n vieze gedachten. Wat vies. Wat in-viés. Maar je kon niks weten. Niks. Je moest alles belúisteren. Wist ze wel eens hoe Anne 'r uitzag. Ze had 'n jong geluid, 'n jonge stem. Maar hoe wás ze. Was ze mooi of lelijk? Ze was gekomen toen zij ziek lag en lusteloos en onverschillig voor alles wat leven heette. Zong ze nou niet in de keuken? Ja, ze zong. Gedompt klonk de stem achter de gesloten deuren. D'r is opbellen. Nee, geen jaloezie. Op 'n meid wer je niet jaloers. Wat 'n vernedering als je op je méid jaloers wer. Op 'n méid, die je zóveel in de week betaalde. Nee, hoor. Nee, hoor. Verbeel je, dát ook nog. Mevrouw op de meid. Hè-hè! – Op 'n meid. Op 'n dienstmeid. Met de handen gevouwen, stil in de wittige schijn van de sneeuwdag, lijnden haar ogen door 't raam naar de besneeuwde *volière*. Mussen tjirpten in de sneeuw. Wat bleef-ie lánq weg, ontzettend lang weg, wel 'n kwartier over de afgesproken tijd. – Zeker stond ze op, leunend

op de vensterbank, stak over naar de tafel, er langs, voorbij de andere armstoel en drukte op de knop van 't schelletje. Beneden ging een deur open. De meid sprong de trap op bij twee treden tegelijk, klopte aan.

'Heb-u gescheld?'

'Ja, Anne. Hoe ver sta je met 't eten?'

'De aarpels staan op.'

'En je spinazie?'

'De schildwachies¹ zijn klaar en de eiere doe 'k strakkies in 't aarpelwater.'

'En heb je an 'n beetje notemuscaat gedacht?'

'Notemuscaat en boter . . . Doe u sago in de abrikoze?'

'Nou, 'n tikkie, 'n heel klein tikkie.'

'Dat dacht 'k ook . . . Wil u 'n koppie bouillon?'

'Nee. Vandaag niet. Verlegt zo je eetlust . . .'

'Meneer is vandaag láát, hè, mevrouw?'

'Ja – meneer is laat. – 'k Zou maar vast tafel dekke, Anne.'

'Goed, mevrouw.'

De blinde keek de kamer in, de meid vol-open na.

'Zag meneer d'r netjes uit toen-die wegging?'

'Nou. Nét zo precies as altijd.'

'Zag-ie 'r niet moe uit?'

'Ohee nee.'

'Vroeger was meneer knap, erreg knap, – maar in de laatste tijd is-ie oud geworden, erreg oud – je begrijp wel van al die omstandighede bij ons, niewaar?'

'Nou, maak u maar niet ongerust. Meneer ziet 'r nog níks oud uit – hoe kom u op de inbeelding – je zou 'm nog geen dertig geve . . .'

1. Stukjes gebraden brood.

'Nog geen dertig? ... Meneer is wel achtendertig ...'
 'Nou en ú ziet 'r nog geen vijftientig uit.'
 'Zie 'k 'r nog zó jong uit?'
 'O-gut!'
 'Je brengt toch alle brieven hier, die komme, Anne?'
 'Alle brieven? D'r komme geen brieven ...'
 'Ik wacht al 'n week op 'n brief van me broer in Indië ...
 al 'n hele week ... Ziet meneer 'r heus niet vermoeid
 uit? ... Je begrijp, je begrijp, niewaar kind, dat ik 'm
 niks durf vrage hè! ... Ik dacht zo ...'
 'Nee hoor. Meneer ziet 'r uit om door 'n ringetje te hale.'
 '... Wat voor 'n japon had mevrouw Peers laatst an -, me
 vriendin Jet ...'
 'Erreg sjiek ... grijs met blommetjes ...'
 'Wat zei ze toch in de gang tegen je.'
 'In de gang? ... In de gang? ... O, ze gaf me 'n fooi ...
 Meneer heeft 't laatst vergete, weet-u-wel ...'
 Spelend met een haakpen zat de blinde een ogenblik stil,
 glimlachte toen.
 'Je ben 'n handige meid, Anne ... Hoe heb je gister die
 griespudding toch zo goed gekrege?'
 'Met beschuit 'r om heen. Heb u dat vroeger nooit ge-
 daan?'
 'Nee, nooit.'
 'Met geraspte beschuit, begrijpt u? En dan in de oven.'
 De vorken en lepels rinkelden in de hand van de meid.
 'Hoe oud ben je toch, Anne?'
 'In maart wor 'k twintig.'
 'Ben je nog zo jong, kind?'
 'Jong? ... Jong? ... 'k Diende al toen 'k veertien was.'
 'Als je maar niet zo gauw gaat trouwe als me vorige

meid... Jij ken 't huishouden nou zo goed...

'Trouwe?... Nee, hoor... Daar mot 'k nog niks van hebbe, hènèhènèè!... Nee mevrouw! Me zuster is met 'n burgerjongen getrouwd... die ken d'r plezier bést an met vijf kindere...'

De meid scharrelde in de kast, aan de glazen, praatte luchtigjes door.

'... Vijf kindere... Engele... Maar elke winter de man zonder werk.'

'Elke winter?'

'Elke winter vast... 's Zomers spare ze op... Nou ja... spaar maar... telkes is 'r wat anders nodig... Nee... God zal me d'r voor beware... Dát was 'n knappe meid me zuster... Dié had u moete zien...'

'Hoe ziet ze d'r uit?'

'Ja nou... van nou spreek ik niet... nou is ze afgevalle... maar vóór d'r trouwe... véél blonder dan ik en 'n stuk groter.'

'k Wou da'k je is kon zién, kind...'

'Hè, ja mevrouw... as dát is kon...'

'Hoe draag je je haar?'

'Opgenome.'

'Hoe opgenome?'

'Nou, met 'n wrong.'

'En van vore?'

'Van vore? Nou naar achter gekamd natuurlijk.'

'Née – nou weet 'k 't nog niet. Kom is hier. Laa'k is voele.'

Lachend, in 't wittige raamlicht, knielde de meid voor de blinde. De bleke, dunne werk-loze vingers gingen in ziende voeling om het haar, om de blonde wrong, betas-

tend de gladde haarspeldruggen, aanschuifelend naar voren. En dan met een zacht gelach in de stem:

‘Nou zal ’k toch ook is zien, Anne, hoe je gezicht ’r uit ziet. Vréemd niet, dat je zo elke dag met elkaar praat en niet weet. . . niet weet. . . niewaar. . .’

Over het jonge gezicht van de meid gleden zacht-stre-
lend de vingers, over de gesloten ogen, over de, in glim-
lach bollende, jonge konen, over de kleine, egale neus,
over de rode, saamgehouden lippen, over de molling van
fris, warm vlees naar de kin en weer terug naar de kleine
oren.

‘. . . Nou weet ik wel zowat hoe je ’r uitziet. . . Nou zie ik
je wel. . .’

‘Hoe vin u me dan?’

‘Mooi. . . Móói. . . Jij zal wel gauw ’n vrijer hebbe. . .’

Anne dekte babbelend af, ging terug naar de keuken,
trap afspringend, twee, drie treden tegelijk.

Voor het raam, met de ogen in staring naar de sneeuw-
beddingen, naar de grote besneeuwde *volière*, naar de
kippen-ren onder sneeuwdak –, bleef de blinde, met het
beeld van de meid opstromend uit de vingertoppen in de
wijde ruimte van zwart in haar hoofd.

Huwelijk

'Stoppe, meneer?'

'Nee, dank je.'

'Denk u an de bocht?'

'Jawel, jawél.'

Netjes. Hè, wat lékker als je je spiere weer voelde. Dát had-ie voor 'n maand of vijf is moete doen, wat? . . . Zó uit de tram springe. Lieve God, als-ie dacht an die avond toen-ie naar 't station gerede was, zo lám, zo wee-van-moeheid, zo helemaal kaduuk. Trala. Tralalalá. Tralalalá. Nou de hoek om. Daar hád je 't huis. Eén hoog streepde licht door de jaloezieën. Daar zate ze. Daar záte ze. 't Was om hardop te zinge van lichte vreugd.

Zachtjes drukte-die op de knop, keek naar het naam-bordje, dat glad van kóper-schijning was bij de schemering van de lantaarnpaal. *Bool*. Bee, o, o, el, *Bool*. Wat hóorde 't bruin van de deur, bij 't dofblauw van de stoep, bij 't bordje *Bool*, bee, o, o, el, *Bool*. Piepte niet de tochtdeur, de ouwe tochtdeur? Zou Bets 'm zelf openmake? God, wat 'n vreugde, wat 'n blanke, lichtrose vreugde. Nee, Bets niet. 'm Nog zeker niet verwacht.

'Dag Jo, dag Jo!'

'Wie? . . . Dág meneer. Dág meneer. Wat zie u d'r best uit. . . Wat ben u dik geworden. . . En watte baard. . . Got, got, wat ben-u opgeknapt! . . .'

'De familie bóve?'

'Mevrouw en meneer zijn in de huiskamer... Wat zie u d'r goed uit!'

'En Bets? En juffrouw Bets?'

'Juffrouw Bets? Die is naar De-Haag...'

'Wat? Naar De-Haag?'

'Bij mevrouw Van Laan.'

'Wel, wat 's dát nou... Wat 's dát nou!'

'Wie is daar, Jo?' riep mevrouw an de trap.

'Menéér!... Meneer Nanta!'

'Meneer Nanta?... Frits ben jij 't?... Herman, daar is Frits!...' Halfweg kwam mevrouw de trap af... 'Ben jij 't?... Wat ziet-ie d'r goed uit... 'k Zou je haast niet herkenne, jonge... En watte baard!... Dag jónge, wel dag jónge, welkom, welkom hoor!... Wel, wat bèn je bijgekome... Kom gauw mee. Meneer zit met jicht thuis... Wat ben je bruin!'

'Je zou meneer haast niet herkenne,' zei Jo.

'En waar is Bets, mevrouw?'

'Bets?... O, Bets?... Klee je eerst uit... Wat zie je 'r patent uit... En wat ben je dik geworden... Je mag van geluk spreke... Je zag d'r uit als 'n geraamte, niewaar Jo? – zag meneer d'r niet schrikkelijk uit?'

'Of die. Vel en been.'

'... Wat zal me man opkijke!... Je brief, hebbe we vanmorge gekrege met de post van acht uur... Wat 'n verrassing voor ons! Zo. – Hermán, hij ziet 'r zó goed uit!' In de huiskamer met 't omwikkeld been op 'n kussen, huiselijk in z'n chamberloek zat meneer Bool.

'Wel, dág meneer Nanta!... 'k Kan niet van me stoel komme... Pootje hoor... Wel dág Nanta... Wat doet me dát 'n plezier... Ben je zo van de trein?... 't Heeft

je opgeknapt hoor... Je bent 'n héél ander mens geworden... Ga zitte, ga zitte en vertel is. Vertel is...'

'Nou, laat 'm nou niet dadelijk vertelle... Laat 'm op z'n verhaal komme... Wat is die jonge opgeknapt...'

'k Dacht je niet terug te zien, Nanta... Verbazend opgeknapt... Nee, daar ben ik gebluft van... 'n Sigaar... 'n Lékkere-Hollandse na al dat moffrikaanse bocht?... Wel, wel, wel... En wat 'n baard!... En vertel nou is...'

'Is Bets niet hier?'

'Bets... Bets... Die is bij de Van Laans, me vrouws broer in De-Haag... We hebbe d'r geschreve... Je komt ook zo binnenvalle... Geef 'm is 'n vlammetje, Jeannette... Goed ansteke... als die inbrandt bederf je 'm... Je brief kwam vanmorge...'

'Wil je 'n kop thee, Frits? Je heb toch zeker gedineerd, niet?... Of kom je pas...'

'k Ben van 't station naar *Suisse* gegaan en heb gedineerd. Ja, 'n kop thee wil 'k wél... En hoe maakt Bets 't?'

'Goed, uitstekend – ja, je begrijpt 't verdriet... Ze is al drie weke bij me zwager. En vertel nou is... 'n Hele zit van Wildbad, hè...?'

'Gut, gut, 'k kan 'r maar niet van bekomme zo goed als-ie d'r uitziet! Zie je, hoe dik die geworden is?... Nou maar 't heeft je góéd gedaan... En was de operatie érrég, Frits?... Heb je veel pijn gehad...?'

'Och nee, mevrouw, ze make je tegenwoordig zo gemakkelijk weg. Als je bijkomt, voel je je wee en doezelig en is 't afgelope... 'k Heb wat lang nagelege... Geen erg gezond ziekevlees... Maar ze voede je goed... Bouillon

en eiere en versterkende middele . . . Een nacht was 'r 'n beetje vrees, had 'k wat érge koorts . . . Maar verder liep 't van 'n leien dakje . . . En die twee maande in de buitenlucht . . . – 't Is 'n pracht van 'n streek . . . – hebbe me absoluut geneze, absolúút . . . Wat spijt 't me dat Bets 'r niet is . . . Daar had 'k me zo'n boel van voorgesteld . . . 'Nou da's minder,' suste mevrouw: 'één daggie langer of korter . . . D'r is zólang geduld geoefend . . . 'En dán moete we ook nog is prate, Nanta.' 'Práte?'

'Je zult begrijpe . . . Drink eerst 'n koppie thee, hè, en dán de zake . . . Wat vervloekt lastig die jicht! . . . Da's al de tweede maal van me leve.'

Een zachte beklemdheid begon het gesprek te overloemen. Mevrouw scharrelde bij het theeblad, langdoend over 't lepeltje suiker, over het inschenken, over het scheutje melk. Meneer zocht naar z'n zakdoek, die niet was in de ene zijzak, niet in de andere, niet op de vensterbank en niet op de stoel.

'Hébbe wij dan nog te práte?' vroeg Frits met een verwonderd volgen van elke beweging.

'Ja, we moete nog is práte, Nanta . . . Je begrijpt . . . Maar dat presseert niet . . . Drink eerst je thee . . . Hoe vin je die sigaar . . . Ván Hagen . . . Verbazend pittige sigaartjes heeft die Hagen . . . Je kijkt héél anders uit je ogen . . . Verschil van dag en nacht, hè, Jeannette? . . . Wáár is nou toch me zakdoek? . . . Waar hebbe jullie me zakdoek gestopt . . . ?'

'Zoek maar is in je zakke . . . '

'Dat héb 'k al gedaan. Als 'k niet in me zakke zou gezocht hebbe, zou 'k niet vráge . . . Zeker Jo weer verlegd . . . '

'Hier legt-ie, ouwe brompot...'

'Zo... Geef mij ook nog 'n kop thee... Ik ben zeker, dat 'k me zakdoek dáár niet gelegd heb... Dáár leg 'k 'm nooit.'

'Wat doet 't 'r toe? Je héb 'm nou toch.'

'Da's de zaak niet. Die meid zit overal met d'r handen an... 'n Last, Nanta, als je stil mot zitte... 'k Wor d'r bij tijje kriegelig onder.'

'Zit u al lánq?'

'Al twee weke... Salicyl en nóg is salicyl... Beroerd goedje... Beroerd goedje... Ik kan 't nog goed verdrage... Maar dat gesuis in je ore... De hele dag gesuis... Lastig, hoor!... En jij ben weer zo helemaal beter... Jeannette, die thee lijkt naar niks!... Wa's dat nou voor miserabele thee... Je gooit maar water bij en water bij...'

'Je krijgt ze toch zo élke dag.'

'Als ik ze élke dag zo kreeg zou 'k geen opmerkinge make... Hoe vin jij die thee, Nanta?... Water en looizuur hè?... Je mót ze zo niet zette zeg 'k je élke dag...'

'Wat ben je weer kribbig, Herman...'

'O, o, ben ik kribbig? Jij ben kribbig. Mag 'k geen opmerkinge make?... Thee moet je ééns opgiete, niet late koke... Je mot de thee bij *Américain* proeve. Da's andere thee...'

'Noú, daar zal ze óók wel koke,' zei mevrouw, vrindelijk-geduldig: 'Denk je dat-ze voor iedereen verse thee zette. Smaakt ze je niet? 'k Zal Jo eve belle om water...'

'Nee láát dat nou maar. Niet zo'n moeite voor 'n bagatel... En hoe maakt 't je zuster, Nanta?'

'Die he'k nog niet gezien.'

‘O ja. Da’s waar ook.’

‘Wat ziet-ie ’r patent uit,’ zei mevrouw nog eens. Ze keek hem vrindlijk an en weer loomde de dompige stilte. Meneer wreef met ’n zakdoek theedruppels van zijn chamberloek. Z’n hoofd was grijs, grijs van stoppelig haar, grijs van bakkebaarden. ’n Gouden bril sneed ’t roodbol-
lig gezicht in twee. Mevrouw, zacht van ogenkijken met dezelfde, meer verouwelijkte trekken van Bets, met dezelfde pitten in de volle konen, zat vrindlijk, bescheiden met de handen in de schoot, blijbig-verwonderd over ’t rustig-gezonde van Frits, toch met iets verlegen-schuws om ’t zwijgen van haar man. Meneer had de bril in de linkerhand genomen, wreef de glazen met z’n zakdoek. Z’n rode koonen rimpelden in nadenken, de ogen kip-pig-verkleind waren in starre kijing naar de bril. Hij sprak niet. De dunne lippen spitsten saam tot een klein zoet mondje en de vingers bewreven het glas.

‘Is ’t klimaat hier geen érgé overgang,’ vroeg mevrouw nóg eens, verlegen om dit lange gezwijg.

‘Och zo heel erg niet,’ zei Frits óm wat te zeggen. ‘Nee zo heel erg niet.’

‘We hebbe hier anders gemeen weer gehad,’ zei meneer, die klaar was: ‘geméén weer... Sneeuw en kou... Heeft ’t in Wildbad óók gesneeuwd?’

‘Nee in Wildbad heeft ’t niet gesneeuwd.’

‘Nou, maar, hier héél erg. Niewaar Jeannette?’

‘Ja ’t was hier vinnig... En dan die jonges met d’r gooie...’

‘Jo hebben ze gesmete met ’n bal waarin ’n stéén was... En ik voor het raam met me zieke poot...’

‘Verbéél je, Frits, hij wou naar buite...’

'Ja, zo ziek als 'k was wou 'k naar buite. . .'
 'Dat zou toch heel verkeerd geweest zijn. . .'
 'Da's waar. Da's volkomen waar. Maar als je nijdig ben geef je je geen rekenschap, niewaar?'
 'Ja, dat is zo.'
 'Zo'n opgeschote jonge van 'n jaar of achttien 'n meid met stene smijte. . . Zou j'm niet afransele. . .'
 'Ja, dat is wel zo.'
 'Maar 'k kon de trap niet af. . . Weet je wát jicht is?'
 'Nee – maar dat kan 'k wel ongeveer begrijpe.'
 'Zulke schooiers!'

'Ze had 'n hele bult op d'r voorhoofd, Frits. Als 't lager was angecome, was ze toch voor d'r leve ongelukkig geweest, niet?'
 'Ja, sneeuwballen kunne lelijk ankomme.'
 'In mijn jeugd smete we rojaal. En niet met stene.'
 'Ja, ja,' zei mevrouw.

Frits voelde de grote, schrijnende gêne van het gesprek, waarvan de woorden klankloos drensden, als een masker voor nog niet rijp-te-zeggen dingen. Ineens verzette hij zijn stoel 'n eindje, wat de anderen dee begrijpen dat er gesproken zou worden.

'En wát is er nu?' vroeg-ie, met inhouden van wrevel.
 ' . . . Ja, Herman, wat is er nu?'
 ' . . . Ja, nou móéte we is prate' zei meneer, de pantoffel wiebelend op z'n afhangende voet: 'Je zult destijds gebillijkt hebbe' – nu hij moest uitleggen, nam-ie de meest zuivere toon van boeken-deftigheids-zinnen: 'gebillijkt hébbe mijn schrijven van 'n maand of vier geleden. . .'
 'Late we daar asjeblief niet verder over spreke, meneer. . .
 'k Meende dat 't voor ons álle 't minst pijnlijk zou zijn. . .'

‘Zeker . . . ik geef toe . . . Maar je moet mij niet kwalijk neme . . . En later zul je me dankbaar zijn . . . Ik hoop dat je gebillijkt zult hebbé de redene waarom ik ’t beter vond ’n einde te make aan het engagement . . . Een zieke man, niewaar? . . .’

‘Nou ja. Nou ja. Da’s nou voorbij . . .’

‘Jawél. Jawél. Maar als je maar geen verkéérde uitlegginge heb gegeve . . .’

‘Wel nées meneer. ’k Zal niet zegge dat ’k ’t mooi von, maar . . .’

‘. . . Zie je dáár zit ’t ’m – daar héb je ’t – dat dácht ’k wel . . . Je von ’t niet mooi. Maar nou moet je je eens in mijn plaats stelle. De dokter zegt . . .’

‘Wat geve nu die redeneringe meneer. ’t Is voorbij. Niewaar, mevrouw ’t is voorbij . . . Late we zegge dat-we vandaag nóg eens beginne . . . en die onplezierige historie vergéte.’

‘Jawél. Jawél. Maar je laat me niet uitspreke. We práte nou met mekaar, niewaar? En nou we met elkaar práte doen we beter de dinge te zeggen en goéd te zegge. Daarvoor práte we. Anders was ’t helemaal niet nódig te práte, niewaar?’

‘Ja, dat is wel zo,’ zei mevrouw goedig vrindelijk: ‘met práte neem je ’n boel rancune weg . . .’

‘Rancune? ’k Heb geen rancune, mevrouw . . .’

‘. . . De dokter zei,’ hield meneer redenerend-koppig vol: ‘en dat was ónze autoriteit, niet waar – kun je ’n betere autoriteit als ’n dokter hebbe en is Bruin ’n knappe dokter ja of nee? Ja óf nee? Ja, niewaar? – de dokter zei dat je er niet áf zou komme of wél af maar met ’n gevaarlijke operatie – die nog niet eens zékerheid gaf – wáre ’t z’n

woorde of ware 't niét z'n woorde, Jeannette? – die nog niet eens zekerheid gaf voor volledig – ik zeg volledig herstel. Wat moest ik als vader doen? Nou moet je niet eenzijdig redenere, Nanta. Nou moet je redenére, wat ik redenére noem. Niet redenere met je gevoel, maar redenere met je verstand. Objectief redenére, versta je...?' 'Jawel, jawel.'

'Wat moest ik als vâder doen...?' 't Was net 'n gegeven voor 'n drama, niewaar? Ik verzeker je dat ik 'n strijd gestrede heb, waarvan Van Maurik of Beets of een van je andere auteurs iets gemaakt zou hebbe. An de ene kant me dochter an 't lamentere en an 't huile – an de andere kant me vrouw, die nét zo'n zielsmedelijde met jou had als ik. Hoé was ik in die dage, vrouw? Hóe was ik? Totaal kapot niewaar, totaal kapot. We ware allemaal kapot toen je trein wegree. 't Was komplete of 'r 'n dooie in huis lag. Ja, ja, 't wâre me dagies. Pour revenir à nos moutons: an de ene kant me dochter, an de tweede me vrouw – mezelf laat ik voor een ogenblik búite spel en an de derde kant jouw brieve. Mooie brieve heb je toen geschreve. Op mijn woord móóie brieve. Me vrouw las ze voor omdat Bets te veel huilde. Mooi gesteld. Heel mooi. 'k Wist niet da-je zo goed schrijve kon, Nanta. Maar álles en álles moet je begrippe dat ik toen dacht: Nanta die is zo goed als opgegeve, Bruin ziet 't donker in, en moet me dochter d'r toekomst, d'r jonge leven – zie je, nou moet je eens redenére an mijn kant, als vâder, met je verstand, niet met je gevoel – verdoen – verdoen is 't woord niet, maar je begrijpt wel wát ik bedoel – verdoen met 'n jongmens die een jaar, twee jaar, drie jaar sukkelend kan blijve, die niet in staat is te trouwe en áls die in staat is,

d'r binne zoveel tijds weduwe maakt. Ik dacht dat je toen uit je zelf – je moet me goed begriipe, 't is geen verwijt, helemaal geen verwijt, in de vërste vërte geen verwijt, 't jawoord zou hebbe . . . '

'Maar m'n got meneer u moest toch . . . '

'Laat me nou eerst uitspreke, Nanta. Dan jij. We zitte er voor. Als Bets hier zou zijn, zou we niet de gelegenheid hebbe. Maar je dee 't niet. Je dee 't niet. Je blééf verliefde brieve schrijve – mooie brieve – prächtig-mooie brieve. Toen dacht ik: dat gáát zo niet. Als niemand verstand heeft moet ik 't hebbe. En ik polsde eerst Bets. Wat 'n scènes. Wat 'n ellendige scènes. Wat 'n scènes, hè vrouw? 't Kind was kapot. Bruin moest 'r middeltjes voorschrijve. Ze zou zich gaan verdrinke. Nou vraag ik je. 't Is toch wérkelijk 'n situatie voor Van Maurik of Beets. En toen schreef ik je. Viermaal heb ik de brief veranderd, niewaar Jeannette? Viermaal. De laatste maal was de postzegel al op de envelop, niewaar Jeannette? En toen kwam je woevende brief met expressies, expressies! Enfin, daar spreek ik niet over. Je was toen prikkelbaar en ziek. Anders zou 'k je nooit meer in me huis ontvange hebbe. Nu je kalm over de dinge nadenkt, zul je moete toegeve da'k zo handele móest. Nou moet je me effen late zitte. Nou ben 'k wée van 't gesuis in me ore . . . '

'Wil-je 'n glas water?'

'Nee, nee . . . effen rustig . . . Die vervloekte salicyl! . . . 'k Schei d'r mee uit . . . 'k Wor d'r ziek van . . . '

'Je zal wat druk gesproke hebbe.'

'Nee – nee.'

Even, was niets van 'm te zien dan het baardig halsvel, de baardige kin tussen twee zilverhaar-heuveltjes, 'n neus-

stomp met twee gaten en de randen van wimpers.

‘Zo... En nou jij, Nanta.’

‘Over die expressies heb ik u vanmorge – ’k bedoel in de brief die ú vanmorge gekrege heeft – excuus gevraagd. ’k Was driftig. Maar u moet eens in mijn plaats...’

‘Jawél, jawél. Dat zei ik tege me vrouw. Jij redeneerde met je gevoel. Met je gevoel moet je niet redeneren. Is ’n vader die an z’n dochter denkt ’n egoïst?... Wát schreef je ook weer? – Enfin, late we ’r niet verder over spreken. En mekaar ’n hand geve, hè?’

‘Graag, meneer, gráág.’

‘Hè, zo mag ’k ’t zien. Zó mag ’k ’t zien,’ zei mevrouw, opgelucht, blij-drukjes: ‘Ik vin die kwesties zo náár, zo ijselijk-náár.’

‘In elk geval,’ begon meneer weer, rustig van spreken: ‘heeft Bets je brief niet geleze. Dat was verstandig van me, niet?’ ’k Zei d’r eenvoudig: Bets, ’t is uit en je moet je d’r overheen zette. Geen kwestie van, hoor! Mijn aard, die Bets. Schrikkelijk koppig. Ze wou niet uit, nergens naar toe, niewaar Jeannette? Wat we verzonnen om d’r af te leide, ’t hielp niks. Pa laat u mij me gang gaan, zei ze telkens. Pa, ik ga niet uit. Pa, ik blijf me hele leven rouwe. Ja, zó dee ze, zó was ze. Je héb wat an Bets, hoor. Da’s ’n vrouw voor je hèle leven, ’n meid uit één stuk. Wil je gelove da-we d’r hebbe moete dwinge om naar de Van Laans te gaan? Ik wou toch per sé, per sé niet hebbe dat ze hier bleef knieze. Ze had zulke schelle onder d’r oge, niewaar, vrouw. En in de laatste tijd kwame al weer opgewekte brieven. Ze was eens mee geweest naar, naar...’

‘...Naar ’t Diligentia-concert,’ vulde mevrouw aan.

‘... Juist... naar Diligentia en in d'r laatste brief schreef ze dat ze *Roméo et Juliette* van de Franse had gezien. Dat dee ons genoeg. We dachten dat ze toring zou krijgen. Ja, je heb 'n vrouw an d'r... 'n vrouw waar je op staat kan make.'

‘... En waarom heb je tussentijds niet eens geschreven?’ vroeg mevrouw, lief-vriendelijk, erg-opgelucht dat de kwestie bijgelegd was.

‘... Wáárom?... In de eerste plaats was 'k toen ziek, wat je noeme kunt ziek. – Die brief van meneer, had me 'n klap gevee...'

‘Nou 'n kláp. 'n Klap!... 't Zal je wel geen plezier hebbe gedaan, maar met wat gezond verstand... 't Was in geen geval 'n hárde brief...'

‘k Was 'r toch niet op verdácht. Al schreef u dat als 'k hélemaal beter wer – 't engagement weer an kon kome – tóén dacht 'k dat álles uit was, álles – o, wat 'n moeilijke tijd was dat! Als je zo denkt, dat álles, álles... Maar Goddank, 't is voorbij. Wat 'n jammer dat Bets 'r niet is. Wat spijt me dat!’

‘Wil-je nog 'n koppie thee, Frits?’

‘Asjeblief.’

‘Heb ik je straks melk gegeven?’

‘Da's minder, mevrouw.’

‘k Heb je in zo'n lange tijd niet bediend, hé? Nou heb 'k béter opgepast.’

Meneer had z'n bril weer afgenomen, wreef de glazen, keek klein-kippig.

‘En dús wou je 't engagement weer opneme,’ zei-die, terwijl Frits in 't kopje roerde, langs z'n neus weg.

‘Nee, da's weer iets van ú, om dát nog te vrage,’ zei Frits

met spottende verwondering. Hij voelde zich weer thuis, net of-ie niet weg was geweest, bij de ouwe, gevoerde gordijnen, bij 't plantentafeltje, bij 't pantervelachtig tapijt. De dingen kwamen wéér tot hem in de gelukkige vertrouwelijkheid van voor maanden. Nee, 'r was niks gebeurd. Het was hélemaal niet gebeurd. Dát was de poot van 't plantentafeltje met 't stukje bruin papier er onder voor 't wiebelen. Dát waren de nisvensters. Dezelfde schaduwen waren er op en er om. Het was het oude, onbewogen leven der dingen, dat hem weer evenwichtig-gelukkig aandeed, zoals-ie zich ook thuis bij tijden evenwichtig-gelukkig voelde bij de kamervoorwerpen in onverbroken volgorde, – de portretten dáár, de inktpot van Bets dáár en dát-en-dát in de rommelhoek. Het was de vrindlijke aanwrijving van lijnen en vormen, zonder herinneringen, het intieme aan het eigen leven vastgegroeide niet hinderlijke voorwerpen-geleef. En zoals hij nu zat, met 't bebloemd kopje opgaand naar de lippen had hij méér gezeten en de zacht-innige aandoening kwam over hem dat-ie 't zó al meer dan eens, zeer herhaaldelijk had doorlééfd in dezelfde houding, in dezelfde vorm-gebogenheid, met de leunstoel links, de mat-glimmende tafeltjespoot met 't stukje papier er onder, rechts.

'Ja, da's nou ook iets! Hé, wat 'n vraag, Herman,' zei mevrouw, haar kopje op de tafel neerzettend.

'Zó gek is me vraag niet,' accentueerde meneer, in wonderende belangstellende aandacht voor z'n brilleglazen: 'als 'k vraag, óf-ie 't engagement weer wil opneme, dan bedoel ik, dan bédóél ik, of 't nou volkomen zeker is, dat de ziekte geneze is. Begrijp je, Nanta?'

'Volkómen. Volkómen. Heb ik u niet geschreve dat de

Duitse dokter verklaard heeft dat ik volkómen, volkómen *heiraturungsfähig* ben...? Wou u soms 'n attest?’

‘Ben je daar gepikeerd om? Ik vráág toch maar. Ik mág je toch wel 'n vráág stelle...’

‘Daar zijn ook vrage die wel wat – hoe zal 'k 't zegge – wantrouwig... zijn. Als man van eer zeg ik u dat 'k béter ben, zo gezond als 'n vis.’

‘Wel ja, Herman. Dat zie je toch wel.’

‘Ik twijfel geen ogenblik. Je vat m'n bedoeling absoluut verkeerd. Als 'k twijfelde zou ik eerst de opinie van Bruin vrage, die je hier behandeld heeft. Hoe kom je 'r op? Ik twijfel volstrekt niet. En áls 'k twijfelde zou je verzeke-ring me voldoende zijn. Dús dan is de zaak in orde. En late we meteen spijkers met koppe slaan. 't Engagement heeft nou om en om anderhalf jaar getraineed. Me dunkt we moeste 'n datum vaststelle. Wat jij, vrouw?’

‘Ja, da's wel goed,’ zei mevrouw zachtjes knikkend, ‘da's wél goed. Daar doen we niemand 'n displezier mee.’

‘Zulle we zegge de volgende maand?’

‘In maart? Mij is alles wel, meneer. Financiële bezware zijn 'r gelukkig niet.’

‘Goed. Dan moet je 't morge met Bets maar verder af-handele en dan wordt 't tijd om de nodige stappen te doen.’

‘De vólgende maand,’ meende vrouw, ‘is dat niet wat vlug... de uitzet... enne...’

‘Zeven weke... Zeven weke... Begin jij nou niet te z-anike Jeannette... 'k Voel me toch zo best niet om nóg is te z-anike... Als 'k je niet waarschuw vergeet je weer me pocier... 't Is weer 'n kwartier over de tijd...’

‘Hier is-die al, ouwetje.’

'En me melk... Dat weet je toch wél.'
 'k Vergéét 't niet... 'k heb toch geen zes hande...'
 'Is die weer gekóókt?'
 'D'r is geen andere...'
 'Hou daar je geduld bij... Daar moet je geduldig bij zijn, Nanta... Juist die kleinighede prikkele me... Hoeveel maal heb ik je al niet gezegd, Jeannette, da'k ze niet lús, niet slikke kan, jouw melk met velletjes...'
 'Maar brombeer, hoe wou je ze dan goed houe?'
 'Nou wil jij natuurlijk weer gelijk hebbe.'
 'Nee dat wil ik niet, helemaal niet.'
 'Schei dan uit met je gezaag over zo'n kleinigheid... Je weet nooit van ophoue...'
 'Maar Herman hoe kun je...'
 'Zie je, Nanta, zo zijn de vrouwe. Altijd 't laatste woord. Geef dan maar óp je gekookte melk met je velletjes. Als-of de melkboer z'n melk kookt om ze goed te houe... Wil-je nou gelove dat 't net is alsof d'r erges 'n stoommachine in de buurt an 't werke is... Speel je 'n partij schaak?'
 'Als 'k u 'r mee pleziere kan.'
 'Maar je geeft me 'n raadsheer voor... Jij speelt me te glad.'
 'En wi-je 'n lékker warm grokje, Frits?'
 'Nee mevrouw, liever geen sterke drank.'
 'Kom wat 'n gekheid, drink 'n grokje, Nanta. 't Is guur... 't Is winter...'
 'Nee, dank u. Liever niet. 'k Wil me nog wat in acht neme. Prikkel moet 'k maar late.'
 'Zoals je wil. Waar is nou 't schaakbord, Jeannette. Je hóórt toch dat we 'n partijtje wille make. En geef m'n kruikie water.'

II

'Hé! Hallo! Frits!'

'Kerel, ben jij 't! Hoe gaat 't? Hoe gaat 't? Wat 'n toeval!'

'Wat ben jij dik geworden!'

'Já, hè? Goeie leve. Vetgemest.'

'Waar zit jij tegenwoordig? Al getrouwd?'

'Over 'n week of zes trouw 'k.'

'Waar was je? Waar zat je? Helemaal obscuur geworden door je meisje, hè? Jawel. Jawel.'

'Nee. Ziek geweest.'

'Zó, weer helemaal beter?'

'Helemaal. Springlevend. Waar loop je heen?'

'k Wou naar huis gaan. Maar nou. Ga je mee erges zitten?'

'Nou, liever niet.'

'Jawel! Ga jij maar mee, vadertje. Je zult vroeg genoeg soliede worde. Wat hebbe wij elkaar in 'n tijd niet gezien. Bár lang. Naar de *Bar*, hè? Daar hoef je niet om één uur weg. Kom je van je meisje?'

'Nee. Van me schoonouders. Me meisje is in De-Haag. Ik ben vandaag uit Duitsland gearriveerd.'

'Uit Duitsland? Voor je plezier?'

'Wel néé. 'k Ben 'r lelijk an toe geweest.'

'Was je voor je gezondheid? . . .'

'Natuurlijk. 'k Ben dikke vier maanden weggeweest.'

'Zo – ik dacht dat je zo'n klein hebbedingetje geman-

keerd had. Wat scheelde 'r an?"

"n Sarcom.'

'Hoe noem je zo'n ding?'

"n Sarcom.'

'Wa's 'n sarcom?'

"n Gezwel in me borst.'

'Zo. Da's gezellig, zég! . . . Ben je geopereerd?'

'En hóé. De dokter hier dorst 't niet an. Maar in Heidelberg pelle ze je netjes ope . . . En toen naar Wildbad om bij te komme . . . 'n Lamme historie geweest. Maar nou álles voorbij. Trala! Tralala! 'k Zou wel wille danse, zeg!' 'Nou, dás! Daar wist ik nou niks van. We zeie onder mekaar: waar zit die Nanta? Wat schéélt 'm toch? Je ziet 'm nergens. Kroder beweerde dat je naar Indië was. Wat 'n ráre boel toch – dat je zo stiekem zou kunne uitstappe. Niemand wist dat je ziek was. Hoe hiet zo'n ding ook weer?'

"n Sarcom.'

'Nooit van gehoord. Nooit van gehoord. Hoe ziet zo'n beestje 'r uit?'

'Gewoon. 'n Dikte.'

'k Wou da'k 'r een in me beurs kreeg!'

'Jassus wat in-flauw. Jij ben nog altijd dezelfde.'

'En heeft je meisje je dikwels opgezocht? – Lief meisje zeg – álle machtig-lief.'

'Me meisje. Nee – die was – die kon natuurlijk niet alleen komme. Je begrijpt. Je begrijpt. Zo'n afstand, niewaar?'

'Jawel. Jawel. Wat gek toch. Niemand van de lui wist 't. Je vertoonde je nerges op de vlakke. En hoe máákt 't je meisje?'

'O heel goed.'

‘Wat zulle jullie ’n port verschreve hebbe! Noú! Hoef je niet eens te vrage! En ga je nog naar Indië?’

‘Als we getrouwd zijn.’

‘Zo. Zó. Wel wat doet ’t me ’n verduiveld plezier da’k je ben tegengekomme.’

‘k Was net weer voor ’t éérst op bezoek bij me schoonouders.’

‘En je meisje niet gezien? Da’s ’n beproeving hè? Aardig meisje. Allemachtig lief meisje. Late we ’n trammetje pakke, hè?’

Na ’t benauwd schaakpartijtje kwam over Frits een gevoel van rustige behagelijkheid, nu hij weer in het doen was, angeleund tegen de koperen stang van de tramwagen met ’t windgezuig langs z’n ene oor. Hans – over hem – bollig in de rodrige weerschijn van het tramglas praatte en hij hóórde ’t wel, maar z’n gedachten, z’n warm-weelderig voelen van ’t ogenblik waren bij de huizen van de Utrechtsestraat, bij de bekende huizengestalten, bij de verlichte bakkerswinkel, dáár – was die ’r nog altijd met z’n bolletjes en witgeschuurde planke en de lamp in ’t midden? – bij de lantaarnpaal, dáár en de winkel van Zeehandelaar. – Jawel Zeehandelaar heette-die – en de mense over ’t asfalt, dezelfde mense, de ouwe mense. Was dat zó voele van de huize, van de huize in d’r schaduwe en lantaarnpaal-lichtinge, van de huize perspectiverend naar ’t Paleis in de verte, waarvan ’t vleugelfiguurtje knipte in ’n melkwolk, van de huize zwartig en wit, met wit-flikkeringe, en rood-vierkantige schemeringe, niet als ’n ouwe vrindlijke jongens-herinnering, als ’n verliefdheid, als een héérlijke verliefdheid. En dan de wissel over en ’n stuk gracht, ’n reep blankmattend, weg-

zwartend water met 'n donkere huifbrug en veel lantaarns goudkaatsend in zwart water – was-ie 'r niet verliefd op, verliefd op de huize, op 't water, op 't asfalt, op de intimiteit van Amsterdam zoals hij die voelde, nieuwvoelde, innig-voelde, soepel-voelde. Je stond op de tram, maar je lippen gaven klaterzoentjes overal en je borst ging blij om 't herkenne, om de vorme van de straat, de rails juist dáár en die winkel weer dáár en de agent op de hoek en de gewrongen hoekige dakenlijn toesnijdend naar 't figuurtje boven 't paleis, dat dromerig opbolde in de melkwittige wolk. Ja, hij was er verliefd op, sentimenteel-verliefd, glimlachend-verliefd. 't Schokte 'm allemaal tot tere aandoeninkjes, tot ongesproken gezegdetjes – daar heb je díé kroeg – d'r zijn mense in – daar is de boekwinkel van... van... van... 't Is dé boekwinkel. Hebbe ze dat huis verbouwd? – Ja dat was 'r vroeger niet. Weer de aanplakbiljette. Wat is dat allemaal gebléve. Wat is dat allemaal plezierig. Wat vin ik dat allemaal plezierig – wat rijdt die tram zachies-lekker. Die goeie Hans. Wat zegt-ie? – Ja, ja, zeker Hans. En de conducteur. Die met 't báárdje. Nóg mense in de spekslagerswinkel – kijk is an. Wat 'n gezellig gezicht die hámmen en die worste en die witte krulpapieretjes. Hij was verliefd op dat álles, warm-weelderig-verliefd. Het kroop in je op, warm in je borst, roodwarm in je gezicht. Het was om bij te neuriën, neuriën, neuriën op het knoersend gebrom van de wielen in de rails. Die straat was hét leven. De schaduwen en lijnen en vormen, die in zijn herinnering geplant stonden gaven vriendlijk-bewogen, zacht-drukkende handen aan al het omringende, aan al het ouwe, het óuwe.

In de Bar zaten Kroder en Fips. Wel, herebeware, daar had je Nanta! Leefde die nog? Wel wat 'n verrassing. Dat gaf 'n rondje. Hij an 't vertellen van z'n ziekte, van z'n beterschap en 'n koffiehuisbelangstelling bij de anderen. Zeker, ze móchten hem wel, ze mochten hem heel erg, maar 't dee zo weinig. 't Leek zo vér af, 't verhaal van 'n ziekte, als je gezellig-levend bij elkaar zat rondom 'n marmere tafeltje met kleintjes koffie en pousse. Een wondje an 'n vinger, dat ze zouen kunnen zien, zou ze meer gefrappeerd hebben dan 't vertellen van die operatie. 't Was zo vér weg. 't Dee zo vreemd bij de kleintjes koffie en pousse. Belangstellend-knikkend luisterden ze, vragend, hoofdschuddend, maar ze wisten allemaal wel, dat ze in de Bar zaten, dat 't een koffiehuisverhaal was. En terwijl Frits aan 't vertellen was van de operatie in Heidelberg, van 't vervelende van Wildbad, voelde-ie ook wel dat 't óók voor hem léég was, dat z'n wildste smartogenblikken van tóén en z'n dofste wanhoop én z'n uren van brandend-bidden kleurloos waren geworden, dat zij 'r niks van zouen begrijpen, omdat ze zo onafgebroken-druk in het leven van de dag waren gebleven. Ja, dat was wel gék. Vijf maanden weg en nóú al geen herinneringen meer. Wat 'n dwáás ding was wanhoop dan, als je er in de Bar bij je vrienden geen hete terugslag van ontving. Kroder was wel wat veranderd. Die had ook z'n baard laten staan, maar Fips met z'n jong-rood gezicht en z'n glimmende hoge hoed, die was précies eender. Toch wel zonderling dat Kroder en Fips 'm geen blijheid van weerzien gaven. De Utrechtsestraat hād 'm tot geluk opgevoerd. Die twéé, die twee vrin-den, vrin-den lieten hem koel-onbewogen, straf van koffiehuisachtige welwillend-

heidstoon. Maar Kroder, die 'n beetje après-boire was, kreeg iets sentimenteel-vriendschappelijks:

'Got, kerrel, wat 'n lámme dinge heb jij an je kop gehad. Late we d'r 'n borrel opzette, wat? Mot-ie gefuifd worde of niet? Drinke jullie is uit.'

'Nee, ik durf zoveel niet drinke.'

'Klets nou niet! Kléts nou niet! Nou niet zwaar op de hand zijn. 't Doet ons 'n verdómd genoegte om je weer zo te zien. Aanneme! Breng eens vier whisky en soda.'

'En wat is d'r bij jullie voor nieuws geweest in die tijd?' vroeg Frits met opgewekte koffiehuisbelangstelling.

'Nieuws? Is d'r hier nieuws geweest?'

'Nee, niks. D'r gebeurt niks.'

'Nee, en áls je nieuws mot vertelle, dan schiet 't je net niet te binne.'

'Ben je al eens in *Arena* geweest? Mooie worstelmatch.'

'Hoe kán dat nou? Hij is vanavond pas angekomme.'

'O ja. Dat vergat 'k helemaal. Zeker veel wijn gedronke in Duitsland?'

'Nou, véél is 't woord niet. Maar anders lékkere wijn in die streke.'

'Je had ons wel is 'n ankertje kunnen zende.'

'Wel zeker.'

'Wat betaal je nou voor de wijn dáár? Wat betaal je voor Niersteiner. . .'

Aangenaam weggezakt in de leren fauteuils, praatten ze door over dát. Fips beweerde dat je alleen in Duitsland goeie meiwijn dronk, wat Hans tegensprak. Tegen elkan- der in, met iets van 'n ruzietoon, scherp in hun vlugge antwoorden, traineerden ze er over.

'Wat 'n bewéring,' zei Hans, 'wat 'n pure kul. Als je de

kruije maar hebt, maak je hier net zo'n goed Meibowl-tje.'

'Hoe wéét je dat nou?'

'Omdat 'k 't weet.'

'Da's geen argument.'

'En hóé weet jij 't dan?'

'Ik weet 't van ondervinding. . . '

'Van die hálve dag, dat jij in Moffrika was?'

'Al zóu 't 'n halve dag geweest zijn, zou 't voldoende zijn, maar 't was lánger. In elk geval was jij nooit in Mof-frika.'

'Dus moet je erges gewéést zijn om over 'n produkt te oordele?'

'Natuurlijk!'

'Zo. En macaroni?'

'Kan je niet vergelijken.'

'En Duits bier.'

'Haha! Je drinkt hier geen drúppel Duits. Allemaal ange-zet goed.'

'Da's weer 'n bewéring van jou.'

'Vraag maar an Nanta.'

'Als Nanta 't zegt he'k 'r in ieder geval fidutie in. Die ként Moffrika. Maar jóúw anderhalve dag!'

'Drinke jullie liever is uit in plaats van te záge. Wat kan 't jullie verdomme. . . '

Maar Hans hield vol. 't Gesprek zeulde levendig voort over wijn, over een moord in de Parkstraat. Frits dee er aan mee. Eerst had 't dispuut over zúlke dingen hem een verwondering gegeven, was nóg eens in hem opgebrand de gedachte, dat-ie voor twee, drie maanden dagen had gekend van wanhoop, zeer zwarte logge wanhoop, dat 't

bizar was, dat-ie nu zo zat voor z'n whisky en soda met vervagende herinnering aan momenten van kokende opstanding, momenten die hij in de trein nog gevoeld had als een rouw, als een diepe, smartlijke ernst voor 't heel-verdere-leven, maar de whisky maakte hem van een lang-niet-gekende overmoed. Wat was 't weer héérlijk zo te zitten met je ouwe koffiehuislui, met de dikke Kroder, met gezond-rode Fips, met gezellige bábbel-Hans, gezellig en opwekkend bij de tumblerglaze, gezellig om sterk-ingebukt te luistere, te prate, te lache, de kracht van je lichaam te voele en bij de uitdamping van rookwolken 't leven te zien als iets behaaglijk-rustigs, iets van wijdblauwe oneindigheid – en morges Bets, die goeie Bets, die goddelijke Bets en over zeve weke trouwe – trouwe, trouwe – d'r hebbe, d'r hebbe áltijd bij je, over je, naast je, om je. In de whisky-opwekking, sterk-helder, achter de blauwe wolkingen van de sigaar, terwijl de anderen disputerden, overzag-ie 't nu hélemaal. D'r ware tijde van je leven, dat je 't geluk benadere kon, dat je 't zág als een *óverzienbaar* iets, dat je de dage, de maande concentreerde tot een klein gelukkig ding – 't weerzien – 't samen-wandele – 't trouwe – 't op reis gaan – altijd in de zachte geur van heliotrope. En terwijl de prikkelende sigaardamp, zoeterig in z'n mond bolde en de wolkjes met schuddinkjes weg rimpelden hād-ie zo één moment van geluksvisie, van een aangrijpbaar zéker geëquibreerd geluk, van een geluk als een teer-mooi iets, van een geluk, waarbij je hart onbewogen haast-op-slapen-af klokte, een geluk waarbij je verlangen had even te liggen om 't nóg beter te voelen, zónder afleidende stoornis van je elleboog die op je knie rustte, van je manchet die tegen

je pols stond. Bets d'r ogen zwart in ovaal wit, vochtig van kijken: ja, zó kijken: hélemaal zo. Bets d'r konen in stille glimlachplooiing –, de ogen zacht-geciseleerd er in. Bets d'r neus flauw gebogen met trillig bewegen van transparante neusvleugels. Zó zag-ie d'r. Zó. Niét anders dan zo. En haar ogen in zijn ogen in onstoffelijke geluksvoeling, in kijkloze staring, met álles weg wat rondom was, – het gróte ontastbare ogenblik van dóód-en-in-droom-zijn, het éinig ogenblik van dood als een grote vreugde te voelen, van belangeloos, zwevend, los-zijn van álles, vreugde en smart. Zó was 't kijken in de ogen van de vrouw die je liefhad. Zo kwam er een zacht-bazuinende lichtheid in hem, iets wat dádelijk wel door de anderen verstoord zou worden, maar nu zat hij er nog in, haast zichzelf niet voelend en vasthoudend het ógenge-lijk van Bets, het zwart in de wit-vochtige ovalen. En die tere, luchtige lichtheid, die hem vulde alsof-ie dreef in lichtviolet, bleek-rose, licht-lila, alsof-ie was aan 't strand en de verre luchten raggerig weefsel waren van licht-ko-per-groenige zijdingen op crème-geel en wijnrood, tintelde hem op tot een turbulante vrolijkheid, tot een bijna-hartstochtlijk begeren nu naar veel purperen kleuren, kleuren van rozen, theerozen, purperrozen, kleuren van violen, papavers en tulpen. En in een zotte overgang, die hij wél voelde, in het verlangen om in de koffiehuisvrolijkheid van de anderen iets te vinden dat zou kunnen smelten met de lichte vreugde, die hem dronken maakte schokte hij ineens op uit zijn gebogen zitten, met een opgierende, rinkelende levenslust en zei mal-nuchter: 'Drinke jullie is uit. Aanneme! Breng is 'n fles champagne.'

III

Wakker werd-ie gemaakt door een telegram. Van Bets. God, die éngel. Om vier uur Centraal-station. Hoe laat nou? Tien uur. Alle tijd. Lekker nog éven maffe. Half vier tot tien. Net vijf en een half uur geslape. Lekker je nog is om te draaie. Elf uur was vroeg genoeg. Wat sliep je ánders in je eige bed. Hè. Hè. – Hèhè. Wat 'n genot om zo te soeze – met 'n domperig denke an Hans, Kroder en Fips – die Kroder, zo vét, jaja. Jaja. – En Fips. Waar had Fips 't over gehad. Over – over – over. – Wat was-ie nog slaperig. Wat was 't lekker in je eigen bed. Owo! Owo! Beneden werd een tapijt gelegd. De regelmatige hamerklotsjes dreunden óp, klop-klop-klop en dan 'n korter naklopje. In z'n dompig gesoes kreeg-ie de visie van de behanger – op z'n knieën – wit voorschoot – witte voorschootbanden om de schouders – spits langhamer-ijzer – kleine spijkertjes in de natte mond – klop-klop-klop. Klóp. Wel prettig om bij in te dutte. Alle tijd. Tot twalef kon ie óók blijve ligge, nou ze pas om vier ankwam. Koffie gaan drinken bij de familie Bool? Jassus nee. Mevrouw 'n goed mens. Maar die poserende ouwe heer, die man van 't eeuwig gelijk en wéér zo'n notitie neme van z'n jichtbeen. Nee. Dank-ie, als Bets niet thuis was, kwam-ie 'r liever niet. Vanmiddag zou-ie wel excuses make. O zo. O zo. Wat 'n góddelek bed. Hè! Maar 'r hinderde 'm iets. Die stómme meid, die in-stomme

idioot om de kraan open te late naast-an. Wat 'n sarrend gekletter op 't zink. Tek. Tek. Tek. Tek. Je wer d'r wee van. Eventjes opstaan? Ben je gek! Voor geen koning. Voor geen miljoene! Tek. Tek. Tek. Je hoofd onder de dekens. En nou slápe. Je schade inhale. Wat 'n schandelijk uur. Dat had je nou altijd in Amsterdam, dat nachtpit-systeem. In Wildbad elke avond om tien uur naar bed en zes uur op. Hier direkt weer de boel onderstebove. En áls Bets nou om tien uur gekome was. Dat was ze nou niét. Wat 'n zwaar-op-de-hande-nápraat. Om vier uur. Waarom kwam ze om vier uur? In vijf maande je aanstaande niet zien en eerst om vier uur komme. Verduiveld, dat was gek. Wat onhartelijk. Nou já. Maar d'r koffers inpakke, wat? Een, twee, drie was je niet klaar. Wát koffers? Gister hadde ze d'r geschreve. Die brief kreeg ze dus stellig om acht uur 's morgens. Wat zat daar nou achter? Ja, dat wás wat.

Helder wakker keek-ie naar 't dag-licht tussen de crème gordijnballetjes. Tek. Tek. Tek. Waarom kwam ze pas om vier uur, om vier uur. 's Kijke. 's Rekene. Eer ze gekleed is, is 't negen, half-tien en dan 'n rijtuig en met de expres. Onzin. Wat 'n mal gereken. Als ze nou gekomme was. Als. En áls ze 'm niet wakker gemaakt hadde voor 't telegram, dan lag-ie nog te slape door al die whisky en champie. En als je 'n telegram zond dan was 't toch wel 'n bewijs dat je haast maakte. Tek. Tek. Tek. Tek. Die vervloekte waterleiding!... Nog is leze... Aangebode kwart voor negen... Nou zie je. Als ze seinde, had ze natuurlijk goeie reden... 'Kom vier uur Centraal. Je goddelijk gelukkige Bets'... Waarom was-ie nou zo kregel-wantrouwig geweest? Niet uitgeslape. Haarpijn. Hij

kon 'r niet meer tegen... Tek. Tek. Tek. Tek. Wat 'n vervloekt gehoor. Soezerig lag-ie an Bets te denken, probeerde d'r wéér voor zich te zien, zoals-ie d'r gisternacht gezien had, maar 't lukte niet. Hij was te moe. D'r hele gezicht had-ie vergete, zo moe was-ie, zo móé.

Beneden klopte de behanger nog. De waterleiding liep met kletsende slaagjes. Half-ingedut schrikte hij, om 'n iets dat hem weer gestoord had. Niks. Niks. D'r was niemand. Maar 'n bits-optrillende zenuwschokking dreef 'm inééns op. Tweemaal duidelijk had-ie 'n steek gevoeld in 't lidteken. Twee snijdende priempjes. Wat je daarvan schrikke kon. Z'n achterhoofd voelde nog koud. Nou voelde-die niks meer. Hè, wat kinderachtig om van 'n zenuwprikkel te schrikke. Ga nou nog wat slape. Komt allemaal van je kregeligheid. Natuurlijk. Natuurlijk. Grote Gód daar had je 't wéér, weer een vlijmende steek in z'n borst op de plek waar-ie geopereerd was! Even met ogen van starre ontzetting zat-ie op in 't bed, luisterend naar de waterleiding. Wat was dat? Was 't verbeelding? Nee, geen verbeelding – die typische steek. Grote God! Grote God! 'n Lome verslagenheid, 'n klamme moedeloosheid sloten 'm in 'n pantser van heet-gloeiende benauwing, maakten z'n gezicht smal-bleek van ontzetting. Maar 't kwám niet terug.

Wat was-ie sláp van zenuwe geworden, dat-ie zich dadelijk iets verbéélde. Tek. Tek. Tek. Tek. Wat meisjesachtig nerveus. Ga nou maar slape. Met je malle fantasie. Zo. Met de dekens over je hoofd. Tek. Tek. Tek. Tek. Onrustig lag-ie. Onder 't dek was 't te warm. Zo. Je mond vrij make. Wákker, helder-overprikkeld van denken keek-ie

naar de figuurtjes op 't behang. Net 'n ouwe-mannekop als je door je wimpers keek. Nee, 'n katekop. En dan 'n sneeuwberg. Zou die steek... Nónsens. Kul!... Helemaal d'r niet an denke. De suggestie dee alles... Lelijk behang. Júist: lelijk behang – an ándere dinge denke... Lelijk behang, afschúwelijk lelijk – Walter Crane, die dee 't... Als die steek nou is... God wat 'n misselijke kinderachtigheid. Hij voelde zich zo lekker als kip... Wat 'n lélijk behang... Walter Crane die had tenminste... tenminste... tenminste... As 't nou tóch iets was... Klets! Klets...! D'r niét an denke... die had tenminste smaak... Tek. Tek. Tek. Tek. Tek. Tek... Die stómme, lamme meid... effen opstaan... En is in de spiegel naar 't lidteke kijke... Néé...! Néé...! Je kon... Je kon... Tek. Tek. Tek. Tek... Walter Crane... Kunst en samenleving van Veth... met dat bandje van... van... van... Dijsselhoff... Nee, niét van Dijsselhoff... Stel je nou is voor dat die steek in je... Een, twee, drie, vier, vijf, zes... Goed zo... Tot hónderd telle... En an niks anders denke... zeven, acht, negen, tien, tek, ellef, tek, twalef, tek, dertien, tek... Nou lag-ie de spetjes van de waterleiding te telle... Dan maar effen d'r uit en dicht-make... en... Néé. En niét – én.

Hij woelde de dekens weg, liep de tussendeur door naar de badkamer, sloot de kraan. Nou effen voor de spiegel. Dan wist je inééns. Hier was 't te donker. Spiegel afneme en bij 't raam. Met de spiegel op de knieën voor 't tuin-raam keek-ie naar 't lange lidteken, bevoelde 't. Was dát bobbelte er geweest?... Nee, niét geweest... Zéker niet geweest... 't Was er wél geweest. Even 'r op drukke. En dezelfde wilde angstkropping wrong in z'n keel, om-

dat 't sták, alsof 'r in gepriemd werd. Met slappe vertwijfeling zat-ie op de stoel, zag z'n voet reflecteren in de spiegel, probeerde na te denken. D'r was 'n stolling om z'n hoofd, 'n sufheid, 'n schrik-verlamming. Denke kon-ie niet. Hij had wel wille schreeuwe. Maar wat gaf 't? En waarom zou-die schreeuwe. D'r was iets gebeurd. Iets. Wat! God, wat? Ja, dát was 't. O, lieve Jezus. . . O, goeie God! . . . Met 't voorhoofd geplakt tegen de ruit keek-ie naar de fletse lucht, blééf kijken, terwijl de ruit bleek-parelmoerig van adem-aanslag werd. Niks zag-ie. De ademinbus spreidde egaal om z'n hoofd, werd 'n wit vlak voor z'n ogen, om z'n denken. Suffig stond-ie op, kroop weer in bed. Z'n hoofd boorde in de kussen-deuk. En in de donkerte achter z'n oogleden doorleefde-ie 't aanzwartend angst-visioen dat hem lám sloeg, dat hem alles dee voelen als een diep, diép ruim aan álle kanten, als 'n wereld van enkel kille kelderlucht. Nou was 't uit. Uit. Dat kon je zo hebbe – komiekig. O, o, wat was alles náár, gruwelijk, wanhopig náár – zo te ligge in je warme bed, met je bene gekruld in de warm-laken-plooiing – én – én – én. Wát nou én? – Niks én. Nou had je 't wéér, 't ouwe, 't wéte, rondom je van de hele wereld, 't stratenlawaaï, here met zwart diep-zwart glimmende hoede en hél-witte boorde en dames met pofmouwe, ja, rooie blouses met pofmouwe, pofmouwe – én 't asfalt – en de tram, rinkink, rinkínk, rinkínk en de koffiehuize met geelgloeiende electrische bolletjes, allemaal spiraal-gloeiende draadjes en tumblers met bier en de agente – die agent met z'n sik en de kopere band om z'n helm en de etalage van Hirsch, precies van Hirsch – zijje japonnen met gele kante om de zwart-glimmende standaards – en

de stadsschouwburg bij avondlicht, álle lichte op, alle geel-doffe ballons in de lichtende nissen... en Américain op de hoek... de biljartzaal van Américain... en weer de trams rinkink, rin-kink-rin-kink-kink – en de rooie lantaarn van de brandweerkazerne... nou wist je hêt weer óm je, het leven, het leven dat geen ogenblik ophield, het leven dat onveranderd bleef, zoals-ie de Utrechtsestraat gezien had, het leven dat baldadig én koud, koud als kelderlucht om je wanhoop kilde. O. O. O... Als 't maar inééns uit je glee zonder dat je er verder last van had... Als 't maar als een zucht héénging, terwijl je lag warm gekromd in je bed en je niet de kouwe, klammende benauwenis kreeg van 'n kist, 'n withoutenkist, die niemand 'n aandoening gaf, niemand – niemand – Bool niet, z'n vrouw niet – Bets niet. Welnee, Bets niet. Bets in De-Haag bij Van Laan – Vier uur komme – Diligentia – Roméo et Juliette van de Franse. Is Frits dood? – Is die Nanta dood? – Got is die dood? – Hé, is die dood? O, o, o! Frits is gestorreve! – Gister nog schaak gespeeld. Ogotogot is Frits dood? – Is die Nanta dood? – Here met hoge hoede – asfalt – rooie blouses – paarsblauwe parasols, – *Américain* – geel-gloeierende spiraaldraadjes. Zó is die Nanta dood? An watte? An 'n sarcom. An watte? An 'n sarcom? Hoe ziet zo'n ding 'r uit? – Got, is die Frits Nanta dood? O pa, o pa, is Frits dood? – Frits is dood. O pa. O pa. O pa. Ja die Nanta die is dood. Got, hoe gek, is die Nanta dóód?... Met de ogen dicht, strakbewegingloos, licht-sluimerig lag-ie loom-visionair te herhalen die paar éne dingen. Maar de meid scharrelde in de badkamer.

'Menéér!... me-nee-eer!'

'Ja!'

'Zal 'k 't bad vulle?'

'Ja. Vul maar.'

Het water striem-plaste op het zink, vrolijk van spattengedruis, zachter verploempend bij 't vollopen. Kijkend naar het stille licht van de crème-gordijnen, betastte hij nóg eens het lidteken en zat op in bed. 't Was 'r zéker. Je vingers zagen zo iets stérker dan je ogen. Naar de dokter. Natuurlijk dádelijk en 'n bakkie neme. Naar de dokter en late onderzoeken. Eerst je bad. Je kon toch niet wete. 'Is 't vol?'

'Ja meneer.'

'Vooruit dan.'

Op de rand van 't bed bleef-ie zitten, nadenkend, moeilijk van gedachte-formulering. En toen greep 'm ineens een grote woede, 'n woede die 'm op z'n blote voeten dee heen en weer lopen en hárd spreken – op schreeuwen af – omdat ze hem beneje toch niet konde hore. Eerst stamelde-die haast. . . . 'Zo'n stommeling! . . . Zo'n ploert! . . . Zo'n gemene patser! . . . 'k Zal 'm 'n brief-ie schrijve! . . . Waar-die van zal opfrisse . . . Sie sind ein Lump . . . Sie wissen . . . In 't Duits kon je zo'n kerel nog niet eens raak uitschelde . . . Zo'n vlégel . . . om achthonderd pop af te neme . . . en te lache . . . te lache . . . Sie sind heiratungsfähig! . . . Die lamme mof! . . . En daar liep je nou met je jonge warme leven! . . . En dat liet Gód, Gód, Gód zo maar toe . . . Zo maar toe! . . . Zo maar toe . . . Die Gód! . . . Die Gód! . . . Zo maar toe! Kon je krepere . . . als 't zo wás. Wat heb ik jóú gedaan! . . . Zal 'k dan nooit is rust krije! . . . Nou en ik láát me niet operere! . . . 'k Stap net zo lief dadelijk uit! . . . En ik dóé 't niet. En ik

dóé 't niet . . . Heftig van opgewondenheid trapte hij met z'n blote voet 'n laars in 'n hoek wat 'm pijn dee en 'm nóg woedender maakte . . . Zulleke stomme dokters! . . . Achthonderd pop! . . . Die kwakzalver . . . Als 'k 'm hier had . . . zou 'k 'm om z'n oren slaan . . . zou 'k 'm wurge! . . . Laat-ie van me afblijve als die me niet beter make kan! . . . En Bets om vier uur! . . . Ik vertik 't! Ik verdom 't! . . . 'k Zal wéér is afbreke! Als ik dol wor! Als 'k krankzinnig wor! . . . Onzin! . . . Wete ze veel van je af, die dokters! Die ellendeling! . . . Volgende maand tróúw 'k . . . 't Kan me niks schele! . . . We zullen nou is zien wie wat te zegge heeft! . . . Wat zou die ouwe Bool lache! . . . Jawel! . . . 'k Ben d'r ook nog . . . 'k Mag zó dadelijk, zo op 't ogenblik dood blijve als 'k 'n woord over me lippe laat komme . . . Jawel! Jawel! . . . Bets an 'n ander! . . . Dat zou je wel wille, beroerde egoïst! . . . Bets engagere met Tenhove, hè? . . . Om de dood niet . . . Ja wel! Ja wel! . . . Weer afbreke! . . . Al lei 'k op sterve niet! . . . Dat heb je me éénmaal gelapt . . . ouwe egoïst . . . Maar nou hóú 'k 'r . . . al moest 'k inzakke op 't stadhuis . . . Ik zal niet voor de tweede maal zo gek, zo dol, zo krankzinnig zijn! Ik hóú wat ik heb . . . Got-got! Got-got! . . . Wat moet je van me! Wat moet je van me! . . . Al staan ze állemaal tegen me op, die andere, die egoïste . . . Nou is 't uit! . . . O zo. We zulle is zien. We zulle is zien . . . !'

Opgewonden schoot-ie z'n toffels aan, energisch, vast van wil en doen. 't Kon 'm niks schele wat Bruin zou zegge. Wat Bruin! Wie Bruin! Geen kwestie 'r van om bij Bruin an te lope. Die ging ook over Bool z'n jichtpootje. Nee, zó stom niet. Geen kwestie van. Als 't wat was, was

't gemeen om an Bruin te vrage z'n mond te houe. Bruin was zo intiem met die ouwe jicht-egoïst. Dank-je. Merci. Naar 'n andere dokter. En je mond houe. Voor geen goud iets zegge. Die Bets. Die goddelijke Bets. Zo'n prachtkind met lichtblonde haren als fluweel. D'r in geen vijf maande gezien en d'r weer loslate. Om de drommel niet. Nee. Geen bad neme. Vanmorge geen bad. Die kou. Dat kouwe water. Vlug ontbijte en naar Kalker. Kalker die kon 'm van vroeger. Hoe laat was Kalker thuis? Een uur. Nou maar alles op je gemak doen. Tobbend, redenerend, kleeedde hij zich aan, belde om 't ontbijt. 't Water had 'm goed gedaan. Z'n zenuwachtige overspanning was iets gezakt. Zag-ie 'r niet patent uit, zo bruin, zo uitgerust? En waarom nou zo'n drukte gemaakt over 'n bobbeltje. Echt zo iets overdrevens van hem. 'n Ander zou 'r om lache. Om lache. Tralala. Trala. O zo. Wat 'n opwinding voor niks.

'Zo. Worst en eiere. Nog altijd worst en eiere.'

'De juffrouw vraagt, of-u thee of koffie drinkt?'

'Thee, Sientje, Pietje, Treesje. Hoe heet je?'

'Jo.'

'Dacht 'k wel. Jullie hete allemaal Jo. Heb jij 'n vrijer, Jo?'

'Jawel, meneer.'

'Hou 'm dan! Haha! Hoor je?'

'O zo, meneer. Krijge is niks. Houe is de kunst.'

Aardige ogen in d'r hoofd. Aardig ding. Trala. Trala.

Wel 'n mondje om te zoene, zo'n lekker, gezellig bekje.

Maar dat kon je natuurlijk niet meer doen.

'En wanneer gaan jullie trouwe?'

'Trouwe? Nou, dat zit nog.'

‘Zit dat nog? Ha, ha, ha! Zo, ben jij zó ondeugend?’

‘Hahaha!’

‘Hahaha! En breng nou is vlug thee, Jo en geef je vrijer vanavond ’n ferme pakkert, hoor?’

‘Nou óf!’

Bij ’t ontbijt werd-ie weer stil. Als Kalker nou óók eens ’t zelfde zei. Afwachten, afwachten. Maar áls-die ook eens zei: je moet weer geopereerd worde. Wat dan? . . . Ja, wát dán? Afwachten. Niet nodeloos ongerust make. Die Duitse dokter, die ook niet voor de poes was, had toch gezegd dat-ie beter was. Als ’t terugkwam, kón ’t dodelijk zijn, wás ’t dodelijk zei Bruin. Jawel, allemaal vermoedens. In de eerste plaats zou ’t natuurlijk niks zijn. In de tweede plaats – nou is héél kalmpjes redenere – kon-ie net zo goed wéér geopereerd worde, getrouwd of ongetrouwd. ’t Was natuurlijk niks. Nee, maar verbeeld je: als je pas achthonderd pop heb uitgegeven om beter te worde en dat . . . Wat ’n radeloze onzin. . . Goed. Gesteld eens – heel kalmpjes redenere – gesteld eens dat-ie – hè hij werd ’r moe van, van zo precies alle gevallen te stelle – tóch geopereerd moest worde. Dan ware er twee kánse: beter of niet beter. Wer je beter dan was álles goed, had je oppassing van Bets, van pracht-Bets, van die engel, van dat heerlijke kind – wer je niet beter, maar je wer natuurlijk wél beter, nou wát dan? Wat dan? Dan niks. Niks. Daar had je niet over te denke. Of wou je Bets nou maar niét gaan afhale en nog is in je eentje opgeslote ligge in ’n ziekehuis? Jawel. Die ouwe egoïst, die zou dat wel wille. Dan was ’t voor góéd uit. Voor góéd. Dan kwam ’t nooit meer an. Dan zou die Tenhove . . . Als-ie dól was. Néé. Nou hiéld-ie haar. Al zou ’t maar twee da-

ge, maar twee úre dure. En wat 'n geredeneer voor niks. Eêrst naar Kalker en dán redenere. Alsof 't een wet was om gezond te zijn als je trouwde! Alsof 'r niet duizend teringlijders en nierlijders en zieke mense trouwde! Al was-ie driekwart kapot had-ie nóg 't recht om te trouwe. Morgen kon je vrouw wel ziek worde. Als tijd kwam, kwam zorg. Wie wist wat-ie onder z'n lede had? Goed als 't iets overerfelijk was. Maar in zó'n geval. Wat 'n vuile wet zou 't zijn, als alleen gezonde mense mochte trouwe! Alsof zieke niet nét zo voelde. En je geestelijk huwelijk? O zo. Als Bets 'n kwaal kreeg, zou-ie 'r dan toch niet trouwe? Al had ze de ergste tering zou-ie d'r trouwe. En de broer van Kroder? Werd die niet opgepast door z'n vrouw, dat je 'r trane van in je ogen kreeg als je 't bijwoonde? Dat was toch ook 'n jonge man. Néé maar en gestéld nou is 'n ouwe man van zestig met een vrouw van twintig... En daar had je... En daar had je de vrouw van Michel, die al kwakkelend was toen ze met Michel trouwde... En was ze niet bijgekemme? – God zou 'm er voor beware om nóg eens geopereerd te moete worde, nóg eens al dat schrikkelijke mee te make – maar alléén nooit meer. Als Bets van 'm hield, maakte zij 't met plezier mee. Dat was 't leed van 't huwelijk – zoals Vondel 't gezegd had – zoals Vondel 't zo juist gezegd had... 'in lief en leed'... 'in lief en leed'... 'Twee zielen gloeiend aaneen gesmeed of vast geschakeld en verbonden in lief en leed.' Die heerlijke Bets. D'r in je arme te neme strakkies – als je alleen met 'r was – dat goeie kind, dat zo om 'm getreurd had, die hij zo gelukkig zou make, zo absoluut gelukkig, dat ze niets van de wereld, van de zelfzuchtige ruwe wereld zou voele als 't móóie, 't

teerwitte, leliewit, sneeuw wit... Wat was ze fris van zachte mooiheid als ze haar *sortie* om had en het fijne kopje kelkte op de kraag van zwanendons, die zo teer aansloot tegen 't fluwelig-rood van haar kone, tegen 't glans-goudig haar. In élk geval je mond houe.

IV

Bij tweeën kwam-ie van Dr. Kalker, down, inzichtzelf gekeerd. In de *Bodega* dronk-ie twee glazen No. 17. Fips wandelde voorbij, wipte binnen.

'Nou al an de pimpel?'

'Kan je zo hebben. Kan je zo hebbe. Drink je 'n glas mee?'

'Wel wat vróég. 'k Zag je zitte. Loop je niet liever 'n end-je mee op?'

'Nee. Ga zitte. Lam weer, hè?'

'Vies weer.'

'Waar koop je die boorde?'

'Bij Hofhuis.'

'Bij Hofhuis? Zo. Handig model.'

'Laat jij je baard staan?'

'Denk 'k wel.'

'Als de zomer 'r is, zul j'm wel late wegneme.'

'Nou dat weet 'k nog niet.'

'Nou dat zul je is zien.'

'n Baard is wel makkelek. Altijd die barbiersvingers op je gezicht.'

'Scheer je dan zélf.'

'Heb 'k eens geprobeerd. 'k Snij me altijd.'

'Dan moet je juist doorgaan. 't Is 'n slag. Anders niet.'

'Daar gaat hoe-heet-ie-ook-weer voorbij.'

'Guus.'

'Ja, Guus. Wat heb 'k die in 'n tijd niet gezien.'
 'Vervelende baas. . . Erreg vervelend. Heb je je meisje al gezien?'
 'Me meisje. . . Die komt over 'n dik uur an.'
 'En jullie trouwe zo in maart, hè?'
 'Ja, we trouwe in maart. Wil jij nou niet 'n borrel?'
 'Nou, geef 'r dan maar een. . . Daar ben ik nog niet toe kunne komme om me te engagere. . . Maar 'n vrouw als jouw aanstaande zou me wel kunne verschalke. . . Waar ga je wone?'
 'Sarphatistraat.'
 'En wanneer ga je naar Indië?'
 'Daar heb 'k in de eerste jare nog geen idee in.'
 'Nou proost. Op je meisje. . .'
 'Dank je.'
 'Wie groette daar?'
 'Oving.'
 'O ja! . . . Leeft die nog?'
 'Da's 'n hele Piet tegenwoordig. Wat zit je toch ráár te kijke, Frits.'
 'Kijk ik raar?'
 'Ik weet niet wat.'
 't Is me derde zeventien. . . 'k Kan 'r zo goed niet meer tegen. . . En vertel jij nou nog is wat nieuws. . .'
 Voor het raam van de Bodega bleven ze babbelen over ditjes en datjes, tot Frits om half vier opstond en met dezelfde dofheid van straks, zonder iets of iemand te zien naar het Centraalstation wandelde, waar mevrouw Bool op het perron gezellig op en neer liep.

De meid

Door de boodschappen, het gepraat, het zaken doen, had hij er niet meer aan gedacht. Maar nu, terugwandelend, begon het onaangenaam gevoel weer te chagrineren, dat zacht-irriterend prikkelen ener ontstemming, die in de laatste huwelijksmaanden chronisch leek te worden. Nerveus liep hij te bedenken. Wie of 'r gelijk of óngelijk had gehad. Zij of hij? Zij of hij? Zíj had ongelijk. En hard tegen zijn gedroom in, redeneerde hij met willen om zákelijk te zijn, het geval nu eens helder te stellen en koel-objectief te beslissen of hĳ ook maar één onrechtvaardig ding begaan had. Laat nou is kijken. Hoe is 't angekommen? En nou géén zijwegjes. Ik zei: wat 'n mooie haas, wat 'n vet beest of zo iets. Toen zei zij: laat die man nou niet zo lang wachten, betáál nou maar eerst. Dat zéi ze, maar dat heeft niks met de ruzie te maken. Doet 'r niet toe. Nou is préciés 't gesprek ópstellen en nou is niks vergeten. Toen kreeg ik 't geld uit m'n beurs en zei ik terloops, god, zonder één kwáje bedoeling. . . . Nou maar, is dat nou wel zo? Zei 'k 't zónder kwáje bedoeling? Natuurlijk. Dat staat vast. Wat voor kwaje bedoeling kon ik gehad hebben? Niks, niewaar? En dat zal ík toch wel het beste weten. Dat staat vást: Ik had niet de minste bedoeling. Toen kreeg ik dús 't geld uit me beurs en zei 'k: wat 'n vet beest en hoe jammer dat die man 'r geen twéé heeft, Suus is 'r óók zo dol mee. . . . Wat zei zij toen? Toen zei zij – nou is goed verzinnen, want dáár komt 't op an – toen zei zij: O, o, gún je 'm Koos niet? Precies.

Precies. Zó zei ze 't en nê't zo kregel. Zo'n echte toon om weer ruzie te maken. Wat zei ik toen? Ik zei. . . Ik zei. . . : wie zegt nou dat 'k 'm Koos niê't gun. En toen zij – zo vinnig, zo ónvrouwelijk: zê'nd 'm dan maar an Suus. Nou wíl 'k 'm niet meer voor Koos! Toen ben ik warm gelopen. Wát heb 'k toen gezegd? Wát? Precies weet 'k 't niet meer. Als je driftig wordt, zég je maar wat, 't eerste 't beste. Gek, hoe helder en vinnig je denkt als je driftig ben en wat 'n plezier je 'r in hebt om valse dingetjes te zeggen – verduiveld vals – zo beroerd vies – en je gulzig zoek naar allemaal smerige piekanterietjes die ophitsen en beledigen – en zo zónder moedwil als je 't doet – 't komt vanzelf – zonder redenering – en je kunt 't niet inhouden. . . Maar wát had-ie 'r nou gezegd? . . . 's Goed verzinnen. . . Wat déé 't 'r toe! Wát-ie gezegd had was in de grond wáár geweest. Want stel 't geval nou is zúíver. Je koopt de haas voor Kóós. Dat stond vast. En daar dee je háár 'n plezier mee, want zelf zou je nooit op de gedachte kommen die vervelende, altijd-lachende, zwager 'n haas te zenden. Je dee 't om háár te plezieren, voor háár betaalde je 'n riks voor zo'n beest en met riksen gooide je niet. Nou, en dan dacht je dat ze naar je toe zou kommen en je zou pakken, omdat ze toch wel wist dat je 't voor háár dee, omdat je zoveel van 'r hield als ze maar wat lief humeur toonde. Jawel! Al je goeie bedoeelingen lei ze verkeerd uit. 't Was om duvels te worden als je 'r an dacht! Wel god nog toe: je kocht de haas voor háár en ómdat je nou zo toevallig zei dat Suus. . . 't Was om je op te vreten! Je bedoelde 't toch helemaal onschuldig. En zo vies als ze was, als ze kwaad werd, d'r vuile verwijten en d'r klachten! Hij zei ook wel is harde din-

gen, maar nooit zulke geniepige. 'n Man dee nooit geniepig; die ruziede altijd royaal, maar 'n vrouw die drensde zolang, wist nooit van uitscheiden, wou altijd 't laatste woord. Om 'm te verwijten dat-ie egoïst was! Was hij egoïst? Dee-die niet alles voor d'r? Wat had ze al niet van 'm gehad in de tijd van twee maanden? . . . 'n Zomer-manteltje en 'n broche én 'n oud-zilveren armband en hoe dikwijls bracht-ie niet fruit of bloemen mee? Kocht-ie óóit wat voor zichzelf? Nee maar, wát kocht-ie ooit voor zichzelf? Hoe lang dee die al niet met z'n pak? En wát dee zij voor hém? Niks! Niet zó veel! Niks had ze voor hem over. Had-ie 'r één ogenblik an gedacht om de haas voor Suus te kopen? Nee maar, nou eerlijk: had-ie 'r maar in de véerste véрте an gedacht? Ach wel nee! Net of-ie niet wist dat zij en Suus vuur en water waren. De haas had-ie voor Kóós gekocht om háár te plezieren. En dat zij nou over zo'n haas ruzie maakte! . . . Hij had gelijk. Wat had-ie nou anders gezegd, toen-die de haas betaalde . . . anders gezegd dan . . . Wel vervloekt, vervloekt!

Stampvoetend stond hij even stil, de vuisten ballend. Nu had hij álweer onzinnig lopen te redeneren, vermoeiend, onsamenvattend te redeneren over 'n kleine ruzie. Het was om hels te worden zó als die twisten hem obsedeerden, hoe hij er telkens opnieuw over zanikte en de woorden herkauwde! Net of-ie 'n kwaad geweten had. Net of hij schuld had! Dat kwam alleen omdat hij áltijd weer trachtte ná een ruzie tot de herinnering te komen van wát hij in zijn woede gezegd had, wat zij gezegd had, hóé het was aangekomen. Hij hield dolveel van haar. Dat was zeker. En zij van hem. Was het niet om krankzinnig te worden als je 'r an dacht dat je het ene ogenblik elkaar

zoende, in elkaars ogen al-menselijk geluk vond en het andere tégenover elkander stond, tégenover, tégenover, als meest vinnige, verwoede, hátende vijanden? Hadden ze niet een kwartier vóór de haas kwam gezeten als jonge verliefden, zij op zijn schoot voor het raam en telkens de strelende zoentjes in het dons van haar hals en de lieve woordjes, lieve naampjes, lieve klankjes, waarmee ze het tere in elkander vonden; was het niet ná de haas – nog geen vijftien minuten later, god, god, hoe was het mogelijk! – zulk een heftige ruzie geweest, dat-ie in hevige woede een bord tegen de grond had gesmeten en de deur was uitgelopen in zulk een geweldige razernij, dat hij haast had gehuild, haar had verwénst, vervloekt en nog eens vervloekt? Hoe kwam dat nou? Wie had 'r schuld? Was het huwelijk dan geen gemeen, leugenachtig iets als je 't éne ogenblik deed als tortelduiven; elk beweginkje van je vrouw in je ogen beminneijk, charmant, mooi, teer was – en je 't andere moment in hartstochtelijke woede tégénéover haar stond met iets van 'n beest in je, handen wier dreiging je met geweld in bedwang hield en een spuwíng van vuile, lage, erbarmelijke woorden over het hoofd, dat je pas nog in je handen gehouden had. O wat was dat smartelijk – lélijk van háár om hém zo te térgen, zo lang en aanhoudend te kíjven over een kleinigheid, over een kwartier te laat thuiskomen, – bijvoorbeeld die dag toen ze vis zouden eten – over een brief met zaak-geheimen die hij haar niet wou laten lezen, over 'n vriendin met wie hij onschuldig gekheid gemaakt had, over 'n te grote portie vlees aan de meid, over 'n boord dat te slap gesteven was, over 'n nieuwe das die hij gekocht had en die zij hem dádelijk tégen maakte door honderd flauwe

opmerkingen, – over gód weet wat. En zo was er elke dag wat anders. Soms wel eens twee, drie dagen rust. Maar dan weer 'n bêtise, 'n kleinigheid, 'n naar bed gaan zonder elkaar goeien-nacht te zoenen, 'n blijven woelen omdat ze geen van twee het éérst wilden bijdraaien, zo inslapen diep-ongelukkig met een vréemde naast je. Natuurlijk zou hij ook wel schuld hebben. Zonderling hoe prikkelbaar hij soms was, hoe hij in bizarre woede kon opstuiven, om één woord, een intonatie, een ánders kijken van haar mooie ogen. Het was waar dat dan dat woord, die intonatie, dat ánders kijken vastzat aan een hele reeks kleine incidenten, maar áltijd had hij er spijt van, moest hij lang redeneren om een goede verklaring voor zijn drift te vinden. Zij was schrikkelijk nerveus. Er hoefde maar heel weinig te gebeuren om haar uit haar humeur te brengen. En áls zij uit haar humeur was, prikkelde hem dat, kon hij niet werken, niet met aandacht werken, niet werken met een prettig, aangenaam, volstaan gevoel.

Geen kwestie van: zij was overmatig-zenuwachtig, overspannen-zenuwachtig – hij ontzettend driftig. Dat was één oplossing, maar geen uitkomst. En dan altijd haar stille wrok, haar drensend verdriet dat er geen kind kwam, het uitrekenen elke maand en nóg eens rekenen en de doffe terugslag als ze weer wist, dát er geen kind kwam – zo maanden lang en nu al drie jaar. Drie jaar in afwachting en haar teder genoeg als ze 'n kind van 'n vriendin, of een van de jongentjes van Koos op haar schoot had en haar lief-moederlijke zorgjes dan. . .

Diep in zichzelf gekeerd, bijna zwaarmoedig, stapte hij door, peinzend, overlegend, triestig. Liever had hij er-

gens in een restaurant gaan eten, dan nu weer thuiskomen en de koelheid, het vréemde dat telkens harder tussen hen hing na een ruzie. Zij zou natuurlijk weer kopen, niet spreken, of op haar kamer blijven, óf zitten met rooie ogen. Het was me ook 'n scènetje geweest! Een van de twaalf mooie, gebloemde borden, 'n stel geschonden. Had zij hem niet gesard? Was zij niet begónnen over die haas, die ongelukshaas. Hazen gaven altijd ongeluk. O, o, wat ellendig om de huiskamer binnen te komen – en de stilte – het vreemde – het ongezellige – het drukkende, wanhopige zwijgen. En de meid! Die beroerde Jans! Jans of 'n ander, dat dee 'r niks toe. De meid irriteerde hem nog 't meest. Misschien maakte die wel dat de ruzie dikwijls zo hoog liep. Meiden in huis was een vloek en vooral in dát kleine huis. De keuken zo net naast de huiskamer en elk woord dat je van elkaar verstaan kon. Elk woord. In de keuken kon je 't minste geluid van de huiskamer horen en als 't stil was hoorde je zelfs de meid kúchen. Dat gaf de vervloekte gêne. Dat prikkelde je tot woede als Tilly in haar kwaadheid te hard sprak of niet verkoos zachter te praten. Had de meid er van nodig? Was het niet verduiveld onkies en opzettelijk – natuurlijk dee ze 't opzettelijk, al zo dikwijls had hij haar gewaarschuwd – 'n vreemde, 'n meid in 'n ruzie tussen man en vrouw te betrekken? Dát was het enerverende van die woning. Je was nooit met elkaar alleen, voor de meid om tien uur naar haar zolderkamertje ging. En de hele dag was ze anders bij je, hóórde ze als er woorden vielen, hóórde ze als hij driftig was, hóórde ze als er 'gekopt' werd, als noch meneer, nóch mevrouw een woord met elkaar spraken. Het was om te vloeken. De meid

maakte je zodoende tot 'n komediant, tot een huichelaar. Soms keek je woedend je vrouw aan, sprák je met ingehouden, kalme stem. Voor de meid. Soms zei je in kwaadheid de brutaalste dingen ángstig-fluisterend. Had-ie laatst niet, toen Tilly een zenuwtoeval had gekregen na een gedempte woedende ruzie, de meid geroepen, haar een glas water laten brengen en leugenachtig-vrindelijk gezegd: 'mijn vrouw is ineens niet lekker geworden. . . ?' Hoorde de meid niet alles? Wist de meid niet alles? Had ze vanmorgen weer niet gehoord, hoe hij met een vloek het bord had stuk-gesmeten en de deur achter zich toegedreund? Had ze gister Tilly niet horen huilen? . . . O eigenlijk was hij een beest, een ellendeling, een ploert dat hij oorzaak was dát zij huilde, zich ongelukkig bij hem voelde. Want ze was toch zo een engel als ze in haar humeur was, zo goed, zo opofferend, zo helemaal niet zelfzuchtig. En wát had ze aan haar leven? Wel-beschouwd niets. Ze bleef haast altijd thuis, werken en schoonmaken en goed verstellen. En ze had toch een veel beter huwelijk kunnen doen, in meer onbekrompen omstandigheden kunnen leven. Nou eens 'n eed doen, om géén ruzie meer te maken, kálm te zijn, niet meer driftig. Wat een zonde dat geschonden stel! Als-ie maar wist wáár ze die gebloemde borden verkochten. 'n Vrouwetje dat zó op haar huishouden paste, zo de zaakjes bij elkaar hield. En hij zo krankzinnig-driftig om een dwaze kleinigheid! Nou ja. Nou ja. Maar had zij niet gezegd dat ze die haas liever in 't water smeed dan 'm nou nog an Koos te zenden? En had-ie die haas niet voor Kóós gekocht? En had-ie 'r maar één ogenblik bij nagedacht toen hij zei: wat 'n vet beest en hoe jammer dat die man 'r geen twéé

heeft, Suus is 'r ook zo dol mee. . . – Was dat 'n misdaad van 'm geweest. En mocht-ie dan niks meer zeggen? Goed en wel, maar áls ze hilde, áls ze hilde. Ze was zo'n lieve, nobele meid. . .

Onrustig-bedrukt liep hij de trap op, zette hard zijn stok in de standaard, trok z'n demi uit, bedacht zich nog eens óf hij uit z'n humeur zou blijven, om te tonen dat hij de mán was en geen lust had om 't altijd 't éérs goed te maken of prettig naar haar toe te gaan, haar knuffelen en afzoenen. Nou 't láátste dan maar – voor de vréde – voor de huiselijke vréde. Maar ze was niet in de huiskamer. In de keuken hoorde hij haar praten met de meid – de meid – de meid, en het pruttelen van vlees dat te braden stond. O, o, o – wat 'n beroerde maaltijd weer. Als je in de huiskamer was, vóelde je opnieuw wat 'r gebeurd was én dat je gelijk had, dat álles háár schuld was. Gedrukt, onplezierig ging hij zitten, opziend tegen het stugge zwijgen. Maar dan ineens in 'n opwelling, in een verlangen naar vriendelijkheid en wat onnozel huiselijk geluk, riep hij schijnbaar luchtig:

'Tilly. . . ! Tilly. . . ! Waar ben je?'

'Hier!', riep ze vanuit de keuken.

Hè, wat friste dat op, hoe pleziérisch die klánk van haar stem-dat-ze-niet-meer-kwaad-was. . .

Opstaand liep hij de gang door, de keuken binnen.

Tilly zat op een keukenstoel naast de tafel. De meid wreef de vorken na.

'Dag Til.'

'Dag Guus.'

Ze keken elkander aan, nog wat schuw, beiden denkend

aan de scène, beiden met het toevallig gelijktijdig verlangen om 't weer goêd te maken. Maar voor de meid hielden ze zich in, spraken gewoon over ditjes en datjes zoals hun dat inviel, denkend terwijl aan de scène, de scène. . .

'Niks voor me geweest?'

'Niks.'

'Geen brieven?'

'Nee niks. . .'

Zij glimlachte zwakjes, keek hem in de ogen.

'Is 'r geen boodschap geweest van Maas?'

'Nee, helemaal niks!'

'Ben je uit geweest?'

'Ik, nee.'

'Wat voor 'n blous heb je an?'

'Me gewone.'

'Draag je die altijd?'

'Natuurlijk. Ken je die blous niet?'

'Nee die blous ken ik niet.'

'Nou die is ook goed. Die blous draag 'k al zolang als we getrouwd zijn, niewaar Jans?'

'Mevrouw draagt 'm altijd, altijd. . .'

'Nou maar 'k heb 'm toch nooit gezien. . .'

'Nou dan vergis je je, hoor. . .'

'Nou dat kan wel. . .'

Zo traagde het gesprek over niets. Maar in hem kwam een aangename verheuging dât ze met 'm sprák, dat 't weer goêd was, dat ze niet kopte vandaag. Graag had-ie haar gepakt. Maar de méid. Zoekend om wat langer in de keuken te blijven, begon-ie dan weer:

'... 'k Ben Dolf tegen gekomen.'

'Zo heb je Dolf gezien?'
 'Ja – en 'k zou je groeten.'
 'En had-ie niets bijzonders?'
 'Nou Miepke is wat onplezierig.'
 'Wat scheelt ze?'
 'Wat ze scheelt zei-die niet. Hij had zo'n haast.'
 'En wanneer komt-ie weer is an.'
 'Misschien zondag. 't Is zo'n end voor 'm, niet?'
 'Ja 't is 'n heel end.'
 'En wat eten we?'
 'Lekker. Je zult smullen . . .'
 'Nou 'k heb goeie honger.'
 'Da's wat nieuws, hè, Jans, dat meneer honger heeft, hè?'
 'Nou,' lachte Jans, 'meneer het wel altijd honger.'
 'Vin je niet Jans dat meneer mager wordt?'
 'Nou! . . . De botten steken d'r bij meneer uit,' lachte Jans weer.

En het gaf een gevoel van grote, genoegelijke huiselijkheid dat ze zo spraken met hun drieën in het keukentje, waar alles glansde van kalkwit en koper.

'Kom je niet binnen?' vroeg hij weer.

'k Kom dadelijk . . . Drink maar vast je bittertje.'

Neuriënd liep hij terug, blij, opgelucht, kreeg de bitterkaraf uit de behaaglijke kast, waar blinkend en helder de glazen en het bordengerij stonden. Wat de kamer anders werd als zij goed op hem was. Dan werden de kamervoorwerpen van een gelukkige vertrouwelijkheid, herinnerde alles aan háár, aan háár zorgen, háár liefde . . .

Zij kwam nu ook binnen, bij hem, en ze zoenden elkan- der, armen om elkaar heen, voorzichtig, dat niet de meid het geluid der zachte smakjes zou horen. En dan zacht,

teer-fluisterend ging het gesprek:

'...Is 't nou weer alles goed, Tilly...?'

'...Helemaal goed...'

'En hou je nog van me?'

'Alles.'

'Hélemaal alles?'

'Hélemaal alles.'

'Denk je an niks meer?'

'An niks.'

'En ben je nog verliefd op me?'

'Helemaal verliefd.'

'Zeker nog maar 'n béétje, hè?'

'Nee, alles, álles...'

'Alleen van mij?'

'Alleen van jou, lieve Guus...'

'Van niemand anders?'

'Alleen van jou.'

'Ben ik slécht voor je?'

'Nee, je bent 'n engel...'

'Heb je me niks te verwijten?'

'Niks, niks... Ik ben slecht voor jou.'

'Nee m'n snoetje... Ik ben slecht...'

'Je ben alleen maar wat driftig...'

'Hou je álles van me?'

'Alles, alles, álles...'

Als twee kinderen stonden ze in omarming, herhalend de woordjes van élke dag, onverzadigd ze te horen, el-kander zoentjes gevend – hij heel-teer op haar mond, naast haar neusje, op haar kinnetje, op haar ogen – en dan was er weer het oude gestoei, zij zich verwerend, hij proberend haar te zoenen op de oorgaatjes.

‘Hé, nee toe, Guus...’

‘Eentje...’

‘Hè, nee tõe...’

En dan ’n zachte gil als haar oor nagonsde van het zoen-smakje.

‘En ga nou je bittertje drinken, hè?’

Zij schonk het in, tellend de drupjes elixer, bijschenkend de klare en proevend met vies gezicht – hoe hij dát lekker kon vinden – dat wrange, nâre goed. Hij, verliefd, trok haar neer op z’n knie en dan zoenden ze elkaar lang op de mond, kijkend in elkaars ogen, volkomen van overgeving, volkomen van óngehinderd geluk.

‘Nou – en nou geen gevrij meer,’ rukte ze zich los: ‘en niet te veel bitteren, hoor! Eén is genoeg...’

Alleen op de sofa, lui-uit, beluisterde hij nu het klinken der stemmen in de keuken van Tilly en de meid. Wonderlijk hoe hij zich nu gehéél ánders voelde, onbezorgder, jonger, frisser, dan straks op straat, toen hij murmurde over de kwestie. Als zij lief, goed voor hem deed, voelde hij zich kalm-plezierig, als er zwijgen, vervreemding in de kamer was, chagrineerde een ontstemming, die hem lústeloos maakte. Hij hield innig-veel van haar, innig-veel. Maar hõe dan het raadsel van zijn haat, zijn felle haat als hij driftig werd en hun wrede woorden elkander trachtten te wonden? Dat was gek, gék én afschuwelijk. Stonden haat en liefde dan zó dicht bij elkaar? Wat deden ze als kinderen, als grote, domme kinderen! Zij stoorde hem in zijn gesoes, kwam nóg eens bij hem zitten.

‘Nog vijf minuten, Guus, dan zijn de aardappels gaar.’

‘Zo wijfje.’

Ze hield zijn hand vast, streelde die, zelf vol berouw over de scène. Hij was toch zo goêd, zulk een lieveling.

Guus keek haar aan, dwong haar hoofd op zijn borst, zoende de pluimpjes van goudhaar.

En hij sprak niet, zich overgevend aan de nu prachtige stilte, stilte van twee levens in één sfeer van sympathie.

In deze stilte waren de beste momenten van hun liefde, – het rusten tegen elkaar, ganselijk evenwichtig, zonder haatlijke stoornis, zonder bijgedachte. Nu dachten zij wel beiden aan elkaar, aan niêts anders. Liefde was mooi, een teer ding, iets zeer subtiels dat sterkst was van leven in een stilte als deze. Hij híêld van haar. Zij van hem. Onverminderd.

Zij voelden dat béiden, ondergingen het moment van geluk – eindigden met elkaar in de ogen te zien, zonder hartstocht te zoenen.

Maar de meid klopte aan het beschot. De aardappelen waren gaar. Tilly bedrijvig ging naar de keuken; hij in een prettige stemming knoopte zijn servet om, schoof de stoelen bij, alles gemoedlijk, in visie van een rustige werkavond bij de lamp. En dan in de kring van het licht, op het rond van de tafel, tussen de glanzingen van vorken, borden, glazen, werden de schalen gezet door Jans én door haar, de schalen van wit, naast de borden van wit, op het tafelkleed van wit.

Ze zat naast hem en in oude vertrouwelijkheid raakten hun knieën. Dat deden ze zo, zolang ze getrouwd waren. Dubbel opgewekt door het bittertje overzag hij de tafel, al de bekende dingen van elke dag.

“k Heb juist zo’n trek in gehakt,” zei hij dan, zich herin-

nerend dat ze 's morgens gehakt had besteld.

'Nee, 't gehakt is wel kláár,' lachte ze, 'maar dat krijg je nou niet. . . Nou zul je eens extra smullen.'

'Wát smullen,' zei hij verwonderd, niet meer opgewekt. Ze had het deksel van de grote schaal opgelicht, keek naar zijn gezicht dat verstrakte.

'De . . . haas . . . ' zei hij, scherp.

En snel als de bliksem, gedachten die opspatten als knet-tervonkjes in donker, gedachten die opvlamden nóg terwijl hij kort en scherp de twee woordjes zei, redeneerde hij bij het zien van de gebraden haas: – nou heeft ze 't vertikt om 'm an Koos te zenden – toch d'r wil willen doordrijven – had 'k 'm gekocht voor Koos of niet? – Da's toch weerlichs brutaal om 'm nou zelf te brajen. – Veel meer, veel meer dacht hij. Het was een scherpe vlamming van kwaadheid, 'n raar moment van vlugge, heldere gedachtetjes.

'Ja, de haas,' zei zij, knikkend.

Hij zich inhoudend begon stug te praten.

'Sar je me nou met gewéld. . . ?'

'Maar Guus, wie sart 'r nou?'

'Jij, jij, jij!'

'Ik. . . ? Met wat dan?'

'Wel allemachtig. . . ! Wel allemachtig. . . ! Heb 'k geen kaart klaar gelegd om 'm per postpakket an Kóós te zenden?'

'Nou ja. . . ! Maar nou wou 'k 'm liever zelf houden,' redeneerde zij.

'Da's niet waar. Da's niet waar. Dat lieg je!' zei hij grof, driftig z'n mes náást z'n bord leggend. En terwijl hij dat zei ging het bliksemend gevlam van gedachten, had hij

alles beredeneerd in één snelle ziening van de twist van die morgen in verband met de haas op táfel. Zij wou háár zin doordrijven, doordrijven, doordrijven. Zij sárde hem, rekte de kwestie met geweld.

‘Wie liegt ’r?’ vroeg zij gepikeerd.

‘Jij! jij! jij! als ik de kaart voor ’n postpakket geschreven heb – dan was die haas voor Koos, voor Kóós! En niet voor ons! Maar jij vertikte ’t, jij verdomde ’t.’

‘Da’s niet waar! ’k Wou jou is verrassen.’

‘Dat liég je,’ fluisterde hij met bedwongen woede, ‘je wou ’m niet an Koos zenden!’

‘En wat heeft Koos nou an zo’n haas,’ begon zij te redeneren, ‘wat heeft-ie an zo een haas. Wij eten nooit haas. Nou wou ’k zélf is haas eten. . . ’

‘Dat verzin je nou maar.’

‘Op me woord. . . ’

‘k Geloof je woord niet.’

‘Ach Guus geloof me nou. . . ’

‘Nee – ’k geloof je geen jota. . . Jij heb gedacht: nou zal ’k is tonen da’k ’m tóch niet an Koos zend! En Suus zal ’m niet hebben. . . En dan hou ’k ’m zelf! . . . ’

‘Nee dat heb ’k niet gedacht.’

‘Dat heb je wél gedacht.’

Bleek-zwijgend leunde hij achterover. Dat liep toch de spuigaten uit! Eerst ’s morgens de herrie over de haas. Hij woedend ’t huis uitgelopen. Zij an ’t huilen. Dan kom je ’s middags thuis, maakt ’t weer goed, pakt elkaar en verdomme dan zij nóg eens de brutaliteit om ’m met die haas te sarren. Als hĳ ’n kaart voor ’n postpakket schreef, dan hād zij ’m weg te zenden. Die vervloekte, vervloekte koppigheid. . .

Zij 'n beetje angstig dat ze haar zin had doorgedreven, wiebelde van zenuwachtigheid met 't ene been. Was dat nou zo érg? . . . Ze had geen zin om 'm an Koos te zenden, omdat 'r nou al ééns ruzie over geweest was. En toen had ze éérlijk gedacht – daar kon ze 'n eed op doen – 'k zal Guus 'r zelf is an laten smullen. Die houdt zo van lekker eten. 'k Zal 'm is verrassen. En de hele middag was ze er voor in de keuken gebleven, om 'm zachies te laten brajen.

'Hè toe nou, Guus,' vroeg ze vleierend, 'zet nou geen boos gezicht; hè, toe nou . . . Laat 't eten nou niet koud worden . . .'

'Nee, 'k lúst geen haas . . .!'

'Hè, toe nou . . . 'k Heb 'r zo me best op gedaan . . . Hè toe . . . Snij 'm nou is netjes voor . . . En smul d'r is an . . . 'k Zie je zo graag smullen . . .'

Hij, zwijgend, bleef teruggeleund. Nou zou-die zich inhouden en is geen ruzie maken. Maar toegeven an die grillen dat dee-die niet. Kan je begrijpen! Niet om zo veel!

' . . . 'k Eet geen haas,' begon hij weer kalm: "k heb nou eenmaal de haas voor Kóós gekocht en 'k smijt zo niet met geld! . . . Geef nou maar 't gehakt op tafel en zend 'm gebrájen an Koos . . .'

'Nee,' weigerde ze, zenuwachtig: 'dat doe 'k niet. Wat mot-ie wel denken! . . . Dan denkt-ie dat wij 'm niet lusten, dat-ie niet goed is . . . En gehakt kan je bewaren tot morgen of overmorgen . . . Je kan geen gebrájen haas an iemand zenden . . .'

'Dan zend je 'm niet.'

'Nee 'k zend 'm niet gebrájen . . .'

'Dan laat j-'t staan. . . '

'Toe, toe snij 'm nou voor! . . . Wil ik 'm snijden. . . ?'

'Nee! . . . Je verstaat toch Hollands? . . . 'k éét 'm niet. . . '

'O, o, o, wat 'n man,' klaagde ze: 'daar heb 'k de hele middag voor in de keuken gestaan. . . '

Er kwam een langer gezwigg. Hij, nors, speelde met z'n vork; zij, bleek, nerveus, leunde met het hoofd op de hand. De klok tikte, rustig van slag en in de keuken hoorde je de meid scharrelen aan het petroleumstel, bezig met het water voor de thee. Er was nu in beiden een begin van geïrriteerdheid, hij wachtend of zij zou bijdraaien, zij hopen dat-ie nog zou gaan voorsnijjen.

Maar hij bleef stil en die stilte – met de meid, de meid in de keuken – prikkelde hen beiden. Er was niets hatelijkers dan die stilte – het zwijgend gewacht van de schalen – het witte glanzen der schalen – de schalen met de opstaande oren – de glazen met zwemmingen van licht – het rustig olie-en-azijn-stel – de matte ronding der bordes – het schuine-gekeerd-staan van de sauskom – de waterkaraf – de vermoeiende irriterende wachting der tafelingen.

Zij nerveus, op huilen af, begon nóg eens te smeken en snel gingen hun stemmen.

'Toe nou Guus. . . 't eten wordt koud. . . '

'Kan me niet schelen.'

'Sar!'

'Jij bent de sar!'

'Daar sta 'k de hele dag voor in de keuken!'

'Had 'm an Koos gezonden!'

'Toe 't eten wordt koud. . . '

'Nee, 'k eet niet. . . '

‘Toe, eet nou ’n stukkie haas.’

‘Ik wil jouw haas niet . . .’

‘t Is mijn haas niet . . .’

‘Voor geen goud eet ’k ’n stukkie . . .’

‘O, o, alles wordt koud . . .’

‘Dat wou jij toch! Nou heb je toch je plezier . . .’

En wéér loomde het prikkelend, ophitsend zwijgen in de kamer, zaten zij als in ernstig gepeins, bijna somber, met een heftiger groeiing van vervreemding, die aan elke ruzie voorafging. Al zijn eetlust was weg inééns door de ingehouden woede, door de zenuwachtigheid die zijn keel en handen van een onaangename kamer-heetheid maakte.

Terwijl dacht-ie an de meid. Wat moest dié weer denken dat ’t binnen zo stil was, dat ze in ’t geheel niet geroepen werd om haar eten te halen. Wat stond dat ridikuul, ridikuul. Je kon d’r toch niet zonder eten laten. Hoe moest dat nou? Hoe moest dat nou? Wel tien minuten had ze nou al gewacht. Dat ging niet, ging niet, ging niet. Wel vervloekt, daar had je ’t gehuil weer! In ’n drift stond-ie op, lopend heen en weer in de kamer, zich opwindend, redenerend, redenerend dat hĳ gelijk had, dat zij geen vrouw was om mee te leven, dat ze hem ongelukkig maakte, dat zij an álles schuld had. Zo liep hij zichzelf op te winden. Zij stil-snikkend werd nerveuzer, schrikkelijk-nerveus door zijn egaal-geloop, zijn gezwijg. Als-ie maar wat zei. Maar hij zei niks. En dat geloop. Dat geloop heen-en-weer. Dat vermoeiend geloop. En al ’t eten dat koud werd. De stijve aardappels, de kouwe erwtjes. Waar zij de hele middag an gewerkt had. Zo’n sar, zo’n judas. Al haar werk telde-die niet. Niet zóveel maalde-

die om wat zij dee. Daar had ze voor gestaan van enen tot zes. Voor al dat kostelijk eten. Voor zo'n heerlijke haas. Zo behandelde-die haar altijd – als 'n huishoudster – als 'n meid – alsof ze bij 'm in betrekking was. O, o wat 'n man! Als ze 'm maar nooit ontmoet, nooit gezien had, nooit met 'm getrouwd was, met die ellendeling. Zo'n lekkere bruine saus en die haas die zo zachies in z'n bloed gebragen had. . . Die sár. . . ! alles koud laten worden. Al d'r moeite voor niks. En zenuwachtiger wordend snikte ze nu luid-op verwijtend, klagend:

'... O! o. . . ! Als me broer is wist hoe ongelukkig 'k met jou ben! O! o! o. . . !'

'Tais-toi devant la servante!' zei hij driftig, zelf hard prattend.

'Kan me niks schelen, niks. . . Láát ze 't horen,' snikte ze in haar zenuwwoede.

O, de meid, die vreemde in de keuken, die álles, álles hoorde. Dat maakte hem razend. Waarom antwoordde zij niet in 't Frans, als hij Frans sprak? Wat had de meid 'r mee nodig!

'Si tu dis encore un seul mot!' dreigde hij, wit van woede en snel-fluisterend, omdat-ie de juiste Franse woorden niet kon vinden: 'hou je mond voor de meid! Versta je! versta je. . . !'

Zij snikte zachter. Hij liep op en neer, op en neer, de tafel langs naar het raam en weer terug, altijd haastig op en neer. Wat moest de meid denken, die beroerde meid, die toch al zo op háár hand was! 't Was om de ogen uit je hoofd te schamen! 'n Meid, die nou al 'n kwartier op haar eten wachtte. En natuurlijk te luisteren stond. Wel allemachtig, allemachtig!

Plotseling stond hij stil, fluisterend:

‘...’k Roep de meid, hoor je?... Schei uit met je gehuil!... Versta je?... Maak ons niet állebei belachelijk! Versta je? Versta je...!’

Zij probeerde zich goed te houden, draaide zich af naar de pendule. Hij, met een stem zonder kwaadheid, riep rustig dan:

‘...Jansie!... Jans...!’

De meid in haar pompadour kleedje klopte aan, keek verwonderd. Ze was jong en fris, begreep dat er ‘mot’ was, hield zich maar zo.

‘Roep u meneer?’

‘Jans... de haas is niet lékker – niet vers. Je moet ’t gehakt dan maar even brengen.’

‘Goed meneer...’

De deur piepte toe en Tilly nu driftig, zich opwindend, viel dadelijk uit...

‘O man! man!... Als ’k maar wist hoe van je af te komen!’

‘Tais-toi devant la servante...!’

‘...Judas! Sar!... Al me werk voor niks!’

‘Veux-tu te taire, oui ou non?’

‘Al me werk voor niks! Beul! Beul...!’

‘Zeg dat nou nóg is!’

‘n Beul ben je! ’n Beul! Al me werk voor niks! Je huishoudster ben ’k!... Je meid! Anders niks!’

Woedend stoof-ie op haar toe. Maar de deur piepte, en hees, geel-bleek van opwinding, zei hij nog eens, kort, scherp:

‘Tais-toi devant la servante!’

De meid zette de schaal met het gehakt op de tafel, wou

weer heengaan, zelf voelend dat ze te veel was.

‘Wacht even, Jans... Neem ’t ineens mee... Heb je aardappelen achter?’

‘Ja meneer...’

‘En groente?’

‘Nee meneer...’

Hij, haastig, onhandig, sneed een brok van het gehakt, lepelde groente, lepelde saus, daarbij morsend op ’t wit van de tafel. En dan proberend komedie te spelen, om te verbérgen, te verbérgen de ruzie, lachte hij flauwtjes, rustig zeggend: ‘En nou zal de kat wel niet met je maag weglopen, wat Jans?’

‘Nou dat geloof ’k ook,’ lachte de meid, die liever van hém dan van háár bediend werd en al bang was geweest dat ze vandaag niks zou krijgen met de ruzie, die die kérel altijd maakte, dan om dit, dan om dat. ’t Werd ’n lamme dienst met al die haarlemmerdijkies. Hoe was ’t gosmogelijk dat zij zoveel van hém afwachtte! Zij had ’m al lang d’r nagels in z’n vlees gezet. Was me dat ’n kérel! Daar maakte ’n vrouw zich de hele dag de sappel voor. En zo’n smoesie dat de haas niet vérs was. Alsof ze niet alles hoorde, al sprak die Frans... Nee, dan most-ie vroeger opstaan... Zo’n zonde van de haas!...

‘Heb je zo genoeg saus, Jans?’

‘Best, meneer.’

‘As je niet genoeg heb, kom je maar weerom...’

De deur piepte dicht. Hij begon weer te wandelen op en neer, op en neer, de tafel langs naar het raam, van het raam naar de tafel, minder opgewonden – met wat berouw, er lichtelijk spijt over hebbend dat Til zo gebukt-snikkend zat, bij de tafel, bij al die schalen, bij de schaal

met de bruin-gebraden haas. God, god, wat 'n leven! En waarom had ze dan maar niet dadelijk 't gehakt gegeven? En als ze 't gehakt had gegeven, zou 'r geen ruzie van gekomen zijn. Hij wou geen haas. Die haas h  d-ie voor K  os gekocht en omdat zij gedacht had dat-ie 'm voor S  us wou, vertikte-die 't om 'm zelf te eten. Dat was logisch. Nou. Enfin. 't Is weer gepasseerd . . . en 'n dood-zonde is 't ook niet – en ze dee 't ook wel misschien met 'n goeie bedoeling – en 't was voor 'n vrouw toch   k niet aangenaam als ze z  rg an 't eten besteed had, dat alles koud werd. Dat herinnerde-die zich nog van z'n moeder die ook wel is zo gehuild had – en hoe kinderachtig hij 't dan van z'n vader vond om zo'n herrie over eten te schoppen. Maar h  j schopte geen herrie over 't eten. Hij maakte nooit aanmerking. 't Was hier de kwestie van . . . Nou   k goed . . . Maak 't maar weer in orde. Ze heeft toch zo d'r best gedaan. En anders weer 'n hele verstoorde avond, dat je niet werken kan . . . of uit verveling naar 'n koffiehuis loopt! . . . En hij m  est vanavond werken. Anders kreeg-die morgen last met z'n patroon. En met die papieren kon je toch niet naar 'n koffiehuis gaan . . . En ze was *au fond* zo'n goeie, beste meid . . .

'Kom nou Til,' zei hij zacht, knielend om haar gezicht te kunnen zien: 'kom nou . . . Laten we maar weer goed worden . . .'

Maar zij overspannen, opgehitst door zijn gezwijg, zijn heen-en-weer lopen en de tragedie van het koud-geworden eten, schoof haar stoel driftig achteruit, hem half-wegduwend.

'Laat me met rust, judas, sar!'

Haast verloor hij zijn evenwicht. Dat zette hem weer in

zijn wrok, in zijn verbitterdheid, in zijn gevoel van vër-
óngelijkt te zijn.

‘Zo . . . Dus je wil niet . . . Je wil niet . . . O God, mens als
’k me niet inhield . . . niet inhield voor de meid . . .’

Heftig liep hij op en neer, op en neer, zelf nerveus, háár
nerveuzer makend – toen met een ruwe ruk aan de stoel,
plofte hij neer in de fauteuil bij het raam.

Zij zat in de lichtkring van de lamp – hij bij het raam. En
ze zagen elkander nu niet, beluisterden elkanders kleine
geluiden. Meer omschuivend, geïrriteerd, moe, wilde hij
door de ruiten kijken. Maar het was zeer donker buiten
en het glimmende, matte glas deed hem de kamer zien,
de gehele kamer, als een zacht interieur in goudwaas. Al-
les spiegelde vredig in ’t glas, het behang, de tafel van
wit met de zilveren vorken, de glazen, de schalen, het
olie-en-azijn-stel, de waterkaraf – daarboven de gaskroon
met de gebloemde ballons – en dáárvoor onbewogen
haar kleurig silhouet, de buste, de steunende armen, het
hoofd met de wazing van haar. Maar nu was hem dat al-
les vijandig, hâtelijk, bezag hij het met ogen van woede.
Ze had hem geduwd, gedúwd . . . O, wat haatte hij die
vrouw, die telkens het equilibre in zijn leven verbrak.
Wat háátte hij haar. En dat ’r nooit ’n uitweg kon ko-
men, nooit –, dat ze an elkander vast zaten, vást, vást –
zij aan hem – hij aan haar – Koos die had ’t zelf árm –
Koos zou ’r niet in huis nemen – Koos met z’n zes kinde-
ren en ’n ziekelijke vrouw. – O, wat ’n ramp. – Die ruzie. –
Die ruzie. – Dat niet bij elkaar horen, dat telkens over-
hoop liggen. – En d’r waren toch wel ándere vrouwen –
vrouwen met ’n lief humeur – die niet uit alles venijn zo-
gen – niet zo hatelijk eigenzinnig waren. – Daar had-ie

nou voor gewerkt van negen tot zes, de hele dag druk in de weer, op kantoor en voor commissies. – En dan kwam je hongerig thuis – en verpestte zij je rustige uurtjes. – Dacht ze ooit aan hém? – of hij moe was? – of hij behoefte had aan rust en gezelligheid? – 'n Mispunt was ze – 'n egoïst – 'n nâre, ellendige meid – kijk nou die huiskamer is – alles zo gezellig – en de tafel zo vriendelijk – en dat zij je maar laat zitten als 'n hond, zonder eten – en nou al zeven uur – van half een af tot nou an toe niks gegeten – en strakkies weer werken, wérken! – Voor wie werkte je? Je werkte voor háár, voor jezelf had je niet zoveel nodig. – Die egoïst – die lamme, lámme meid – zo smerig-koppig – om die haas te brajen – 'n haas van twee gulden vijftig voor burgermensen! – 't kwam niet te pas als je op de kleintjes moest passen om 'n haas te eten – voor Koos was 't wat anders – die kréég 'm – en Trui was zo ziekelijk – en 'm te duwen, te dúwen, alsof die 'n kwajongen was – en zo leeg, zo beroerd als je je voelde zonder eten – kijk d'r nou zitten als 'n martelares...! 'n martelares! Wat bliksem, ik wou toch gehákt eten...!

Verbitterd zat hij te densen, moeder wordend, lustelozer.

Zij bij de tafel was plotseling kalmer geworden na haar uitval, probeerde zichzelf weder op te winden. – Was 't waar of niet? – Had ze niet de hele dag in dat nare keukentje gezeten? – Had ze zich niet uitgesloofd om hém te verrassen? – Zo laag, zo gemeen, zo misselijk om alles kóúd te laten worden – alles koud als ijs – niks kon je meer eten – en waarom nou? – Omdat zij die haas had gebrájen. – Nee maar, stel je nou is voor 'n gebrájen haas an Koos te zenden! – Wat zou die wel denken? – Dan

zou Trui zeggen én met recht: die lusten ze zeker zelf niet – of da's 'n haas met 'n luchie. – Wie gaf een gebrá-jen haas cadeau? Dat dee je niet. – Zo'n dwarsdrijver. – Zo'n vreselijke egoïst om 'n vrouw voor niks te laten sjouwen. – Met de dag werd-ie erger. – Vanmorgen 'n bord stuk gesmeten. – 'n Heel stel geschonden – zo een prachtig stel. – Gewoon krankzinnig was die man bij tijjen – wat 'n drift als ze 'n aanmerking maakte – wat 'n toon als 'n boord niet goed gesteven was – nooit veegde-die z'n voeten, al lagen d'r drie matten in de gang. – Als God 'r maar liet doodgaan – gauw doodgaan – vanavond nog – op 't ogenblik – wat had ze an haar leven? – 'n Man waarvan ze niet hield – die ze wel bij tijjen zou kunnen vergiftigen. – An de meid dácht-ie. – Die gaf-die behoorlijk op tijd d'r eten. – En wát 'n portie! – Wat 'n krankzinnige portie gehakt. – Om haar te sarren natuurlijk. – Daar dee-die 't om! – Dacht-ie 'r nou an of zij soms honger had? – ze had toch niks anders gedronken dan 'n kop koffie om twaalf uur! – Vroeg-die of zij flauw was? Nou zat-ie te koppen. – Nou strafte-die zichzelf ook. – 'n Haas én gehakt op tafel, goddelijke erwttjes uit de bus – en alles kóúd laten worden. – O, o, die stilte maakte haar zo nerveus – ze zou zo wel álles van tafel kunnen smijten, zó nerveus als ze er van werd. – En sprák-die tenminste maar 'n woord. – Wat dee-die nou? – Nou snoot-ie z'n neus – Jezis, als-ie is hilde. – Nee, huilen dee-die nooit. – Nou maar, hij hād toch z'n neus gesnoten en verkouwen was-ie niet. – Als-ie is hilde – als – als – o die stilte, hè! – Kwart over zeven. – Die idioot, om niet te eten! – Om niet te willen eten. – En hij zag 'r toch bij tijjen zo blekies uit. Als-ie nou maar wat zēi. – Aardappeltjes kon

je in 'n paar minuten opbakken en gehakt hinderde niet.
– Als-ie nou maar één woord sprak.

Zij trilde nu van zenuwachtigheid, begon weer te huilen, wat hém deed beven van woede, dat gehuil, dat vervloekte gehuil. Als ze niet ophield zou-die opstaan, z'n hoed en jas krijgen en 't huis uitlopen. Die egoïst – dat schepsel!

Maar dan klonk haar klagende stem.

‘... Ach toe, Guus, kom nou éten... kom nou éten...’

Hij antwoordde niet, verwoed, nu héél zeker wetend dat hij gelijk had, dat hij onder de plak zat, dat hij niets, niéts van haar hield, nooit van haar gehouden had.

‘Ach toe Guus... Eet dan maar wat je wil... ’t Kan me niet schelen... Maar hou je mond niet...’

Ze keerde zich om, maar hij zweeg, stil-verwoed, vast-besloten geen woord meer te zeggen. Geen woord meer. Moe als hij was en flauw van honger hield hij zich daaraan vast. Z'n hoofd dee hem zeer, haast op hoofdpijn af.

‘Ach toe nou Guus... Zég nou wat...’

Zijn zwijgen hitste haar op, maakte haar van een schrikkelijke opgewondenheid.

‘Hoor je me niet...!’

Nee. Hij verdraaide 't. Ze had hem nu zo lang getemp-teerd dat hij er genoeg van had. En hij had niet kúnne spreken. Raar. Hij had geen woord kúnnen zeggen. Zo zaten de zenuwen hem in 't hoofd. Hij verdrááide, verdrááide 't.

‘Als je niet antwoordt, niet antwoordt,’ zei ze hees, het hoofd zenuwachtig in de handen bewegend: ‘als je niet antwoordt... o je maakt me gek, man! – Je maakt me krankzinnig, krankzinnig...!’

Nóg antwoordde hij niet. Zonderlinge verlamming was om zijn wil, om zijn denken. Alles was hem om het even, wat ze dee, wat ze zei. Maar opeens in paroxisme van woede, zenuwuitbarsting begon ze met het blonde hoofd tegen de tafel te slaan, dat de glazen rinkelden en 'n vork door de dreuning op de grond viel. Ze leek wel waanzinnig van opwinding. Dat dompe bonzen schrikte hem op uit zijn willoosheid, dreef hem in woede uit zijn stoel. Het schándáál voor de meid. Ruw greep hij haar bij een arm.

'Ben je krankzinnig...! Veux-tu finir! Veux-tu m'écouter!'

Zij blind van woede en opwinding – alles kropste nu los, stoof op, heen en weer lopend, de handen wringend, luid-uit, zonder aandacht voor hem klagend, klágend, smartelijk-klagend, stem die tot schreeuw oversloeg.

'... O God! God...! wat 'n ellendeling om z'n mond te houden... als 'k zó soebat... zó soebat...'

'... Veux-tu te taire...!'

'... O wat 'n huwelijk! Wat 'n huwelijk...! Hoe kom ik van die man af... van die kerel... die kerel!...'

'... Als je niet stil ben voor de meid, voor de meid...'
dreigde hij, hees, razend, toch met besef van die vréemde, die luisterende vréemde in de keuken.

'... O, o... ging 'k maar dood... Had 'k maar de moed... de moed...' klaagde zij door, luid-snikkend, 'om me zo te behandelen...! zo te behandelen...! Ik háát je, háát je, háát je...! hoor je. Ik háát je en dat mag iedereen...'

Die laatste woorden had ze háarder nog uitgerauwd. Maar plots kwam er een stilte, een zonderlinge stilte. In zijn

woede, in zijn ángst, opgehitst door de gedachte aan de meid, de méid, en haar ziende zo dichtbij, zo dichtbij met die uitdrukking van haat op het gezicht, slóég hij haar, tweemaal, twéé korte, driftige slagen op het warme vlees van de wang. Ze zei niets, geen woord, huilde niet, keek hem aan verwonderd, ongelovig, niet eens verschrikt, niet verwijtend, niet driftig. Er was plots een stilte in de kamer, een zónderlinge stilte. Op van zijn woede, bonsde hij neer in de stoel voor het raam, hijgend, bijna huilend, sufferig kijkend naar het interieur in goudwaas, dat zacht het glas overtintte. Zij was op de sofa gaan zitten, zonder schreien, zonder verwondering, zonder klacht. De klok tikte regel-matig, regel-matig. En in de keuken, waar geen ander geluid was, raasde het water van de thee.

Kort bleef hij in de stoel voor het raam. De kamer benauwde hem, de stilte benauwde, het kloktikken benauwde. Hij moest er uit, búiten hardop praten, hardop klagen, hardop snikken – ér úit, úit de vervloekte gevangenis – met die vréemde naastan – de meid – de meid. Brusk in zijn doen, trok hij de deur open, zette zijn hoed op, nam de jas in 'n zwaai over de arm, keek háár even aan. Maar ze zat onbewogen, zonder huilen. En in 'n zet liep hij de trap af.

Ze hoorde hem gaan, gáán, gáán, hoorde de huisdeur toebonzen. Wonderlijke veerkracht deed haar plotseling oprijzen, sluwe dingen doen, zonder smart, zonder nágedachte over het hárde dat gebeúrd was, niet meer ónge-daan was te maken. Ze dacht aan niets, niets – niet aan zichzelf, niet aan hem, niet over haar ongeluk, niet over

de brute vernedering. Zacht van bewegen opende ze de kast, nam het gehakt van de tafel, zette dat onzichtbaar op de bovenste plank. Toen riep ze de hond met vriendelijk-roepende stem, liet hem eten aardappelen en erwtes en saus van 't bord van Guus én van haar bord – toen nog 'n stuk van de rijstpudding. Daarbij keek ze toe, star, wat-vermoeid, de ene wang rodig alsof ze er lánq op gesteund had.

Toen schélde ze.

Jans, verlegen-lachrig kwam binnen.

'Schel u, mevrouw...'

Zij, méér nog verlegen, onverschillig doend, met gelaat gewend ván het licht, maar met stem zéker en toonloos, schepte wat pudding op een bordje:...

'...k Had je hélemaal vergeten, Jans... Meneer had zo'n haast... 't Gehakt was wat stijf – net als 'k dacht...'

'Stijf?... Nou de smaken verschillen...'

'Meneer vond 't óók... Heb je zo pudding genoeg?'

'Dank u...'

'En de haas, die eten we morgen... Ruim je daar af...?'

'Had meneer geen tijd voor de thee?'

'Nee – meneer moest nog ergens wezen... Je mag als je gewássen heb wel 'n uurtje naar je moeder gaan, hoor...'

En dan bleef ze rustig op de sofa zitten, terwijl Jans af-ruimde en veegde en het theestel klaar zette. Ze nam de krant op, las, luisterend naar de geluiden in de keuken – óf ze nog niet haast klaar was met die páár vuile borden – wat die meid draalde vanavond... Jans zette dan weer de schone borden en glazen in de kast.

‘Heb je ze góed gewassen?’

‘Ja, mevrouw.’

‘Met ’n schone kopjesdoek?’

‘O jee, ja.’

‘Vanmorgen zat ’r nog eigeel an ’n bord. . .’

‘Nou da’s ’r dan bij toeval an gekomen. . .’

‘Ben je helemaal klaar?’

‘Alles an kant.’

‘Ga dan maar weg. . . Dan ga ik gezellig me krant lezen en ’n kopje thee drinken. . .’

Goddank, de meid had niks gemerkt. Dof, suf, met gapingen in haar geheugen, ging ze nu zitten voor het raam in dezelfde stoel waarin hij gezeten had, trachtte ook naar buiten te kijken. Maar de vervloeiend-glimmende ruiten weerkaatsten alleen het lieve kamerinterieur, de tafel met het theestel, schampvlekjes op de nikkelen ketel, de kopjes, de gaskroon met de bleke ballons, het behang, de lithografieën en dat alles in drapering van teer, fluwelig goudwaas. Dieper toebuigend doemde haar eigen hoofd op, zwartbruin met goudgele oortjes en lang-klagelijk begon zij te snikken, hardop te huilen, hardop, hartstochtlijk-schreeuwend haar smart in de stilte van kamer en keuken.

Bep, die dwaze jongen

Hoger trok Bep z'n been op, in wrevel beluisterend het geanimeerd spreken der twee. Dadelaar zat met het hoofd leunend op de hand, knikkend in plezierig begripen. André, rood-fris van de straat, blij in zijn herinneringen vertelde tussen rookdampjes door.

'... Heel curieus geval... Acute ruggemergsaandoening bij 'n werkman... Verbázend merkwaardig...'

Hij werd gestoord door de huishoudster.

'Zal ik opdoen, meneer?'

'Doe maar op. Doe maar op!'

Luidruchtig vrolijk floot hij 'n wijsje uit de *Zigeunerbaron*. Maar dan weer opgeruimd doorpratend...: 'Wat zeg ik?... Eén aandoening? Twéé tegelijk, hahaha!... Bij vader en zoon... Volkomen zekerheid... En 't prachtige is dat 't ene geval 't ander zo helemaal bevestigt!... Weet je dat ze voor het nieuwe viaduct bezig zijn onder water te werken?... Die twee waren in dezelfde *caisson* om fundering te metselen, nog niet eens bij veel atmosferen. Ongeveer twee. Allebei lélijk 'r aan toe...'

'Hé!'

'Stel je voor dat de moeder van bloedvergiftiging sprak! Stomme mensen. Eerst dacht ik niet aan 't ergste, nie-waar? Bij twéé tegelijk én acuút. De zoon heeft *retentio urinae*... Frappant geval... De vader volkomen *paraplegie*... Als ze 'n week vroeger om me gekomen waren, hè?... De vader geef 'k geen twee dagen meer.'

'k Zou ze naar 't Gasthuis laten brengen.'
 'Jawel, de zoon. Die kan daar béter behandeld worden,
 maar de vader transporteer 'k niet. 'k Heb 'm voorlopig 'n
 strychnine-injectie gegeven.'
 'Ik wil 'm morgen ook wel eens zien.'
 'Verbazend-intressant. Als ze niet bij toeval met *caissons*
 onder water werken, heb je misschien nóóit gelegenheid
 zó'n geval te zien.'
 'Ja, práchtig geval.'
 'En nou heb 'k 'n honger als 'n paard.'
 'En de andere werklui?'
 'Dat zal wel niets zijn, hè? Neusbloeding of zo iets. . .
 Toch wel typisch de oorzaak van zo'n acuut geval, hè? 'k
 Heb al héél wat ruggemergsziekten gezien, maar zúlke
 curieuze gevallen nog nooit. . . En wat heb jij vanmid-
 dag gedaan, Bep?'
 'Niks.'
 'Heb je gewandeld?'
 'Jawel.'
 'Heb je 'n bad genomen?'
 'Jawel. Jawel.'
 'Nou-nou-noú! Wat ben je kort angebonden.'
 'Je verveelt me met al je gevraag.'
 'O.'
 'Ja, gemakkelijk is meneer je broer niet.'
 'Nog altijd wat prikkelbaar, niewaar Bep. Zal wel slijten,
 jongen. Wat overwerkt, hè? 'k Zal je wel beter maken,
 hoor.'
 'D'r scheelt me niks.'
 'Nee, d'r scheelt je niks.'
 'Hahaha!'

‘Als je maar geen verzen maakt en je niet inspant, ben je in ’n paar weken van je duizelingen af. En wat heb jij voor nieuws, Jaap?’

Aan tafel was Bep wéér stil. Over hem zat de goedronddige huishoudster, vriendlijk van zwijgen. André sneed ’t vlees. Dadelaar speelde met z’n vork.

‘Mooi vlees,’ zei André.

‘Vin u niet, meneer?’ vroeg de huishoudster, goedglachend.

‘Snijdt erg mals. Geef jij de groente terwijl eens door, Jaap.’

Het tafelzilver klikte tegen de borden. Van de schotels schudde zacht damp op naar de lamp. Iedereen was zowat bezig met zijn bord. Er drosde ’n zwijgen van rustige gezelligheid.

‘Vertel jij nou is wat, Bep. Je ben zo stil.’

‘Ben ik stil? Ik praat nooit veel.’

‘Beste jongen, wat ben jij veranderd. Vroeger praatte je de hele tafel omver.’

‘Nou. Nou.’

‘Niewaar juffrouw? – Verveel je je hier?’

‘Welnéé.’

De vorken en messen lawaaiden op de borden.

‘We hebben vanmiddag zwáárgeredeneerd,’ zei Dadelaar met ’n volle mond: ‘hahaha! en ruzie gehad.’

‘Ruzie? Over wat?’

‘Over lijksecties.’

‘Júllie?’

‘Je broer vond ’t geméén dat op ’t Gasthuis lijken geopend worden en weer netjes dichtgenaaid.’

‘Wat is daar voor gemeens an?’

‘Nou, dat *is* gemeen.’

‘Ik vertelde van ’n geval van vanmorgen. ’n Vrouw met ’n . . . nee, juffrouw stop je oren maar niet dicht . . . met ’n zonderlinge vergroeiing van de maag. We hebben ’r opengepeld, de maag ’r uitgenomen en ’t zaakje weer nétjes dichtgenaaid . . . Morgen haalt de familie ’t goeie mens om ’r te begraven en weet van niks. Dát vond je broer geméén! Nou vraag ik je . . .!’

‘Dát gebeurt dúizendmaal, Bep.’

‘Zo.’

‘Elke dag.’

‘En wat zóú ’t?’

Kregelig hield Bep z’n vork vast.

‘Wat ’t zóú? Da’k ’t verduiveld gemeen vin. Doen jullie dat bij rijke lui ook?’

‘Als we kunnen, ja.’

‘En zég je ’t an de mensen?’

‘Nee, natuurlijk niet. Dat zou nutteloos herrie geven.’

‘Daar heb je ’t! Dus dat gaat allemaal geniepig? Jullie snijdt maar uit wat je houden wilt en bedot de familie.’

‘Hè, wat ’n uitval! Wordt ’t gedaan voor de wetenschap, ja of nee? Hoe wou je anders bewijzen hebben? En je studenten? Wát doen ze op de snijkamers?’

‘Allemaal geen argumenten. Je hebt niet ’t recht over iemand te beschikken die geen wil meer heeft. Als vader bijvoorbeeld in ’t Gasthuis gestorven was, zou jij z’n lijk dan verminkt hebben voor jouw wetenschap?’

‘Dat weet ’k niet.’

‘Wéét je dat niet.’

‘Ik geloof van nee. Maar je redeneert absoluut vals, Bep.

Je redeneert ziekelijk. Wetenschap is wetenschap. Als iemand bijvoorbeeld in 'n ziekenhuis sterft en niet opgevraagd wordt door z'n familie, mag j'm dan niet op de snijkamer gebruiken? Hoe wou jij dan anatomie leren?' 'En wat komt 't 'r op an,' vulde Dadelaar aan, 'of je begraven wordt zónder 'n maag of 'n hart of 'n lever? Onzin! Met alle respect, onzin! Van wat heeft 'n dooie last? Voor mijn part snijden ze me open van a tot z.'

'Hè jakkes, meneer Dadelaar, we zitten te eten...' zuchtte de huishoudster.

'Nee, Bep, beste jongen: je vecht tegen windmolens! Wel, lieve hemel, steekt 'r bijvoorbeeld wat in om iemand te balsemen? En wat 'n middeleeuwse gedachte om iets gemeen te vinden dat je voor de wetenschap met heel-zuivere bedoelingen doet!'

'Jawel. De wetenschap. Ik heb meelij met de vrouwen en mannen, die jullie te prepareren geeft aan broekjes van het tweede jaar. Ik vind 't vies en gemeen en schándelijk dat 'r gesold wordt met dood vlees; dat jullie beschikt over lijken van arme drommels! En of je lang praat of kort, 't is 'n gemeenheid en nét zo gemeen is 't bedotten van 'n familie, die om 't lichaam van 'n dode komt en niet om 'n mishandeld lichaam!'

'Onzin, Bep! Hoe wou je zóveel zieken beter maken, zonder voorstudie?'

'Daar heb ik 't niet over! Als je niet weet of 'n dode bij z'n leven gehecht was aan zekere dingen, heb je 'm maar niet als 'n stuk vee te behandelen, als-ie niet meer praten kan.'

'Ach wat! Wetenschap is geen gevoelig juffershondje.'

'Snij jij maar is 'n maag uit van iemand die thuis ver-

pleegd wordt!’

‘Dat laat je voor de familie.’

‘Brengh is ’n burgemeester of ’n rijke koopman naar jullie snijkamer!’

‘Dat zullen we heus niet doen, hahaha!’

‘Op zó’n manier vind ik dat jullie gewoon steelt, gewoon lijken schendt!’

‘Goed zo!’

‘En dat is walglijk, vervloekt walglijk!’

In drift lei hij z’n vork neer, leunde achterover met de handen in de broekzakken. André keek verwonderd op.

‘Mijn hemel, Bep, wat doe jij mal! Wor je in ernst kwaad om ’n doodnuchter ding...?’

‘...Dat is geen doodnuchter ding... Als ik morgen an lager wal raak... of an lager wal was geraakt toen ’k in Italië was... dan hadden die lui daar ’t zelfde recht als jullie hier... Ik blijf geen lichaam te hebben, dat de eerste de beste duistere proleet gebruiken mag voor experimenten... Al wat op de snijkamer gebeurt is ’n brutale gemeenschap... En dat geval van meneer Dadelaar, om ’n geschonden lijk in ’n kist te stoppen vind ik... vind ik... Maar André mis je dan álle gevoel?’

‘Malle jongen,’ zei André, Dadelaar glimlachend aankijkend, ‘je praat als Werther van Goethe en slaat door als de eerste de beste burgerman! Nee, ik voel niks voor jouw bezwaren.’

‘Nou, dat spijt me voor jou.’

‘Dat behoeft je niet te spijten. – Eet je niet door?’

‘Nee. Merci.’

‘Je ben haast zo teergevoelig als ’n meisje geworden, Bep.’

'*Tant mieux!* . . . Jij verbrúút!'

Driftig stond hij op, liep de kamer uit, sloeg de deur achter zich toe.

'k Maak me bezorgd over z'n prikkelbaarheid,' zei André.

'Rust. Rust,' meende Dadelaar.

Op z'n kamer, boven, stapte Bep driftig heen en weer. Eindelijk wás de ruzie er. Hij had zich genoeg ingehouden. Nou bedankte hij er voor. Morgen ging hij z'n koffers pakken en bonjoúr! Dagen had-ie 't aangehoord. Dagen en dagen. Bah, wat 'n gezelschap! Bah! Om je dood bij te ergeren. Daar was-ie voor naar Holland gekomen. Ezel. Uilskuiken. Om André op te zoeken, André die tóén 'n hartelijke, mooie natuur had, die méédwepen kon over mooie dingen van kunst. Nou was-ie precies als de ándren. Als je 'n timmerman tegenkwam, sprak je na 'n kwartier over hout. 'n Toneelspeler verveelde je met z'n geleuter over rollen en krantenrecensies. 'n Effectenmakelaar kwam eerst los als je begon over *shares* en dividend. De hele wereld hing an elkaar van individuen met 'n armoedige horizon van kleine, klamme belangetjes. Elk keek zich dood op het doen van elke dag. En zo waren André en Dadelaar twee gewone kruideniers, twee handelaartjes in mensenziekten. Bah! Bah! Wat 'n mé-tier! Je gevoel verstompen in mooie gevallen! 't Was om te schaterlachen. André in extase over twee ruggemergsaandoeningen. En elke dag die verhalen, dat stom cynisme. Van 't ergst sterfgeval kwamen ze thuis met eetlust. Lijden van de mensheid was 'n zaakje geworden, 'n zaakje om van te leven, 'n zaakje waarbij en waarvan je je fij-

ne sigaar rookte. Was 't niet 'n blasfemie van de mens als mooi creatuur van God, dat er zovelen waren die 'n ziek mens belangwekkender vonden dan 'n gezond, zovelen die in koetsjes rondreden, aanschelden, trap opliepen, middeltjes voorschreven en 'n aandoening – 'n aandoening! – kregen bij 'n abnormaal geval, bij 'n ziekte die voor het individu smart en angst, foltering, smeking was, en voor de ander . . . curieus . . . prachtig . . . interessant. Want zo waren ze bijkans allen. Als ze maar onder elkaar waren, onder elkaar en konden loskomen. Dan verloren ze hun gelegenheidsgezicht, hadden ze geen visite-strakheid. Dán spraken ze opgewekt als 'n sjaggeraar over 'n rijzing in fondsen, als 'n politiekertje over de uitslag van 'n verkiezing, als twee diamantjoodjes over de kwaliteiten van 'n steen. Dán wreven ze zich de handen over de zeldzaamheid van hun 'geval', 'geval . . .', *geval*, was 't lichaam hun 'n spoorwegboekje waarin je vrij wel thuis ben, 'n stad met straten, pleinen, riolen – 'n koopsmanswaar. Maar ze moesten er voor *onder elkaar* zijn, zoals André met Dadelaar en nog jong zijn én ambitie hebben. Bij leken konden ze niet loskomen. Die werden griezellig. Die *voelden*, godbeware!

Voor het raam ging hij zitten, keek naar de logge schaduwwormen van de barak aan de overzij. De opwindende luide weg, vervlakte tot een zeer diepe triestigheid. Van buiten grolde het zwart op hem toe, inwikkelend zijn denken in een floers van brede verlatenheid. Het was het oude huis, het huis van lieve klein-kinderlijke herinneringen, huis van vreugden en rouwingen. Vader was er gestorven. Moeder was er gestorven. Lise ook. Het was het huis dat in de eerste dagen van zijn terugkomst tot

hem gepraat had, stilletjes gepraat, gepraat met ouwe herinneringsklanken. Dát was weg. 't Wás weg. Nooit zou 'n huis meer dát zijn. Bij tijden als André uit was en hij alleen te dromen zat in de leren leunstoel, de zon om de opperste boomtakken geelde, de stoffige gebroken ruiten van de barak in de groenbruine muur suften en het zware riggeldak op hem toe scheen te glijden, – omschaduwde hem wel gestreel van spraakloze dingen, hing zijn rustig gedachtenleven ongeschokt tussen het massief ouwe gemeubelte, dee de stilte in 't grote, stevige huis hem goed, – maar als André terugkwam, frisdruk van zijn zieken, enerveerde hem die stilte, dee hij liever mee aan praten over dingen, wier uiterlijkheid hem liever was dan 't vijandelijk drensens der stilte. Stilte was alleen goed én mooi bij mensen, die veel van elkanders leven hielden, het niet voelden als een ruimte met veel woordenge-raas. Eerst als mensen gekomen waren tot inniggevoelig begripen van elkaars beste zijn, was stilte hun een wel-aangename, niet-storende, levende stroming. O, het was wel dwaas, wel overmatig-onzinnig om in dit huis zúlke gedachten te hebben, te formuleren stille bedenkingen wier groeiing een levensvreugd was. André was zo akelig lichamelijk sterk en zijn zenuwen waren wel spieren van een sportmaniak. Weken had hij 't aangehoord, 't warme gepraat over ziekten, zieken. De wereld was een benauwing van allemaal blindgekeken, blindgedachte individuen. Alles lag in vakken en vakjes verdeeld, de toestanden, de hersenen. Het was naar en wanhopig en neerslaand dat gewauwel van 'n officier over z'n dienst, van 'n advocaat over rechtszaakjes, van 'n arbeider over z'n loon, van 'n dienstmeid over d'r mevrouw, van 'n letterkundige

over z'n succes, van dokters over 'n *geval*. 'n Mens, 'n lopend geval. Anders niets. Bij z'n leven was-ie 'n geval. Na z'n dood 'n geval en na eeuwen grijsden de botjes nóg als geval op Hogere Burgerscholen, op gymnasia, in musea. O God, bouwer van al het vreemd-schone, toorts-houder der avondluchten, kwinkeleerder in dagen van mei, bekken van dronkene geuren, als over de landen lentestroom gaat, God van de wadende zeeën én Droom in der dagen zwakklende gang, Gód van de bergen, roomgeel opsnijdend in purprende sluier, Gód van mysterie én God van der eeuwen topzware drang, lichter in duister én vriend bij ál-zielegefluister –, wát is er verwor-den van kleuren, verlangens, begeren, drift, schoonheid in de stad van daken en goten en straten! De koffieoogst is slecht – er is 'n vrouw vermoord in een trein – er is een werkstaking – ze vechten op Kreta – de politie is nog maar áltijd niet goed – de minister van marine heeft gezegd – gezégd – gezégd. – O, dit zijn alle straten met grauwe stof en huizen met gore tuintjes en bleekzuchtige kinderen. – En 'n mens is zo curieus van binnen . . . zo al-lemachtig curieus met wervels, ribben, kootjes en 'n her-senkas en 'n neusbeen en kaken . . . 'n Mens is 'n kom-pleet stel van zeven halswervels, twaalf ruggewervels, vijf lendewervels, één stuk heiligbeenwervel . . . En gék, cu-rieus-gek, dat in zo'n compleet geheel van botjes, grach-ten en vaarten met ontleed, geclassificeerd bloed, voelin-gen ophuiven, langs goorbruine muren en daken, naar wijde verten, naar niet te snoeren, te grijpen droomluch-ten.

Voor het zwarte raam soesde Bep stilletjes. Van beneden klonk stemmengezoem, gepraat, onverstaanbaar, van

André en Dadelaar. Nu konden ze zich hélemaal geven. 't Was wel zeker dat ze 't niet aangenaam konden vinden, als 'r 'n derde bij was. Wat hadden ze aan hém? Hij begreep niets van hún vreugden, hún belangen. Als hij er bij zat dwongen ze zich uit beleefdheid tot andere onderwerpen, maar ze wisten zo weinig buiten hun métier, vergroeid als hun hersenen waren tot dat altijd éne. Wat wist 'n muzikant van kunst? Wat arts van het leven? O, wat was dit huis van een hopeloze dufheid geworden, van een maffe, kille wijdrauwigheid.

'Ben je hier, Bep?'

'Ja.'

'Waarom blijf je in 't donker zitten? Jongen, jongen, wat ben je veranderd. Was dát 'n reden om zo op te stuiven? En is het aardig om te mokken? Kom je thee drinken?'

'Nee.'

André streek 'n lucifer af, stak de lamp op.

'Hoor eens Bep, dat wordt te gek. . . D'r is 'n grens voor alles. Je moet niet zo toegeven aan je humeur. D'r wordt je niets in de weg gelegd. Ben je 'n kind of 'n man?'

André had grote tact om met zieken om te gaan. Zo hij nu sprak, lag er iets in z'n stem van zekerheid en tactvolle meerderheid. Want, niet waar, de zedelijke meerderheid, het overwicht van de dokter, is in de meeste gevallen éérste artsenij.

Bep antwoordde niet, keek door het raam naar het somber silhouet van de barak. Heel hartelijk kwam André over hem zitten.

'Laat me je pols eens voelen.'

'Ach niet nodig. Niet nodig. 'k Heb absoluut 'geen koorts.'

'Laat maar eens voelen, málle jongen. 'k Heb 'n dame onder m'n patiënten die net zo doet als jij, hahaha! Nee. Koorts heb je niet. Kom zet 'n ander gezicht! Je moet je niks inbeelden.'

'Ik beeld me niks in.'

'Is 'r soms iets gebeurd dat je hindert?'

'Nee.'

'Ga dan mee naar beneden.'

'Nee. Laat me maar hier zitten.'

'Heb je je drank goed ingenomen?'

'Ja. Ja. Wat zank je! Je doet alsof 'k op sterven lig.'

'Goed zo. Snauw me maar af. Was je vanmorgen bezweet toen je wakker werd?'

'Ja.'

'Zo-zo vordertje. En waarom ben je vanmiddag niet wezen wandelen?'

'k Heb gewandeld.'

'Nieuwjaar jongheer. Je ben vijf minuten uitgeweest en toen heb je liggen slapen tot Dadelaar kwam.'

'k Was moe.'

'Hoe heb je geslapen?'

'...'

'Nou? Krijg 'k geen antwoord?'

'Beroerd. Beroerd... Hou nou asjeblief op. 'k Ben kregel. Laat me hier zitten en neem geen notitie van me.'

Hij draaide het hoofd af naar het raam, verveeld kijkend naar het glinsterglas, waarin hij de lamp weerspiegelen zag en 'n glimming van een stoel. Aandachtig-ernstig keek André naar het bleke gezicht, waarin scherp de magere neus stond.

'Ik zou je wel eens willen onderzoeken, Bep.'

'Onzin! Larie. Niet nodig.'

'Zou je dat nu maar niet aan mij overlaten, lastige jongen? Trek je jas en je vest eens uit.'

'Nee.'

'Wat nee? Wees toch niet zo kinderachtig.'

'Nee. Niet nodig. Mij scheelt niks.'

'Zoveel te beter. 't Is 'n lichte moeite om je even te kloppen, niewaar?'

'Nee. Dank je.'

'Dus niet onderzoeken?'

'Nee.'

'Hum... Enfin, morgen dan.'

'k Ga morgen wég.'

'Wát beweer je?'

'Morgen ga 'k weg.'

'Dat zul je wel laten, hè? Wat zijn dat voor fratsen? Je ben niet goed in orde. Als ik dat zeg kun je me geloven. D'r is geen kwestie van dá'k je op reis laat gaan. Hoe kom je op de zotte inval?'

'Ik zeg je da'k morgen heenga.'

'Jawel. Daar prate we nog wel eens over, hè? ... Je bent heel erg overspannen... Rust jij eerst maar eens uit, vadtje.'

De kalmerend-zekere toon van André prikkelde Bep in-ééns tot een uitval van woede.

'...Zó. Ben ik overspannen? Praat jij maar sussend met me alsof 'k ziek ben. Ik zeg je da'k gá en voorgoed ga... en nooit weer bij jou terugkom... Nou wéét je 't!'

Lichtelijke verbazing kwam over André. Maar de rust van de geneesheer die met 'n patiënt praat, overheerste.

'Goed. Best. Niemand houdt je tegen, Bep. Maar blijf

hier dan tenminste tot je zenuwen bedaard zijn en laat je eerst eens onderzoeken. Geloof je niet dat ik als broer 't beste met je voor heb...?'

'Dat weet 'k niet. Da's me onverschillig. Op 't ogenblik ken ik je alleen als dokter en als dokter wil ik jou niet.'

'Da's niet zo erg vleierend,' glimlachte André, bedaard.

'Ik blijf geen *gevál* voor jou te zijn!'

'Ik begrijp je niet...'

'Geen *gevál* voor jou, geen *gevál* voor 'n ander!'

'Wat méén je met *gevál*?'

'n Hond met vijf poten da's mooi hè!... Misschien heb ik wel een állerprachtigst hart of 'n koeiemaag!... Je kunt... nooit weten hoe raar 't 'r bij me uitziet... mogelijk in extase raken over 'n pracht van 'n slapende kanker!... Dánk jou. Als ik sterven moet, stap 'k liever uit, zo véér mogelijk van jou... ergens waar ze 'n lichaam niet beloeren... ergens waar ze 'n lichaam niet bestelen... Begrijp je? Voel je...'

Overbluft keek André hem aan.

'...Jawel. Jawel... Dwaze jongen. – Neem jij vanavond je broomkali maar in... Morgen zal ik je wel eens antwoorden, hè?... Je moet niet over zulke malligheden fantaseren... Ik verlang je helemaal niet te behandelen... Neem 'n andere dokter als je geen vertrouwen in mij heb... Maar zet die gekheden uit je hoofd... hoor je?... Dwáze jongen...'

Maar de andere dag pakte Bep z'n koffers, liet 'n héél kort briefje achter.

Die dwáze jongen.

En 'n paar weken later stierf-ie op zee, dicht bij Marseille.

In 'n zak plompte hij neer in het blauwe, kalme water,
dat borrelend spette en weer blauw-kalm werd.
Die dwáze jongen.

Verantwoording

Interieurs verscheen in gebundelde vorm voor het eerst in 1898 bij H.J.W. Becht te Amsterdam (met de opdracht 'Aan mijn vriendin T.'). Een aantal verhalen ('Begrafenis', 'Amieke' en 'Bep, die dwaze jongen') was in 1897 al gepubliceerd in *De gids* (resp. I, blz. 78-101; I, blz. 515-526; II, blz. 156-166). Een tweede druk verscheen in 1905 bij dezelfde uitgever, doch dit maal zonder opdracht en in twee delen, waarbij de rangschikking van de verhalen werd gewijzigd. Deze laatste editie ligt ten grondslag aan de onderhavige. Spelling en typografie werden aangepast aan de huidige normen; aperte drukfouten werden stilzwijgend verbeterd.